

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**OSMANLI YÖNETİMİNDE BİR RUMELİ KAZASI:
KESRİYE (1868-1913)**

FİLİZ YAZICIOĞLU

TEZ DANIŞMANI:
Yrd. Doç. Dr. RAŞİT GÜNDOĞDU

ŞUBAT-2015

T.C.

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Filiz YAZICIOĞLU'nun "Osmanlı Yönetiminde Bir Rumeli Kazası: Kesriye (1868-1913)" başlıklı tezi 18/02/2015 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Cengiz CEYLAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi elde etmek için gerekli olan koşulları sağladığımı onaylarım.

Prof. Dr. Ali ÖNGÜL

Tarih Anabilim Dalı Başkanı

Bu tezi okuyarak içerik ve nitelik açısından incelediğimizi ve Yüksek Lisans derecesi almak için yeterli olduğunu onaylıyoruz.

Yrd. Doç. Dr. Raşit GÜNDOĞDU

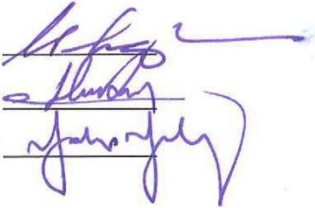
Tez Danışmanı

Jüri Üyeleri:

Yrd. Doç. Dr. Raşit GÜNDOĞDU (Kırklareli Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Hasan DEMİRHAN (Kırklareli Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Yakup YILMAZ (Kırklareli Üniversitesi)

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Filiz Yazıcıoğlu
15.02.2015

ÖZ

OSMANLI YÖNETİMİNDE BİR RUMELİ KAZASI: KESRİYE (1868-1913)

Yazıcıoğlu, Filiz

Yüksek Lisans, Tarih

Tez Yöneticisi: Yrd. Doç. Dr. Raşit Gündoğdu

Ocak 2015

Yer aldığı coğrafya dolayısıyla sık sık işgallere sahne olan Kesriye’de tarih boyunca farklı milletler bir arada yaşadı. Osmanlı Devleti’nin yönetimi altında da bu kozmopolit yapısını korumaya devam etti. 19. yüzyıla girildiğinde şehirde büyük bir nüfusa sahip olan Bulgarlar, Rum Patrikhanesi’nin hegemonyasından kurtulmak için büyük bir mücadeleye girişti. Rum çetelerine karşı başlatılan bu mücadeleyi Bulgar komiteleri tarafından yönetilen çeteler yürüttü. Adeta bir savaş meydanına dönen Kesriye’deki Hristiyan halk, ya ekonomik sebeplerden ya da çetelerin tehdit ve zorlamalarından dolayı bu olaylara dâhil oldu. Böylece bir yüzyılı aşkın zaman içerisinde, Osmanlı Devleti ile çeteler arasındaki mücadeleler Kesriye’nin en önde gelen karakterini belirledi.

Anahtar Kelimeler: Kesriye, Makedonya, Bulgarlar, Rumlar, Ulahlar, Yahudiler, Çeteler, Komiteler, Rum Patrikhanesi, Bulgar Eksarhlığı.

ABSTRACT

A RUMELIAN DISTRICT IN THE OTTOMAN ADMINISTRATION:
KASTORIA (1868-1913)

Yazıcıoğlu, Filiz

Master of Arts, History

Supervisor: Assistant Professor Raşit Gündoğdu

January 2015

In Kastoria, which saw many different invasions because of the area the city is located in, various nations lived together throughout history. The city continued to be quite cosmopolitan under Ottoman Empire governance. Bulgarians, of which there was a large population in the city, started to try to get rid of the Greek Patriarchate hegemony at the beginning of the nineteenth century. This struggle was carried out by gangs that were managed by Bulgarian committees. The Christian population in Kastoria, which had almost returned to being a battlefield, got involved these events because of economic reasons or the threats and force of the gangs. Therefore, the struggles between the Ottoman Empire and the gangs were the defining characteristic of Kastoria for more than a century.

Key Words: Kastoria, Macedonia, Bulgarians, Greeks, Vlaches, Jews, Gangs, Committees, Greek Patriarchate, Bulgarian Exarchate.

ÖNSÖZ

Ülkemizde Makedonya sorunu ile ilgili çok sayıda çalışma kaleme alınmıştır. Ancak bu sorunun dar bir alanda ne gibi etkileri olduğu ya da nasıl ortaya çıktığına dair çok fazla çalışma yapılmamıştır. Bu alanda Kesriye araştırılmaya değer önemli bir şehirdir. Bununla birlikte bu tip şehir araştırmaları dar anlamda yerleşim yerlerinin ve bütünsel açıdan da genel coğrafyanın nüfus verilerinin açıklığa kavuşturulması açısından önemlidir. Çalışma için Kesriye Kazası'nın seçilmesinin en önemli sebebi burasının Makedonya topraklarının bir kısmını teşkil etmesi ve bu sebepten son dönemde çete faaliyetleri açısından çok faal olmasıdır. Buna rağmen ülkemizde münhasıran Kesriye ile ilgili her hangi bir çalışma yapılmamış olması da buranın çalışma konusu olarak tercih edilmesindeki sebeplerdendir. Kesriye'den bahseden bazı çalışmalar ise daha çok Osmanlı zamanında burada yapılmış olan eserleri anlatan tipte çalışmalardır. Bunun yanında Kesriye ile ilgili rastladığımız çalışmalardan birisi Michael Kiel'in Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde yazmış olduğu Kesriye maddesidir. Bir diğer çalışma ise bu tezin yazım aşamasındayken tamamlanmış olan Onur Kabak'ın "Kuzey Yunanistan'da Osmanlı Klasik Döneminde Üç Şehir (Yanya, Kesriye, Serfice)" isimli yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu çalışma daha çok tahrir defterleri kullanılarak hazırlanmış olup Kesriye ile ilgili kısa bir girişi ve sonrasında buranın 16. yüzyıldaki nüfusuna ve ekonomik durumuna dair bilgileri ihtiva etmektedir. Bununla birlikte Kesriye ile ilgili yapılan çalışmalar daha çok yabancı dilde kaleme alınan çalışmalardır. Bu bakımdan Osmanlı Devlet Arşivi'ndeki kaynaklar ve salnameler kullanılarak yapılan bu çalışma Kesriye ile ilgili bilinmeyen birçok şeyi aydınlığa kavuşturmayı amaçlamaktadır.

Arşiv belgeleri ve salnamelerin dışında Manastır'a ait şer'iyye sicilleri de taranarak Kesriye ile ilgili kısımlar incelenmiştir. Ancak Kesriye'ye ait şer'iyye sicillerine ulaşılammış olması bu alandaki çalışmayı kısıtlamıştır.

Bu çalışma Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında çeteler ile nasıl mücadele ettiğini sergilerken aynı zamanda Bulgarların milli benliklerine kavuşma yolunda sarf ettikleri çabayı gözler önüne sermektedir. Tüm bunların yanında bütün bu çete faaliyetlerinin idari alana ne gibi etkilerinin olduğu da anlatılmıştır. Bu bakımdan Kesriye Kazası'nın hem idari hem de sosyal ve ekonomik yapısı incelemeye alınmıştır.

Öncelikle çalışmalarım esnasında benden yardımlarını esirgemeyen ve bana yol gösteren saygıdeğer danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Raşit Gündoğdu'ya ve tezimi tamamladıktan sonra okuyarak değerlendirmelerde bulunan sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Hasan Demirhan'a minnetlerimi belirtmek isterim. İkinci olarak tezimin araştırma ve yazım aşamasında önemli katkılar sağlayan arkadaşım Ali İhsan Aydın'a, yabancı dildeki bazı eserlerin yorumlanması noktasında bana yardımcı olan Robert John Hoar ve babam Tahsin Yazıcıoğlu'na teşekkür ederim. Aynı zamanda çalışmalarım sırasında bana yardımcı olan Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı ve İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi çalışanlarına, çalışmamın konusunu teşkil eden Kastoria şehrine giderek orada gözlem yapmama olanak sağlayan Kırklareli Üniversitesi Erasmus Koordinatörlüğü yetkililerine ve en son olarak da bana maddi ve manevi anlamda her zaman destek olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Filiz Yazıcıoğlu

Ocak, 2015

Kırklareli

TABLÖLAR

Tablo 1: Kesriye'ye Bağlı Köyler.....	14
Tablo 2: Borboçko Nahiyesi'nin Köyleri.....	14
Tablo 3: Horpeşte Nahiyesi'nin Köyleri.....	15
Tablo 4: Kilisora Nahiyesi'nin Köyleri.....	15
Tablo 5: Görice Sancağı ve Ona Bağlı Kazalardaki Nüfusun Etnik Dağılımı	18
Tablo 6: Kesriye'de Görev Yapan Kaymakamlar.....	21-22
Tablo 7: Kesriye'de Görev Yapan Metropolitler.....	28
Tablo 8: 19. Yüzyılın Sonlarında Kesriye Kazası'nın Nüfusu.....	37
Tablo 9: 19. Yüzyılın Sonlarında Kesriye'ye Bağlı Köylerdeki Hane ve Nüfus Miktarı.....	40-43
Tablo 10: 16. Yüzyılın İkinci Yarısında Kesriye'deki Müslüman Nüfus...	46
Tablo 11: Kesriye'de Bulunan Dini ve Sosyal Yapılar.....	50
Tablo 12: Kesriye'de Bulunan Bir Bulgar İptidai Mektebinde Okutulan Derslerin İsimleri, Basım Dili ve Yerleri.....	55
Tablo 13: 19. Yüzyılda Kesriye'de Yetiştirilen Hayvanlar.....	59

ŞEKİLLER

Şekil 1: Kesriye Kazası'nın Nüfus Grafiği.....	38
--	----

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	iii
ÖZ.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
TABLolar.....	ix
ŞEKİLLER.....	x
GİRİŞ	1
Şehrin İsmine Dair.....	1
Kesriye'nin Coğrafyası.....	3
Osmanlı Öncesi Kesriye	4
Osmanlı Devleti Yönetimi Altında Kesriye	7

BİRİNCİ BÖLÜM

KESRİYE KAZASI'NIN İDARİ YAPISI (1868-1913)	11
1.1. İDARİ YAPI.....	11
1.1.1. İdari Taksimat	12
1.1.1.1. Kesriye'nin Sancaktan Kazaya Çevrilmesinin Nedenleri....	15
1.1.2. İdari Görevliler	19
1.1.2.1. Kaymakam.....	19
1.1.2.2. Mal Müdürü.....	22
1.1.2.3. İdare Kâtipleri.....	22
1.1.2.4. Emlak ve Nüfus Memurları.....	22
1.1.3. Dini Görevliler	25
1.1.4. Meclisler	28
1.1.4.1. Kaza İdare Meclisi.....	28

1. 1.4.2. Belediye Meclisi.....	29
1.1.4.3. Nahiye Meclisi.....	30
1.1.5. Mahkemeler	33

İKİNCİ BÖLÜM

DEMOGRAFİK VE SOSYO-EKONOMİK YAPI.....	37
2.1. KESRİYE KAZASININ DEMOGRAFİK YAPISI.....	37
2.2. KESRİYE KAZASI'NIN SOSYAL YAPISI.....	45
2.2.1. Toplumsal Yapı.....	45
2. 2.1.1. Müslümanlar.....	45
2. 2.1.2. Hristiyanlar.....	47
2.2.1.3. Yahudiler.....	47
2.2.2. Sosyal Yaşam.....	48
2.3. EĞİTİM VE SAĞLIK	52
2.3.1. Eğitim.....	52
2.3.2. Sağlık	55
2.4. KESRİYE'NİN EKONOMİK YAPISI	56
2.4.1. Zirai Üretim Faaliyetleri	57
2.4.2. Hayvancılık.....	59
2.4.3. Ormancılık ve Kürekçi Esnafı	60
2.4.4. Kürkçü Esnafı	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MAKEDONYA'DA HÂKİMİYET MÜCADELESİ: KESRİYE ÖRNEĞİ	63
3.1. MAKEDONYA SORUNU VE KESRİYE'DE YAŞANAN TOPLUMSAL OLAYLARIN NEDENLERİ	63
3.1.1. Rum Patrikhanesi'nin Rumlaştırma Politikası.....	63

3. 1.1.1. Kilise Mücadeleleri.....	64
3.1.1.2. Mektep Kavgaları.....	67
3.1.2. Rum ve Bulgar Ruhani Reislerinin Faaliyetleri.....	69
3.1.3. Yabancı Devletlerin Müdahaleleri.....	73
3.1.4. Bozulan İstikrar ve Ekonomik Durum.....	79
3.2. ÇETECİLİK FAALİYETLERİ VE BUNLARLA MÜCADELE YÖNTEMLERİ.....	80
3.2.1. Kesriye’de Çetecilik Faaliyetleri ve Bölgede Meydana Gelen Bazı Önemli Hadiseler.....	80
3.2.1.1. Zagoriçani Hadisesi(25 Mart 1903).....	83
3.2.1.2. İlinden Ayaklanması.....	85
3.2.2. Çetelerle Mücadele Yöntemleri.....	95
SONUÇ.....	97
KAYNAKÇA.....	101
EKLER.....	115
EK 1: Kesriye Halkının Kanun-i Esasi’nin İlanını Tebrik İçin Gönderdikleri Yazı.....	115
EK 2: Kesriye Kazası Köylerinin Bağlı Oldukları Merkezlere Olan Uzaklıkları.....	116-118
EK 3: Kesriye Kazası’nın Sınırlarını ve Köylerini Gösteren Harita.....	119
EK 4: Balkan Savaşlarından Sonra Kesriye ve Manastır Çevresini Gösteren Harita.....	120
EK 5: 1903 Yılında Bulgar İbtidai Mektebinde Öğrenim Amacıyla Kullanılan Harita; “İvan Asen Zamanında Bulgaristan (1218-1241)”.....	121
EK 6: 1903 Yılında Bulgar İbtidai Mektebinde Öğrenim Amacıyla Kullanılan Harita; “Boris ve Simeon Zamanında Bulgaristan (842-927)”.....	121

EK 7: İç Makedonya Komitesinin İlinden Ayaklanması Sırasında Yayımladığı Bildiri Metni.....	122
EK 8: Zagoriçani Olayının Tasvir Edildiği Kartpostal.....	124
EK 9: Kesriye'nin Konmolat Köyünden Tolo İsminde Bir Köylü.....	125
EK 10: Pirlepe, Filorina, Kesriye ve Ohri Bölgelerinden Sekiz Mahkûm.....	126
EK 11: Manastır, Filorina, Kesriye, Pirlepe, Debre ve Kurşova Bölgelerinden On Mahkûm.....	127
EK 12: Kesriye Kasabasında Bulunan Muhtacin Hastanesi.....	128
EK 13: Kesriye Kasabasında Bulunan Ahmed Paşa Medresesi İçinde Üç Kadın.....	128
EK 14: Kesriye'den Bir Görünüm.....	129
EK 15: Kesriye Gölü Kenarından Bir Görünüm.....	129
EK 16: Kesriye'de Bulunan Ahmed Paşa Medresesinin Günümüzdeki Görünümü.....	130
EK 17: Kesriye'de Osmanlı Konağı.....	130
DİZİN.....	131

GİRİŞ

Şehrin İsmine Dair

Yazılı kaynaklarda ismine ilk olarak Makedon İmparatorluğu zamanında rastlayabildiğimiz Kesriye, bu dönemde Celetrum olarak isimlendirilmekteydi. Romalılar zamanına gelindiğinde Diocletianopolis¹ ismini alan şehir daha sonra ise zaman içinde Kastoria olarak isimlendirilmiştir. Osmanlılar zamanında şehir II. Murad tarafından fethedilmiş ve II. Murad buraya, gölünün genişliğinden dolayı "Gölü kesîr" adını vermiştir.² Kesîr kelimesi "kesret" ten gelip çok, bol anlamında olup aynı zamanda gölün genişliği kastedilerek bol(geniş/büyük) olarak tanımlanmış olsa gerektir. Yani Kesriye'ye, "geniş bir göle sahip şehir" anlamına gelen bir isim verilmiştir. Daha sonraları bu isim "Gölükesri" ve Gölü-Kesriye³ şekline dönüşmüş ve en sonunda Kesriye olarak kullanılmıştır. Ancak "kesr" ya da "kesrî" kelimesi çokluk ya da bolluk anlamına gelmeyip matematikle ilgili bir terimdir. Böylece zamanla şehre verilen isim, anlamından kayarak ve yanlış bir ifadeye dönüşerek galat-ı meşhur halini almıştır.

Rumlar buraya, "Kunduzların yaşadığı yer" anlamına gelen Kastoria (Καστοριά) ismini vermişlerdir.⁴ "Kastoras"(κάστωρας) kelimesi Yunancada kunduz anlamına gelmektedir⁵ ki Kesriye Gölü'nde bir zamanlar çok fazla kunduz yaşamış ve bu nedenle şehirde kunduz kürkü ticareti önemli bir ekonomik faaliyet olmuştur. Diğer bir teoriye göre Kastoria ismi Yunanca "κάστρο (kastro)" kelimesinden üretilmiş olup kastro kelimesi ise "kale"

¹ Prokopius, *Buildings*, Book IV, http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Procopius/Buildings/4A*.html (Erişim: 10.06.2014), s.241.

² Evliya Çelebi, *Seyahatname*, haz. Seyit Ali Kahraman, 5.Kitap, C.2, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2010, s.800.

³ Свещ Златанъ Каратанасовъ, "Черковно училищната борба (1868-1903 г.)" *Материяли изъ миналото на Костурско*, http://www.promacedonia.org/person/zk/karatanasov_spomeni.htm (Erişim: 10.06.2014), s.7.

⁴ Machiel Kiel, "Kesriye", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C.25, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, s.311.

⁵ Faruk Tuncay, *Türkçe-Yunanca Sözlük*, Atina: Doğu Dil ve Kültürleri Merkezi, 2000, s.454.

anlamına gelmektedir ve burada eskiden kalma, günümüzde de yıkıntıları görülebilen harap bir kale olduğu bilinmektedir.⁶ Farklı bir açıdan bakacak olursak Kesriye şehri adını Yunan mitoloji kahramanı Castor'dan⁷ da almış olabilir.⁸

Bulgarlar ve Makedonlar ise bu şehre “Kostur”(Костур, Костурско) demektedirler. “кост” kelimesi Bulgarca kemik anlamına gelmektedir ve Костур kelimesi buradan türetilmiştir.⁹ “Kostur” adının buraya iskelete benzemesinden dolayı verildiği ifade edilmektedir.¹⁰ Ancak burayı ne anlamda iskelete benzettiklerine dair her hangi bir bilgi yoktur. Zira şehrin coğrafi yapısı iskelete benzememektedir. Bununla birlikte Bulgarların çoğunlukta olduğu Kesriye'nin Horpeşte Köyü'nde eski dönemlerden kalma, içinde kemiklerin olduğu taştan yapılmış bir mahzen bulunmaktadır.¹¹ Bir ihtimal bu nedenle Bulgarlar Kesriye için Kostur ismini kullanmış olabilirler.

Bir başka ihtimal ise Bulgarlar, Rumların buraya Kastoria demesinden dolayı sadece isim benzerliği oluşturmak aynı zamanda da Rumlardan farklı bir isim söylemek amacıyla buraya Kostur demiş olabilirler.

Bunlardan başka “Kostur” (Костур) kelimesi bugün Bulgarca tünek ve levrek olmak üzere iki anlama gelmektedir. Bütün bunlar dikkate alındığı zaman Bulgarların bu şehre vermiş oldukları ismin taşıdığı anlamı ve kökenini tam olarak belirleyebilmek şu an için zordur. Ancak daha sonraki yapılacak çalışmalar ışığında bu sorun açıklığa kavuşabilecektir.

---

⁶Бистра Цветкова, *Френски пътеписи за Балканите, XIX*, <http://www.promacedonia.org/frp2/index.htm> (Erişim: 15.06.2014), ss.383-387.

⁷ Castor, Yunan Mitolojisinin en önemli tanrılardan biri olan Zeus'un oğluydu.

⁸ “Kastoria”, *Wikipedia*, <http://en.wikipedia.org/wiki/Kastoria> (Erişim: 13.06.2014).

⁹ G. Klasov ve S. Nikolov, *Bulgarca-Türkçe Açıklamalı Sözlük*, İstanbul: Sümer Kitabevi, s.257.

¹⁰Каратанасовъ, “Черковно”, s.8; “Костур”, *Wikipedia*, [http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%83%D1%80_\(%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4\)#cite_note-4](http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%83%D1%80_(%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4)#cite_note-4) (Erişim: 10.06.2014).

¹¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Rumeli Müfettişliği Defterleri (TFR. I.d), no.86 (545), ss.100, 194, (23 Kânûn-ı sani 1323/5 Şubat 1908).

Kesriye'nin Coğrafyası

Arnavutluk ve Makedonya sınırlarına yakın bir konumda olan Kesriye Kasabası aynı isimle anılan Kesriye Gölü'nün çevresi ve gölün içine doğru uzanmış karayla bağlantılı olan bir adadan oluşmaktadır. Batısında Kolonya Kazası, kuzeybatısında Görice, kuzeydoğusunda Manastır, güneydoğusunda Serfice sancakları bulunan şehrin, güneydoğu yönünde ise Yanya Vilayeti bulunmaktaydı.¹²

Kesriye, coğrafi konumu açısından kuşbakışı olarak bakıldığında bir miktar Sinop şehrine benzemektedir. Büyük sayılabilecek bir genişlikte olan ve kış aylarında kuzey rüzgârlarının etkisiyle ara sıra buz tutan Kesriye Gölü'nün¹³ doğu sahilleri dağ etekleriyle çevrilmiş olup diğer taraflarında ise geniş bir ova ve üzerinde kurulmuş köyler ve çiftlikler bulunmaktadır. Böylece kasaba ve etrafı güzel bir görünüm arz etmektedir. Ancak etrafındaki yüksek dağların görünümü dolayısıyla da diğer şehirlere uzak kendi içine çekilmiş dışarıya kapalı bir görünüme sahiptir.

Ağaçlık bir yapıya sahip olan Kesriye'de 19. asrın ikinci yarısında kayıtlara göre meşe, kayın, çam ve bunların çeşitlerinden oluşan on bin dönüm orman ve beş bin dönüm bataklık bulunmaktaydı.¹⁴ Bu ağaçların dışında Kesriye'de çok sayıda ceviz ağacı da bulunuyordu.¹⁵ En derin bölgesi 24 metre olan bu gölün çevresindeki başlıca dağlar Gramos, Rsutori, Viç ve Kamnon dağlarıdır ki bunlardan Viç Dağı 680 metre ve Kamnon Dağı ise 1961 metre yüksekliktedir.¹⁶ En yüksek dağlarından olan Gramos Dağı, denizden 2300 metre yükseklikte olup Kesriye'nin güneydoğusunda, Görice'nin batısında yer alır ve kuzeydoğudan güneybatıya uzanır. Rsutori Dağı ise denizden 1794 metre yükseklikte ve Kesriye'nin güneyinde yer alır ve kuzeybatıdan güneydoğuya uzanır.¹⁷ Bu dağlardan gelen suların bir kısmı ise Kesriye gölüne dökülür. Aynı zamanda bu suların oluşturduğu İncekara

¹² Şemseddin Sami, *Kamusu'l-Âlâm*, İstanbul, 1896, s.3860.

¹³ William Martin Leake, *Travels In Northern Greece*, London: J. Rodwell, New Bond Street, 1835, s. 328.

¹⁴ Salname-i Vilâyet-i Selanik, 1291/1874, s. 135.

¹⁵ Leake, *Travels*, s. 330.

¹⁶ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1305/1887, ss. 293-294.

¹⁷ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308, s.174.

nehri, Kesriye gölünden aldığı akıntı ile de birleştikten sonra Serfice Sancağı'ndan geçerek Selanik körfezine dökülür.¹⁸

Osmanlı Öncesi Kesriye

Kesriye ile ilgili en erken kayda tarihçi Livy sayesinde ulaşmaktayız. Livy, Orestia bölgesinde¹⁹ bir gölün yakınında Celetrum denilen bir şehirden ve şehir halkının V.Philip'e karşı Roma Savaşı'nda (I.Makedonya Savaşı) Romalı kumandan Publius Sulpicius Galba Maximus'a teslim olduğundan bahsetmektedir.(M.ö.200).²⁰ Romalılar II. Makedonya Savaşı(200-197) ile de Yunanistan topraklarını tümüyle ele geçirmişlerdir.²¹ Buradan Kesriye'nin adının çok eskilerden Celetrum olduğunu anlıyoruz ki başka kaynaklar da bunu doğrulamaktadır.²²

Kastoria isminden ise ilk kez tarihçi Prokopius(M.S.500-565) bahsetmekle birlikte şunları söylemektedir;

Diocletianopolis isminde Thessaly'de bir şehir vardır. Bu şehir antik zamanlarda müreffeh iken daha sonradan barbar istilalarından dolayı harap bir hale düşerken halkı da fakirleşmiştir. Şehre yakın Castoria isminde bir göl yer almaktadır....²³

Bunun yanında Prokopius imparator Diocletian'ın bu harap şehri yeniden tamir ederek adanın üstünde çok güçlü bir şehir kurduğunu ve şehre de kendi adını yani Diocletianopolis ismini verdiğini kaydetmektedir. Bu kayıtlardan edindiğimiz bilgiler ışığında Celetrum(Kesriye) şehrinin Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altında bir dönem Kastoria olarak anıldığı ve daha sonra Roma İmparatoru Diocletian (245-312) tarafından buraya Diocletianopolis isminin verildiğini anlıyoruz. Sonraki yıllarda ise

---

¹⁸ Şemseddin Sami, *Kamus*, s.3860.

¹⁹ Kesriye'nin bugünkü sınırlarını kapsayan alan.

²⁰ Titus Livius, *Ab Urbe Condita Libri*, İngilizce tercümesi; <http://mcadams.posc.mu.edu/txt/ah/Livy/> (Erişim: 15.06.2014).

²¹ M.E. Bosch, *Helenizm Tarihinin Ana Hatları*, II. Kısım, çev. Sabahat Atlan, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1943, s. 90.

²²Bknz. Бистра Цветкова, ss.383-387.

²³ Prokopius, *Buildings*, s.241.

imparatorun da değişmesiyle tekrar Kastoria isminin kullanılmaya başlamış olması kuvvetle muhtemeldir. Roma İmparatoru Justinianos zamanında ise Kesriye, 565 yılında Illyricum Genel Valiliği bölgesinde II. Makedonya olarak adlandırılan bölgede yer alıyordu.²⁴

İlk defa 679 yılında Tuna'da görünen Bulgarlar ise kısa süre içerisinde Tuna ve Balkan dağlarının arasında yerleştiler ve bunun bir sonucu olarak da Trakya ve Makedonya'ya doğru genişleme siyaseti güttiler.²⁵ Bulgarların bu yayılması Bulgar Kralı Samuel'in ölümünden sonra geriledi ve böylece gitgide toprak kaybı yaşayan Bulgarların ellerindeki tüm topraklar Bizans'ın eline geçti.(1018)²⁶ Ancak daha sonradan Georgi Voyteh'in²⁷ liderliğinde Bulgarlar tekrar yükselişe geçmişlerdir. Bulgar Kralı Constantin Bodin(1081-1101)'in zamanına denk gelen bu dönemde büyük bir Bulgar ordusu Ohri ve Kastoria'yı da alırken diğer zaferler için de hazırlık başlatmışlardır. Ancak kısa süre sonra buraya gelen Bizans kuvvetleri tarafından Bulgarlar yenilgiye uğratarak çok sayıda Bulgar, Bizans askerleri tarafından öldürölmüştür.²⁸

Bulgarların geri püskürtölmesinden sonra Bizans için bu defa da Robert de Guiscard²⁹ önderliğinde Norman tehdidi baş göstermiştir. Öyle ki Robert de Guiscard önderliğindeki kuvvetler 1082 yılında Kastoria'yı Bizans imparatoru Alexios Komnenos'un elinden bir süreliğine almıştı.³⁰ Ancak

---

²⁴ John Haldon, *Bizans Tarih Atlası*, çev. Ali Özdamar, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007, s. 66.

²⁵ Ferdinand Schevill, *A History of the Balkans*, New York: Dorset Press, 1991, s.92.

²⁶ Ayşe Kayapınar, "Bulgarların Balkanlara Göçü ve Tuna Bulgar Devleti", *Balkanlar El Kitabı*, der. Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ, C.1, Çorum: Karam Yayınları-Vadi Yayınları, 2006, s.125.

²⁷ 1071 yılında Bizans İmparatorluğuna karşı büyük bir yükselme başlatan Üsküp'teki Bulgar aristokrat.

²⁸ Voin Bozhinov ve L. Panayotov (ed.) *Macedonia, Documents and Material*, C. XXXII, Sofia: Bulgarian Academy of Sciences, 1978, s.54.

²⁹ Güney İtalya'da bir Norman beyi. Anna Komnena Rumların imparatoru olmayı düşünen (s.45)Robert'i şöyle anlatıyor: "Robert Fransa'nın kuzeyinde, Manş denizi kıyısındaki Normandiya bölgesinde Coutances kasabası yöresinde egemen küçük bir bey olan Tancred de Hauteville'nin on iki oğlundan en küçüğüydü. Söz konusu on iki oğuldan sekizi serüven aramak ve bir şeyler sahiplenmek için İtalya'ya göçmüşlerdi.": Anna Komnena, *Alexiad, Anadolu'da ve Balkan Yarımadasında İmparator Alexias Komnenos Döneminin Tarihi, Malazgirt'in sonrası*, çev. Bilge Umar, Ankara: İnkılâp Kitabevi, 1996, s.43.

³⁰ Anna Komnena, *Alexiad*, s.157.

1085’de Robert Guiscard’in ölümü ile Norman tehdidi bir müddet ortadan kalkmış ve Bizanslılar Balkanlardaki bütün kayıplarını tekrar ele geçirmişlerdi.³¹ Daha sonraki yıllarda da bu defa Balkanlarda Sırp fetihleri başladı ve buralar büyük çoğunlukla Sırp’ların eline geçti.³² Öyle ki Sırp kralı Stephan Duşan zamanında ilk olarak 1334 yılında Ohri, Pirlepe, Usturumca, 1344 yılında Kesriye, Filorina ve Vodina ve nihayet 1345 yılında ise Selanik hariç bütün Makedonya Sırp’ların hâkimiyetine girdi.³³

Osmanlılar Balkanlara geçtiğinde Sırp Devleti en parlak dönemini yaşıyordu. “Sırp ve Rumların Çarı” ünvanını alan Stephan Duşan (1331-1355) Makedonya, Trakya, Teselya ve Epir’i topraklarına katmış Bulgaristan’ı tâbiyetine almıştı.³⁴ Ancak Duşan’ın ölümünden sonra ülke çeşitli prensler tarafından yönetilmeye başlandı. Bu dönemde Kesriye Jupan Nikola’nın elindeydi. Bu prenslerin hepsi Duşan’ın Siroz ve Batıda büyük Pindus sıradağları ve Şardağ arasında Rumlardan aldığı dağlık bölgeyi aralarında bölüşmüşlerdi. Daha sonradan Kesriye, knez Lazar’ın damadı Vulk Brankoviç’in eline geçti. Kosova savaşından(1389) sonra Brankoviç, yeni sultan Yıldırım Bayezid ile bir anlaşma yapmış, böylece Osmanlılar Kesriye ve Ohri’ye geçici olarak dokunmamıştı.³⁵ Ancak bunu takip eden iki yıl içerisinde neredeyse Makedonya’nın doğu ve batısındaki Ohri, Edessa, Kesriye, Kratova ve Üsküp gibi tüm önemli şehirler Osmanlılar tarafından fethedildi.³⁶

---

³¹ Edward Gibbon, *The Decline and Fall of The Roman Empire*, C.4, London: J. & J. Harper, 1829, ss. 80-81.

³² Mustafa Daş, *Bizans’ın Düşüşü*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2006, s.119.

³³ Andrew Rossos, *Macedonia and The Macedonians: A History*, California: Hoover Institution Press, 2008, s.148.

³⁴ Erhan Afyoncu, *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu I*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2009, s.171.

³⁵ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I*, çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2005, ss. 223-248.

³⁶ Dragi Gorgiev, “Macedonia Under Ottoman Rule (from the end of XIV to the end of the XVIII century)”, *History of The Macedonian People*, Skobje: Institute of The National History, 2008, s.123.

Osmanlı Devleti Yönetimi Altında Kesriye

1391 yılında Kesriye, Evrenos Gazi'nin fethi ile Osmanlı hâkimiyetine geçti.³⁷ Bundan sonra ise Kesriye, Paşaili Sancağı'nın kazalarından birini teşkil etti. Edirne Livası olarak ta bilinen Paşa Sancağı, Balkanlar'da kurulmuş olan en eski Rumeli Sancaklarından birisiydi.³⁸ Kanuni Sultan Süleyman'ın ilk zamanlarında Paşa Sancağı; Üsküp, Pirlepe, Manastır ve Kesriye şehirlerini içine alıyordu.³⁹

16. yüzyılın başlarında Paşa Sancağı'nın bir kazası olan Kesriye, 98 adet köyü kapsamaktaydı. Kaza genelinde Müslümanlara ait 171 adet, Hristiyanlara ait 4539 adet ve Yahudilere ait ise 8 adet ev bulunmaktaydı. Bu verilere bakarak bu dönemde toplam ev sayısının 4718 olduğunu ve her evde de üç kişinin yaşadığını hesap edersek kaza genelinde yaklaşık olarak 14 bin kişinin yaşadığı ve nüfusun büyük kısmını da Hristiyan halkın oluşturduğu sonucuna varabiliriz. Bununla birlikte Kesriye kalesinde de bir kethüda, bir dizdar ve yirmi dokuz adet de muhafız bulunmaktaydı.⁴⁰

17. asra gelindiğinde Kesriye ile ilgili bilgileri Evliya Çelebi'nin aktardıklarından öğrenebilmekteyiz. Evliya Çelebi'nin kayıtlarına göre bu zamanda şehir, bir kethüda tarafından yönetilmekte olup, şehirde bir muhtesib ve bir bâcdâr ayrıca kalede bir dizdar ve elli nefer de asker bulunmaktaydı.⁴¹ Bunun dışında Evliya Çelebi burayı şu şekilde anlatmıştır;

İstanbul'da vezirlere hizmet eden zengin Rum kefereleri tamamen bu Gölukesri'de otururlar. Bütün evleri kırmızı ve sanatlı kiremitler ile örtülü acayip ve garip mamur saraylardır ki bütün evleri göl kıyısında kayıkhaneli ve şahnişinli İstanbul tarzı kat kat sarayları limanlı hanedanlardır. Diğer fukara evleriyle toplam 2.500 ev vardır ki bütün evleri göle bakmaktadır.

³⁷ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, s.800.

³⁸ Mehmet İnbaşı, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti", *Türkler*, C. 9, s.291.

³⁹ Halil İnalcık, "Rumeli", *DİA*, C. 35, s.234.

⁴⁰ 167 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530), Dizin ve Tıpkıbasım, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2003, s.34.

⁴¹ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, ss.800-801.

Bu şehir ve kale gölün batı tarafında kayalar üzerinde kurulmuştur ama sokakları daracıktır.⁴²

Evliya Çelebi'nin vermiş olduğu bilgilere göre bu dönemde Kesriye'de 2500 ev bulunmaktaydı ancak 1530 yılına ait tahrir defteri kayıtlarına göre ise kazanın 16.yüzyılda sahip olduğu ev sayısı 4718 adet idi. Dolayısıyla Evliya Çelebi'nin vermiş olduğu ev sayısının kaza genelini kapsamayıp sadece Kesriye Kasabası'ndaki evlerin toplamı olduğu anlaşılmaktadır.

Zaman içinde ise hem idari yapıda ve hem de sosyal anlamda kaçınılmaz olarak değişiklikler yaşanmıştır. Tanzimatla birlikte Rumeli'nin idari yapısında değişiklikler yapılarak küçük eyaletler teşkil edilmiştir. 1847 yılına yaklaşıldığında Üsküp, Bosna, Selânik, Yanya eyaletleri kurulmuş, asıl Rumeli Eyaleti ise İşkodra, Ohri ve Kesriye sancaklarından ibaret kalmıştır. 1864 yılında ilk vilayet teşkilatı uygulanmaya başlandığı zaman Rumeli Eyaleti, merkezi Manastır olmak üzere Kesriye, Ohri ve İşkodra sancaklarından ibaretti. 1864'te Tuna Vilâyeti⁴³ oluşturulduktan sonra yeni vilâyetler meydana getirildi⁴⁴ ve Rumeli artık sadece coğrafi bir tabirden ibaret kaldı. Yeni Selânik Vilâyeti Selânik, Manastır, Serez, Drama ve Üsküp sancaklarını içine almaktaydı. Bulgaristan, Osmanlı Devleti'nden ayrıldıktan sonra 1894 senesinde Rumeli; Edirne, Selânik, Kosova, Yanya, İşkodra ve Manastır vilâyetlerine ayrılmış bulunuyordu.⁴⁵

Rumeli'nin idari yapısında değişiklikler meydana geldikçe sancak, kaza ve vilayet statüleri de zaman zaman değişmiştir.⁴⁶ Buna bağlı olarak Kesriye'de de zaman içinde idari anlamda değişiklikler yaşanmıştır. Daha önceki yıllarda sancak olarak teşkilatlanan Kesriye 1868 yılında Manastır

---

⁴² Evliya Çelebi, *Seyahatname*, s.801.

⁴³ Sancakları: Rusçuk, Tulça, Vidin, Sofya, Tırnova, Niş ve Varna.

⁴⁴ Bosna Vilâyeti, İşkodra, Yanya, Selânik ve Edirne.

⁴⁵ İncılık, "*Rumeli*", s.234.

⁴⁶ Örnek olarak 1855 yılında Rumeli Eyaleti'ne bağlı olan Kesriye Sancağı'nın kazaları; Kesriye, Horpeşte, Naslıç, Görice, Obar, Behlişte, Cumapazarı ve Kolonya iken sonraları Kesriye kaza olarak Görice Sancağı'na bağlanıyor.

sancağına bağlı bir kaza haline getirilmiştir.⁴⁷ Ancak zamanla bağlı olduğu sancak sık sık değişikliğe uğramıştır.

Burada idari alandan çok Kesriye'nin tarih içinde yüklenmiş olduğu misyon ön plana çıkmıştır. Zira Kesriye'nin içinde bulunduğu coğrafyada vuku bulmuş olan hadiseler Osmanlı Devleti'nin son zamanlarda başını haylice ağrıtmıştır. Bilindiği üzere daha 18. yüzyıldan itibaren milliyetçilik hareketleriyle kaynamaya başlayan Balkanlarda olduğu gibi Kesriye de bu alanda en çok sorunun yaşandığı yerlerden biri olmuştur. Bunun sebepleri arasında bu bölgenin dışarıya kapalı dağlık coğrafi yapısı ve Bulgarlar ile Rumların çoğunlukta yaşadığı bir yer olması bulunmaktadır. Öyle ki Kesriye, dağlarında çok sayıda eşkıyalık faaliyetlerine girişen çeteleri muhafaza etmiş ve devlet bunlarla uğraşmak için çok fazla mücadele etmişti. Kesriye'de meydana gelen bu ayrılıkçı hareketler sadece bölgeyle sınırlı kalmayıp neredeyse tüm Makedonya coğrafyasıyla bağlantılı olmuştur.

Bunun yanında Kesriye'de genel anlamda Osmanlının Makedonya'da yaşadığı tüm sorunların aynısı birebir yaşanmaktaydı. Bu büyük coğrafyada yaşanan kapsamlı sorunun daha iyi anlaşılmasında, bu çalışma gibi daha özele teşmil olan araştırmaların faydasının göz ardı edilemeyeceği kanaatindeyiz. Kısaca Kesriye, Osmanlı Devleti'nin Makedonya coğrafyasında yaşadığı sorunlar açısından bu coğrafyanın bir prototipi olmuştur.

Rumlar ile Bulgarlar arasında paylaşılamayan bir şehir olan Kesriye Osmanlının elinden çıkana kadar bu iki tarafın kanlı mücadelelerine sahne olmuştur. Bu iki millet arasındaki anlaşmazlık ve çatışma sonrasında yine her iki milletin birleşmeleri suretiyle Osmanlıya karşı başlattıkları Balkan Savaşları meydana gelmiştir. Bu savaşların ardından ise Kesriye, bölgedeki diğer yerleşim yerleri gibi Osmanlı idaresinden ayrılmıştır. Bununla birlikte bugün Kastoria ismiyle Yunanistan'da yer alan şehir tarih boyunca büyük devletlerin çıkarlarının çatıştığı ve bu nedenle devamlı dinamik bir yapıya

---

⁴⁷Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1285/1868, s.176.

sahip olan Makedonya coğrafyasının içinde yer alıyordu. Bu yönüyle de ayrı bir öneme sahiptir.

1. BÖLÜM

KESRİYE KAZASI'NIN İDARİ YAPISI (1868-1913)

1.1. İdari Yapı

Klasik Osmanlı taşra yönetiminin ana birimi olan sancaklar bugünkü Türkiye'nin vilayetleri büyüklüğündeydiler. Zamanla da sancakların bir üst birimi olarak eyaletler ortaya çıkmıştır. Tanzimat reformlarıyla ise eyaletlerin adı değişerek vilayet olmuştur. Sancaklar liva adını alarak vilayetin alt birimi halinde örgütlenmiştir. Kazalar ise livaların birer alt birimiydiler. Yapılan vilayet nizamnameleri vilayeti sancaklara, sancakları kazalara ve kazaları da karyelere ayırıyordu.⁴⁸ Bunun yanında vilayetler valilerin, livalar mutasarrıfların ve kazalar da kaymakamların idaresine veriliyordu.⁴⁹ Vilayet merkezinde valinin başkanlığında sürekli olarak toplanan bir vilayet idare meclisi, livalarda yine aynı şekilde bir liva idare meclisi ve kazalarda da birer kaza idare meclisi vardı.⁵⁰

Bu değişiklikler 1864 Vilâyet Nizamnamesine göre yürürlüğe konuluyordu. Bundan üç yıl sonra ise 1867 Vilayet Nizamnamesi yayınlandı. Ancak bu nizamname yeni bir metin olmadığı gibi 1864 Nizamnamesinden önemli bir değişikliği de yoktu. Buradaki amaç 1864 Nizamnamesinin tüm imparatorlukta uygulanmasını sağlamaktı. Zira bu nizamname hemen bütün imparatorlukta uygulanmaya konulmamış ve bunun için Tuna Vilayeti ön uygulama alanı olarak seçilmişti.⁵¹

Bu değişikliklerle kısa zamanda Rumeli'de 10 vilayet ve 44 sancak teşkil edilirken onlara bağlı kazalar da düzenlenmiştir. Kesriye'de işte bu dönemde yani 1867 Vilayet Nizamnamesinden bir yıl sonra Selanik Vilayeti dâhilinde Manastır Sancağına bağlı bir kaza olarak teşkil edilmiştir.⁵² Ancak

---

⁴⁸ İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Ankara: TTK yayınları, 2011, s.61.

⁴⁹ Nizamname metni için bkz. *Düstur*, İstanbul, 1289, C. 1, ss. 608-624.

⁵⁰ Ortaylı, *Tanzimat*, s. 62.

⁵¹ Ortaylı, *Tanzimat*, ss. 53,62.

⁵² Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1285/1868, s.176.

değişiklikler daha sonraki zamanlarda da devam etmiştir. Öyle ki bu defa 1871 yılında İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi yayınlanmıştır. 1864 Nizamnamesindeki merkeziyetçi eğilim burada daha belirgin olmakla beraber bu yeni nizamname nahiye idarelerini de daha geniş ve etraflı olarak düzenlemekteydi.⁵³ Yapılan değişikliklere bağlı olarak şehirlerin statülerinde de değişiklik yaşanıyordu. Öyle ki bu yılda da Görice Sancağı oluşturularak Kesriye Kazası bu sancağa bağlanmıştır.⁵⁴

Osmanlı Devleti'nin yapmış olduğu bütün bu değişiklikler çeşitli sebeplerden kaynaklanıyordu. Oldukça geniş bir coğrafyada hüküm süren bir devlet olarak Osmanlı Devleti doğal olarak bu toprakların idaresini merkezden sağlama konusunda sıkıntı yaşamaktaydı. Bu nedenle merkezdeki bürokratik yükünü yerel idarelere yayarak hem idari anlamda kolaylık sağlayacak hem de taşımayı merkeze daha bağımlı hale getirecekti.⁵⁵ İşte bu sistem oturtulmaya çalışılırken de taşralardaki yerleşim yerlerinin idari yapılarında sık sık değişiklikler yaşanmıştır.

1.1. 1. İdari Taksimat

Daha önceleri sancak iken 1868 yılında kazaya tahvil edilen Kesriye Selanik Vilâyeti dâhilinde ve Manastır Sancağı'na bağlıydı. Horpeşte, Naslic ve Venice ise Kesriye Kazası'na bağlı nahiyeleri teşkil ediyordu.⁵⁶ Ancak bu durum yeni oluşturulan kurumlar nedeniyle zamanla değişikliğe uğramıştır. 1871 yılında Görice sancak haline getirilerek Kesriye buraya bağlanmış bununla birlikte daha önceden Kesriye'nin bir nahiyesi durumunda olan Naslic de kazaya çevrilerek Görice Sancağı'na bağlanmıştır.⁵⁷ 1875 yılına gelindiğinde Görice'nin tekrar kazaya tahvil edildiğini ve Kesriye ile birlikte bu defa Manastır Vilayeti dâhilinde teşkil edilen Manastır Sancağı'na bağlandığını görüyoruz.⁵⁸ 1880 yılında ise

---

⁵³ Ortaylı, *Tanzimat*, ss. 63-64.

⁵⁴ Salname-i Vilâyet-i Selanik, 1288/1871, s.69.

⁵⁵ Ahmed Cevdet Paşa, *Ma'rûzât*, haz. Yusuf Halaçoğlu, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1980, s. 110.

⁵⁶ Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1285/1868, s.176.

⁵⁷ Salname-i Vilâyet-i Selanik, 1288/1871, ss.69-70.

⁵⁸ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1292/1875, ss.52, 58.

Göriçe tekrar sancağa tahvil edilerek Kesriye, Göriçe Sancağı'na bağlanmıştır.⁵⁹ 1887 yılına gelindiğinde ise Kesriye, Göriçe Sancağı'ndan ayrılarak Manastır Sancağı'na bağlanmıştır⁶⁰ ancak bir süre sonra tekrar Göriçe Sancağı'na dâhil edilmiştir.⁶¹ Ancak bu tarihten sonra Kesriye'nin sancak olarak teşkilatlanması ya da tekrar Manastır Sancağı'na bağlanması konusu sürekli gündeme gelmiştir. Kesriye için bu kadar çok değişiklik yaşanmasının özel bir sebebi olmakla beraber bu sebep bir sonraki konuda ayrıntılı olarak anlatılmıştır.⁶²

Bunun yanında 1864 Nizamnamesi nahiye için “birkaç köyün toplanmasıyla meydana gelen yerleşmeler kaza olmayıp kazalara ilhak edilerek nahiye itibar olunacaktır” demektedir. Yani köy ile kaza merkezi arasında bir büyüklük ve nüfusa sahip olacak yerlerin nahiye olabileceği belirtiliyor. Bu nizamnameye göre nahiye dairesine girecek köy ve çiftliklerde en az beş yüz erkek nüfus olması gerekmektedir.⁶³ 1891 yılında Horpeşte, Borboçko ve Kilisora nahiyelerini kapsayan Kesriye'ye bağlı ve bu nahiyelerin kapsadığı köyler aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir;

---

⁵⁹ Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1297/1880, s.197.

⁶⁰ BOA, Yıldız Sadaret Resmi Maruzat (Y.A.RES), Dosya No: 41 Belge No:10, (13 R 1305/29 Aralık 1887).

⁶¹ Kesriye'nin Manastır Sancağı'ndan ayrılarak tekrar hangi tarihte Göriçe Sancağı'na bağlandığı bilinmemekle birlikte Kesriye'nin Manastır Sancağı'na bağlandığına dair Şura-yı Devletten çıkan mazbata (BOA, Y.A.RES.,41/10, (13 R 1305/29 Aralık 1887)) ile aynı tarihte olan ve bir sene sonraki yani 1889 yılı Devlet Salnamesi incelendiğinde bu durum görülmeyip Kesriye Göriçe Sancağı'na bağlı olarak kaydedilmiştir. Bu noktada karışıklık yaşanmakla birlikte belki de Kesriye alınan kararın ardından kısa bir zaman sonra tekrar Göriçe'ye başlanmış olabilir ve ya bir sebepten dolayı bu karar uygulanmamış da olabilir. Arşiv kayıtlarında buna dair bir belge olmamakla birlikte belgeler sırasıyla takip edildiği zaman bu sonuca ulaşılabilmektedir.

⁶² Bkz., s.15.

⁶³ Ortaylı, *Tanzimat*, s.99.

Tablo 1: Kesriye'ye Bağlı Köyler

Jelin	Tikveni	Diranic	Nesteram
Makroni	Çakuni	Bozgrad	Ezderliçe
Komanic	Görüncü	Bilaçe	Futunişte
Kalandorop	İslamişte	Turye	Diranoni
Gabreş	Tersiye ⁶⁴	Köşk Çiftlik	Jelve
Zirveni	Aposkepo	Maniyak	Vidheve
Asloni	Uşani	Çuke	Orman
Galişte	Jelgoş	Zagoriç	Cirilve
Kestraç	Kastoric	Kırmeçti	Simasi
Şiştova	Setveme	Rola	İstatiçe
Tirnova	Demini	Vişani	Yerizkiçe
Edişttime	Radogoş	Çerçişte	Çetrok
Birşitani	Zubanişte	Lahver	Absore
Mavroh	Dupyak	Atik Çiftlik	Bomboki
Tehvelişte	Holişte	Liçişte	Konmalat
Pozlovişte	Babşur	İsmerdeş	Çerlişte
Çerşiniçe			

Kaynak: Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, s. 229.

Tablo 2: Borboçko Nahiyesi'nin Köyleri

Jozel	Islatne	Visançko	Miraslaviçe
Virtezin	Linotob	Çayırlar Mahallesi	Tovel
Diranova-i Kolonya	Leşçer	Mecmefu	Keryin
Kotalçi			

Kaynak: Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, s. 230.

⁶⁴ Bu köy 1884 yılında Kesriye'den ayrılarak Filorina Kazası'na bağlanmıştır. Çünkü bu köy Kesriye'ye yedi buçuk saatlik mesafede yer alırken Filorina'ya iki buçuk saat mesafede yer almaktaydı: BOA, Şura-i Devlet (ŞD), 2012/39,(19 Za 1302/30 Ağustos 1885).

Tablo 3: Horpeşte Nahiyesi'nin Köyleri

Osniçani	Boğaçko	Diranova	Velişde
Azkible	Teristike	Nosel	Şak
Noni	Zelgrad	İstinmeko	İstariçani
Lodve	Devlini	Lograd	Azrec
Sakmiçko	Longa	Viçşte	Zabrdeni
Gosto	Gramos	Bayracko	İsteniçko
Horve	Dudle	Virulişte	Kırçışte
Korile	Rivani	Kelvişte	Gırleti
Garnic	Osupişte	Jojliçi	

Kaynak: Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, s. 230.

Tablo 4: Kilisora Nahiyesi'nin Köyleri

Makroni	Lehve
Bobişte	Loşniçe

Kaynak: Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, s. 230.

1892 yılında Kesriye Kazasının nahiyelere uzaklığından dolayı zorluk çekildiği sebep gösterilerek kaza merkezinin Horpeşte'ye nakli yahut bu nahiyelerin üçüncü sınıf bir kazaya tahvilini isteyen nahiye muhtarı ve ahali tarafından hazırlanan bir arzuhal, Manastır Vilayeti'ne gönderilmiş ancak bu istekleri reddedilmiştir.⁶⁵

1904 yılına gelindiğinde Kesriye yüz yirmi adet köy ve Horpeşte, Kilisora, Borboçko, Konmolat ve Nesteram'dan oluşan beş adet nahiyeye sahipti.⁶⁶

1.1.1. 1. Kesriye'nin sancaktan kazaya çevrilmesinin nedenleri

1871 Nizamnamesi genel bir uygulama için hazırlanmış olmasına rağmen ayaklanmaların ve uluslararası müdahalelerin sonucunda ayrıcalıklı statü elde eden vilayetler vardı. Bu ayrıcalıklı bölgeler arasında yer alan

⁶⁵ BOA, Dâhiliye Mektubi (DH. MKT), 2062/43, (18 Za 1310/3 Haziran 1893).

⁶⁶ Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1322/1904, s.827.

Cebel-i Lübnan'da dini etnik çatışmalar cemaatlerin yönetime eşit ağırlıkta katılmalarıyla çözüme bağlanmış gibiydi. Yine benzer olarak Sisam ve Girit adaları 1825 Yunan isyanına katılmışlardı ve o tarihten beri Avrupa devletleri adanın özerkliği için Babıalî'ye baskı yapıyorlardı. Nihayet 1866 yılında Girit'in Hristiyan halkı yine ayaklandı. Babıalî huzurun sağlanması için 1 Aralık 1867 tarihli Girit Vilayeti Nizamnamesini hazırlayıp ilan etti. Böylece Girit, etnik yapısına göre yönetimde çoğunluğun aktif rol oynadığı özerk bir statüye sahip oluyordu. Mutasarrıf ve kaymakamlar o bölge ahalisinin çoğunluğunun dininden yardımcıları ise azınlık ahalinin dininden olacaktı. Ahalisi tamamen Hristiyan olan yerlerde meclis üyelerinin de tümüyle Hristiyanlardan seçilmesi öngörülmüştü. Sisam adasının yönetimi de böyleydi. 1832 yılında adanın idaresi dört nahiyeden seçilen eşraf temsilcileri ve onların temsil edeceği meclis yanında Babıalî'den tayin edilen Fenerli bir Rum beyine bırakıldı.⁶⁷

Yabancı devletlerin de sürekli sıkıştırılmalarıyla taşralar için bu tarzda yeni düzenlemeler yapıldıkça durum, ahalisi çoğunlukla gayrimüslimlerden oluşan yerler için Osmanlı Devleti'nin aleyhinde sonuçlanıyordu. İşte bu nedenle devlet bu tarz yerlerde bir takım çarelere başvurma ihtiyacını hissetmiştir. Bu amaçla başvuru yollarından biri bazı livaları doğrudan merkeze bağlayıp mekânı daraltarak kontrolü arttırmaktı. Bunun yanında Osmanlı taşra yönetiminde kaza idare meclisleri hareket ve karar yeteneği en az olan organdı. Mevcut nahiyelerin kontrol organı bile kaza idare meclisi olmayıp doğrudan liva idare meclisiydi.⁶⁸

Bunun yanında yeni yapılan düzenleme ile liva idare meclisleri iki gayrimüslim ve iki Müslüman üyeden oluşuyordu. Rumeli vilayetlerindeki livaların genelinde bu durumun bu şekilde olduğu görülmektedir. Bilindiği gibi Anadolu ve Arabistan kıtasında gayrimüslimler az olduğundan ya da bazı yerlerde hiç olmadığından liva meclislerinde gayrimüslim üyelerin sayısı ikiden az olmuş ve ya hiç olmamıştır.⁶⁹ Bunun yanında karışıklıkların çok yaşandığı ve Avrupalı devletlerin Hristiyanların haklarını korumak

---

⁶⁷ Ortaylı, *Tanzimat*, ss.64-68.

⁶⁸ Ortaylı, *Tanzimat*, ss.81-82.

⁶⁹ Ortaylı, *Tanzimat*, s.81.

bahanesiyle sürekli Babiâli'ye baskı yaptıkları bir coğrafya olan Rumeli'de bu hassas çizgi çok önemliydi. Hristiyan nüfus liva nüfusunda çoğunlukta olduğu zaman daha önceden belirtilen Girit ve Sisam adalarındaki gibi bir durum söz konusu olabilmekteydi.

Bunlara bağlı olarak Kesriye, büyüklüğü ve sahip olduğu önemle beraber Rum ve Bulgar ahaliden bir takım ileri gelenlerin fesat hareketlerine müsait bir yer olduğundan kaza olarak teşkilatlandırılarak denetim altında tutulmaya çalışılmıştır. Kesriye kazaya çevrilmeden önce Görice, Behlişte, Kolonya, Opar, Cuma, Naslic ve Horpeşte kazalarını içine alan bir sancakken, daha sonradan Görice'ye bağlı bir kaza olarak teşkilatlandırılması halkta memnuniyetsizlik yaratmıştır. Bu nedenle birçok defa halk toplu halde arzuhaller yazarak Kesriye'nin yeniden liva merkezi yapılarak ayrı bir mutasarrıflık halinde teşkilatlandırılmasını talep etmişlerdir. Ancak bu talep hiçbir zaman kabul edilmemiştir. Öyle ki Serfice Sancağı'na bağlı olan Naslic ve Cuma kazalarının kendisine bağlanmasıyla Kesriye Kazası mutasarrıflığa çevrilirse idarenin gayrimüslim eşraf tarafından ele geçirilip başka menfaatler için kullanılabileceği ifade edilmiştir. Üstelik bu duruma karşı icap eden yapılamadığı takdirde kötü sonuçların doğabileceği önemle belirtilmiştir. Bu nedenle Kesriye'nin bir sancak olarak teşkilatlandırılmaması konusunda her zaman kararlı davranılmıştır.⁷⁰ Yine de birçok defa Kesriye'nin sancak yapılmasına dair yazışmalar olmuş ancak her defasında bu talepler reddedilmiştir.⁷¹

Bununla beraber Kesriye'nin büyüklüğünden dolayı bazen idari işlerde kaymakamdan daha üst rütbeli bir görevliye ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle de buraya bazı zamanlar mutasarrıf atamaları yapılmıştır.⁷² Bunun yanında 1897 yılında buradaki intizamı kolaylaştırmak için merkez vilayete

---

⁷⁰ BOA, Y.A.RES,41/10, (13 R 1305/29 Aralık 1887).

⁷¹ BOA, Dâhiliye Şifre (DH. ŞFR),408/84, (27 Te 1324/9 Kasım 1908); BOA, DH. MKT, 2706/74, (20 Z 1326/13 Ocak 1909); BOA, DH. MKT, 2719/97, (3M 1327/25 Ocak 1909); BOA, DH. MKT, 2788/19, (15 Ra 1327/6 Nisan 1909).

⁷² Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1286/1869, s. 133, Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1287/1870, s.148.

bağlanması düşünülmüş fakat bu düşünce de kalıcı olarak uygulanmamıştır.⁷³

Kesriye Müslüman nüfustan çok Rum ve Bulgar nüfusunu barındıran bir yerdi. Bununla birlikte Naslic ve Cuma kazalarının nüfus verileri de incelendiği zaman buraların da daha çok Rum ve Bulgarlardan oluştuğu görülmektedir.⁷⁴ Bu nedenle eğer buralar Kesriye'ye bağlanıp da Kesriye sancak yapılırdı bu idare açısından tehlike arz edebilirdi. Ancak devlet bu duruma karşı nüfusunun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu Görice'yi sancak yaparken aynı zamanda ona bağlı diğer kazalar olan İstarve ve Kolonya kazalarını da seçerken ahalisinin daha çok Müslümanlardan oluşmasına dikkat etmiştir. Ahalisi çoğunlukla Hristiyanlardan oluşan Kesriye'yi de bu kazalarla birlikte Görice'ye bağlayarak bir bakıma denge siyaseti izlemiş böylece sancak genelinde Müslüman nüfus Hristiyan nüfusa oranla çoğunluk sağlamıştır. Bu durumu aşağıdaki tabloda daha net görebilmekteyiz;

Tablo 5: Görice Sancağı ve Ona Bağlı Kazalardaki Nüfusun Etnik Dağılımı

	Kesriye	Görice	İstarve	Kolonya
İslam	8417	19770	11513	5466
Rum ve Ulah	2487	14067	1417	2841
Bulgar	15912	1040	-	-
Yahudi	405	-	-	-

Kaynak: Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1305/1887, ss.395-398.

Tabloya bakıldığında sancak genelinde Müslüman nüfusun 45166, Rum ve Ulahların 20812, Bulgarların 16952 ve son olarak da Yahudilerin 405 kişiden oluştuğu görülmektedir. Daha da dikkat çeken bir nokta ise Kesriye'deki Bulgar nüfusun ezici bir çoğunluk oluşturduğu ve buna karşın İstarve ve Kolonya'da hiç Bulgar bulunmadığıdır. Daha da ayrıntıya girersek Rum-Ulah nüfusu ile Bulgar nüfusu sancak genelinde hemen hemen eşitlenirken Müslüman nüfus çoğunluğu sağlamıştır. Bu ince ayrıntılar sayesinde sancak genelinde Rumlar ve Bulgarlardan biri diğerine

⁷³ BOA, DH. MKT, 2089/51, (29 Z 1315/21 Mayıs 1898).

⁷⁴ Bu yerleşim yerlerinin nüfus verilerine ulaşmak için bkz: Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, s.146.

çoğunluk açısından üstünlük sağlayamıyorken her ikisi de Müslüman nüfusun gerisinde kalıyorlardı.

1.1.2. İdari Görevliler

1.1.2.1. Kaymakam

Kazalarda görevli olan kaymakamlar mülki, mali, zabtiye ve davalardan sonra alınan kararların belgelerinin düzenlenmesi gibi görevleri üstleniyordu. Kaymakamlar, nahiye müdürlerinin seçilmesi, nahiye meclislerinin liva mutasarrıflarından izin alınarak toplatılması, bu meclislerde alınan kararların yine liva mutasarrıfının izniyle kaza meclislerinde görüşülüp uygulamaya konulması ve nahiyelerin denetlenmesi görevlerini üstleniyordu.⁷⁵

Hassas bir mevki olan Kesriye'ye kaymakam atanırken idareyi iyi yönetebilecek, tecrübeli ve dirayetli bir kişi olmasına dikkat edilmiştir.⁷⁶ Zira 1887 yılında Kesriye Kaymakamı olan Halid Efendi burayı yeterince iyi yönetemediğinden başka bir yere tayin edilerek yerine Pirlepe'nin eski kaymakamı Abdurrahman Efendi tayin edilmiştir.⁷⁷ Birçok defa da becayış yöntemi uygulanmıştır.⁷⁸ Bunun yanında Kesriye'de etnik çatışmaların çok fazla olmasından dolayı bazen kaymakamlar burada kalmak istemeyerek başka yerlere gitmek istemişlerdir. 1899 yılında görevde bulunan kaymakam Hasan Efendi sadece üç ay kalıp istifa ederken⁷⁹ 1905 yılında kaymakam Tahsin Bey ise Kesriye'de Rumlar ve Bulgarlar arasında yaşanan sorunlardan dolayı korku ve telaşa kapıldığından başka yere gönderilerek yerine de buranın halinden haberdar Rumca ya da Bulgarca bilen bir kaymakam atanmasına karar verilmiştir.⁸⁰

---

⁷⁵ *Düstur*, I. Tertip, İstanbul, 1289, C. 1, s. 635.

⁷⁶ BOA, DH. ŞFR, 375/117, (30 Ks 1322/12 Şubat 1907).

⁷⁷ BOA, DH. MKT, 1452/3, (11M 1305/29 Eylül 1887).

⁷⁸ BOA, DH. MKT, 1739/51, (20 Za 1307/8 Temmuz 1890); BOA, Babiâli Evrak Odası (BEO), 2242/168119, (11 L 1321/31 Aralık 1903).

⁷⁹ BOA, BEO, 1375/103079, (17 Ca 1317/23 Eylül 1899).

⁸⁰ BOA, Rumeli Müfettişliği Manastır (TFR. I.MN), 60-1/5986, (08 S 1323/14 Nisan 1905).

Birçok defa da kaymakamlar çeşitli sebeplerden dolayı azledilmiştir. 1893 yılında Kesriye Kaymakamı olan Sıdkı Bey görevlerini suistimal etme ve 1899 yılında da Muharrem Bey atama işlemlerinde adam kayırma suçundan dolayı azl edilmişlerdir.⁸¹ Zira Muharrem Bey görevlerini kötüye kullanan Kilisora Köyü muhtarı Benaki Nisan'ın Manastır Vilayeti'nden emir gelmesine rağmen aylarca görevinde kalmasını sağlamış ve bu durum köyün Ulah halkının, kaymakamı sürekli merkeze şikâyet etmelerine sebep olmuştur.⁸²

Bazı kaymakamlar ise Hristiyanlara karşı yanlış davranışlarda buldukları gerekçesiyle azledilmişlerdir. 1902 yılında kaymakam olan Kemal Bey, padişahın doğum gününü kutlamak amacıyla hükümet konağına gelen öğretmen ve öğrencileri aşağılayarak daireden kovmuş ve bu durumu Bulgar cemaati ruhani reisi bir telgrafla Babiâli'ye bildirmiştir. Bunun üzerine kaymakam azledilmiştir.⁸³

Çoğu zaman da bir takım görevlilerin tahrikleriyle kaymakamlara iftiralar atılarak azledilmelerine ve halk arasında huzursuzluk peyda edilmeye çalışılmıştır. 1907 yılında Kesriye'de kaymakam olarak görev yapan Ramiz Efendi bu yöndeki iftiralarla azlettirilmeye çalışılmıştır. Kesriye metropoliti ve İtalyalı tensik memurunun teşvikleriyle ortaya çıktığı anlaşılan bir olayda güya kaymakam postahanenin önünden geçerken orada bekleyen halk ona selam verdikleri halde yetmiş yaşındaki Yorgi adındaki bir Hristiyan onu görmediğinden ayağa kalkmamış ve buna sinirlenen kaymakam onu bastonuyla darp etmiştir. Ancak yapılan tahkikat neticesinde olayın doğru olmadığı anlaşılmıştır.⁸⁴

---

⁸¹ BOA, DH. MKT, 2044/75, (02B 1310/20 Ocak 1893); BOA, DH. MKT, 2212/2, (8 S 1317/18 Haziran 1899).

⁸² BOA, BEO, 1000/74973, (02 R 1315/31 Ağustos 1897); BOA, BEO, 1027/77019, (26 Ca 1315/22 Kasım 1897).

⁸³ BOA, İrade Hususi (İ.HUS), 91/117, (23 Ş 1319/5 Aralık 1901).

⁸⁴ BOA, TFR. I.MN, 115/11476, (24 Z 1324/8 Şubat 1907).

Tablo 6: Kesriye’de Görev Yapan Kaymakamlar⁸⁵

Samed Bey (1871-?)
Ragıp Bey (1874)
Abdi Efendi (1875-1876) ⁸⁶
Mehmed Mümin Bey (1877, sadece 2 ay) ⁸⁷
Salih Bey (1877-1878)
Abdullah Efendi (1878-?) ⁸⁸
Necib Bey (1884-1885) ⁸⁹
Salih Bey (1885-1886)
Halid Efendi (1886- 1887) ⁹⁰
Abdürrahman Şakiri Efendi (1887-1890)
Kaymakam Vekili Emin Bey ve aynı yıl kaymakam Mehmed Sıtkı Bey(1891-1893)
Ali Nazım Bey (1893-1894)
Süleyman Fehmi (1894-1895)
Muharrem Bey (1896-1899)
Hasan Efendi (1899, sadece 3 ay)
İsmail Kemal Efendi (1899-1902)
Süleyman Hıfzı Efendi (1903)

⁸⁵ Bu veriler Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Manastır ve Selanik Vilâyet Salnameleri ile arşiv vesikaları kullanılarak hazırlanmıştır. Yıllarda eksiklik olması ve ya bazı isimlerin yer almaması bilgilerin toplu ve tam verilmemesinden kaynaklıdır.

⁸⁶ Kesriye kaymakamı Abdi Efendi, Debre’den gelen bir miktar asker ile doksan üç harbine katıldığından onun yerine Elbistan kaymakamlığından ayrılmış olan Mehmed Mümin Beğ atanmıştır: BOA, İrade Dâhiliye (İ. DH), 751/61313, (14 B 1294/25 Temmuz 1877).

⁸⁷ BOA, DH. MKT, 1318/28, (22B 1294/2 Ağustos 1877).

⁸⁸ BOA, İ.DH, 777/63240, (17 Za 1295/12 Kasım 1878).

⁸⁹ BOA, İ.DH, 926/73377, (27 L 1301/20 Ağustos 1884).

⁹⁰ BOA, DH. MKT, 1452/3, (11M 1305/29 Eylül 1887).

Mehmed Tahsin Bey (1904-1905)
Ramiz Efendi (1906-1907)
Şevket Bey (1907-1909)
Hüsnu Efendi (1909)
Kemal Bey (1910-1912)
Ali Galip Bey (1912)

1.1.2.2. Mal müdürü

Kaza mal müdürleri Vilâyet Nizamnamesinin mali konularından kazalarla ilgili kısımlarının uygulanması ile sorumlu ve liva muhasebecisinin mutasarrıf vasıtasıyla kaymakama ileteceği tarifnelere göre iş görecekti.⁹¹ H. 1288 M. 1872/1872 tarihli Selanik Vilâyet Salnamesi'nde Kesriye ile ilgili kayıtlar incelendiği zaman bu zaman da bir adet mal müdürü olduğu görülmektedir. Bundan önceki tarihlerde de olup olmadığını tespit edebilmek zordur. Zira Selanik Vilâyet Salnamesi'nin kayıtları bu tarihten başlamakla birlikte Osmanlı Devleti Salnamesi'nde ise bu konular ayrıntısıyla kaydedilmemiştir. Bu tarihten sonra da Kesriye'de hep bir adet mal müdürünün bulunduğu Manastır Vilâyet Salnamesi'nden takip edilebilmektedir.

1.1.2.3. İdare kâtipleri

Kaza idare kâtipleri kaymakamlığın bütün yazışmalarının kayıtlarını toplamak ve saklamakla yükümlüdür. Kaza idare kâtipleri kaç kişi olursa olsun yazışma ve kayıt işleriyle müşterek şekilde ilgilenmekle sorumlu olmakla beraber eğer icap ederse kaza idare ve dava meclisinin ve diğer dairelerin her çeşit kalemiye işlerini kaymakam emriyle yardım etmeye mecburdurlar.⁹²

---

⁹¹ *Düstur*, s. 636.

⁹² *Düstur*, s. 636.

1.1.2.4. Emlak ve nüfus memurları

Öncelikle emlak ve nüfus memurları genel tahrir defterlerini muhafaza edeceklerdi. İkinci olarak ise bu memurlar kazalardaki emlak ve nüfus hareketlerini devamlı bildiren cetveller hazırlayacaklar ve kazanın mürur tezkereleri ve pasaport işlemlerini usulüne uygun olarak idare edeceklerdi.⁹³ Kesriye’de bu memurların varlığına dair ilk kayıt H.1292 tarihli Manastır Vilâyet Salnamesi’nde yer almaktadır.⁹⁴

Kaza merkezinde ayrıca şu görevliler de yer alıyordu; kaymakam naibi, kaymakam muavini,⁹⁵ kapucubaşı, telgraf müdürü, sandık emini,⁹⁶ tahrirat kâtibi, tapu kâtibi, vukuat kâtibi, mustantık (sorgu memuru),⁹⁷ muhabere-i ecnebiye memuru⁹⁸, orman memuru,⁹⁹ rüsumat memuru ve kâtibi.¹⁰⁰ 1869 ve 1870 yıllarında ise Hilmi Efendi mutasarrıf olarak Kesriye’de görev yapmıştır.¹⁰¹

Bunların dışında H. 1292 tarihli Manastır Vilâyet Salnamesi’nden öğrenebildiğimiz kadarıyla kocabaşı¹⁰² ünvanındaki görevlinin 1875 yılına kadar Kesriye’de görev yapmış olduğunu görmekteyiz.¹⁰³ Bununla birlikte daha 1866 yılında Kesriye’de kocabaşılığın kaldırılmasıyla ilgili bir takım yazışmalar olmuştur. Öyle ki bu dönemde Kilisora Köyü’nde kocabaşı olan Nikola halktan haksız yere para alıp zulmettiği gerekçesiyle görevden uzaklaştırılmış fakat giderken yerine kendi akrabalarından birini bu görev için bırakmıştır. Hem bu sebepten hem de artık mahalle muhtarlarının görev

---

⁹³ *Düstur*, s. 636.

⁹⁴ *Salname-i Vilâyet-i Manastır*, 1292/1875, s.59.

⁹⁵ Salnamelerden öğrendiğimize göre Kesriye’de kaymakam naibleri Müslümanlardan atanırken kaymakamların yardımcıları(muavinleri) Hristiyan ahaliden atanmıştır.

⁹⁶ *Salname-i Vilâyet -i Manastır*, 1292/1875, ss.58-59.

⁹⁷ BOA, DH. MKT, 1212/26, (17 L 1325/23 Kasım 1907).

⁹⁸ BOA, BEO, 1198/89842, (05 Ca 1316/21 Eylül 1898).

⁹⁹ *Salname-i Vilâyet -i Manastır*, 1308/1891, s.169.

¹⁰⁰ *Salname-i Vilâyet -i Selanik*, 1291/1874, s.71.

¹⁰¹ *Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1286/1869, s. 133; *Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1287/1870, s.148.

¹⁰² Bir yerleşim yerinde Hristiyan halkın önde gelenlerine kocabaşı ya da çorbacı denmekteydi. Bunlar ayan ve eşraf sınıfı gibiydiler.

¹⁰³ *Salname-i Vilâyet -i Manastır*, 1292/1875, s.58.

yapmasından dolayı kocabaşılara gerek kalmadığı anlaşılmış ve bu görevin kaldırılması düşünülmüştür.¹⁰⁴ Ancak büyük ihtimalle Hristiyan ailelerin nüfuzu nedeniyle bu zamanda kaldırılamamış ve 1875 yılına kadar varlığını devam ettirmiştir. Ancak daha sonraki yıllara ait kayıtlarda kocabaşı namında bir görevliye rastlanmamıştır.

Bunun yanında Kesriye kazasının önemli bir mevkide bulunması ve çok sayıda suç işlenmesinden dolayı diğer kazalardan ayrı bir yeri vardı. Bu nedenle zabtiye ve müdde-i umûmî muavinliği burada önemli olup bu görevlerde bulunacakların güçlü ve başarılı kişilerden seçilmesine dikkat edilmiştir.¹⁰⁵

Bu görevliler dışında Kesriye’de çeşitli daireler kurulmuştu. Bunlar da şu şekildedir;¹⁰⁶

- a. Polis Dairesi; bir adet komiser ve polis görev almaktaydı,
- b. Zabtiye Dairesi; bölük ağası ve mülazım tarafından idare olunuyordu,
- c. Posta ve Telgraf İdaresi; bir adet memur görev almaktaydı,
- d. Düyûn-ı Umumiye İdaresi; bir adet memur ve kâtip bulunmaktaydı,
- e. Reji İdaresi; bir adet memur ve kâtip tarafından yönetilmekteydi.

Salnamelerde görüldüğü üzere reji hizmetinde çalışan memurlar genelde gayrimüslim halktan seçilirken bunların bazılarının Bulgar eşkıyası ile ilişkide oldukları görülmektedir,¹⁰⁷

f. Tetkik-i Bakaya Komisyonu; Kesriye’de tahsil olunamayan öşr, ağnam vesair vergilerin tetkik edilmesi için kurulmuş bir komisyondur. Dört adet kâtip burada görev yapmaktaydı.¹⁰⁸

Askeri olarak ise Kesriye’de Nizamiye Alayları’nın taburlarından veya bölüklerinden bulunmaktaydı.¹⁰⁹ Bunun yanında burada çok fazla cinayet

---

¹⁰⁴ BOA, Meclis-i Vâlâ (MVL), 498/41, (17 S 1283/1 Temmuz 1866).

¹⁰⁵ BOA, DH. MKT, 2221/151, (7 Ra 1317/16 Temmuz 1899).

¹⁰⁶ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, s.169.

¹⁰⁷ BOA, TFR. LMN, 162/16125, (07 Ra 1326/9 Nisan 1908).

¹⁰⁸ BOA, TFR. LMN, 131/13077, (28 Ca 1325/9 Temmuz 1907).

¹⁰⁹ BOA, BEO, 1994/149522, (10 Za 1320/8 Şubat 1903); BOA, İrade Taltifat (İ.TAL), 59/62, (23 S 1312/26 Ağustos 1894).

suçu işlendiğinden bazı zamanlarda Kesriye'ye nüfuzlu kumandanlar da atanmıştır.¹¹⁰

Nahiyelerde ise şu görevliler bulunuyordu: Nahiye müdürü, kâtip, nüfus kayıt memuru, vukuat kâtibi, rüsumat idaresi memuru ve kâtibi,¹¹¹ jurnal emini,¹¹² vergi ve tapu kâtipleri.¹¹³

Nahiyelerdeki en üst yetkili kişi olan nahiye müdürlerini vali tayin eder ve Dâhiliye Nezareti onaylardı. Müdürler buldukları nahiyelerin sakinlerinden, yirmi beş yaşını geçmiş, okuryazar, Osmanlı tebaasından olan ve herhangi bir sabıkası olmayan kişilerden seçilirlerdi. Müdürler vergi salınması ve toplanması gibi işlerde tahsildara yardım edip nahiye meclisine de başkanlık ederdi. Nahiyelerin mülki amiri olan müdürler adli ve hukuki işlere karışmadıkları gibi köy muhtarları ve ihtiyar meclislerine de müdahalede bulunamazlardı.¹¹⁴ Kesriye'de görevli olan nahiye müdürleri ise Müslüman ahaliden atanıyordu.¹¹⁵

1.1.3. Dini Görevliler

Kesriye'de bir adet müftüyle¹¹⁶ beraber Selanik, Ohri, Silistre, Üsküb ve Kesriye bölgelerini kapsayan baş haham bulunmaktaydı.¹¹⁷ Bunların dışında Kesriye'de Rum Metropolidi, piskoposu¹¹⁸ ve papazları¹¹⁹ ve belgelere göre 20. yüzyılın başlarında görev yapmaya başladıkları anlaşılan Bulgar papazları¹²⁰ ile Ulah papazları¹²¹ bulunuyordu.

---

¹¹⁰ BOA, BEO, 2527/189470, (08 M 1323/15 Mart 1905); BOA, BEO, 2537/190257, (22 M 1323/29 Mart 1905).

¹¹¹ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1292/1875, s.59.

¹¹² Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, s.174.

¹¹³ BOA, TFR. IMN, 145/14420, (29 N 1325/5 Kasım 1907).

¹¹⁴ *Düstur*, ss. 637-638.

¹¹⁵ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1292/1875, s.52; Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1305/1888, s.216; Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, s.174.

¹¹⁶ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1293/1876, s.60.

¹¹⁷ Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1294/1877, s.597.

¹¹⁸ BOA, BEO, 2678/200822, (04 Ş 1323/4 Ekim 1905).

¹¹⁹ BOA, TFR. I. MN, 40/3902, (11 Ra 1322/26 Mayıs 1904).

¹²⁰ BOA, BEO, 2596/194685, (07 R 1323/11 Haziran 1905).

¹²¹ BOA, BEO, 2957/221730, (20 L 1324/7 Aralık 1906).

Bilindiği gibi 1870 yılına kadar Bulgarlar dini açıdan Rum Metropolitiğine bağlıydılar ve kendilerine ait din adamları yoktu. Ancak bu tarihte Bulgar Eksarhlığı'nın kurulmasıyla Bulgarlar da kendi dini yöneticilerinin idaresinde olma hakkını kazanarak zaman içinde Rum Metropolitiğinden ayrılmışlardır. Kesriye'de de buna bağlı olarak arşiv belgelerindeki kayıtlara göre ilk defa 1895 yılında bir Bulgar papazının atandığı görülmektedir. Ancak bununla ilgili bir takım sorunlar yaşanmıştır. Öyle ki Kesriye'nin merkez kasabasında oturan ve burada görev yapan Bulgar papazının kasabada hiç Bulgar olmamasından dolayı Bulgarların yoğun olarak yaşadığı köylerden birine nakledilmesi düşünülmüştür.¹²² Bununla birlikte bundan bir yıl sonra da Nestram ve Horpeşte köyleriyle beraber birkaç Bulgar köyü bir takım isteklerde bulunmuşlardır. Adı geçen köylerdeki Bulgarlar Selanik, Ohri ve Usturumca'daki Bulgarların dini kaidelerinin bir Bulgar metropoliti tarafından korunduğunu ve buna rağmen kendilerinin de muhafaza altına alınması gerektiğini bildirerek bir Bulgar metropolit tayininin olmasını istemişlerdir.¹²³ Bu amaçla bazı zamanlar Bulgarlar Eksarhhaneye başvurarak Kesriye havalisinin onda sekizinin Bulgar olduğunu ileri sürerek bir metropolit tayinin kendileri için gerekli olduğunu savunmuşlardır.¹²⁴

Osmanlı Devlet Salnamesi'ndeki ilgili kısımlar incelendiği zaman Ohri'de Bulgar metropoliti yer alırken Selanik ve Manastır havalisi ise bir adet Bulgar piskoposunun idaresine verildiği görülmektedir. Bununla birlikte zaman geçtikçe daha çok yere Bulgar metropoliti atanırken Selanik ve Manastır yöresi genel olarak bir piskopos idaresinde kalmıştı.¹²⁵ Kesriye'de ise sadece dini görevli olarak Bulgar papazları görev yapmaktaydı. Bu durum ise Bulgarlar nezdinde önemli bir sorun teşkil ediyordu. Zira bir taraftan Rum metropolitiğine karşı meşruiyetlerini kanıtlamaya çalışırken diğer taraftan her açıdan onlardan koparak kendi

---

¹²² BOA, BEO, 2596/194685, (07 R 1323/11 Haziran 1905).

¹²³ BOA, Rumeli Müfettişliği Şikâyet (TFR. I. ŞKT), 88/8719, (03 R 1324/27 Mayıs 1906).

¹²⁴ BOA, TFR. I. MN, 12/1140-1, (29 Ra 1321/25 Haziran 1903).

¹²⁵ Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1314/1896, ss.981, 982; Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1322/1904, s.912.

kaidelerine göre yaşamak istiyorlardı. Bu yolda da Rum metropolitine karşı kendi metropolitlerine sahip olmak gayet haklı bir davranıştı üstelik de nüfus olarak onlardan kat be kat fazlayken. Bununla birlikte Kesriye Bulgar ruhani reisinin mahalli hükümetçe resmen tanınmadığına dair bir takım kayıtlar da mevcuttu.¹²⁶

Bulgar papazlarıyla metropolitlerin birbirlerine üstünlük sağlama ve bu yolda bir takım çete faaliyetlerini organize etme gibi üstlenmiş oldukları görevler burada önemli bir konu olmuştur. Bununla beraber metropolitler sahip oldukları güçle ayrı bir yere sahiptiler.¹²⁷

Osmanlı Devleti'nde yaşayan Rum milleti yönetim bölgeleri olarak İstanbul, Antakya, İskenderiye ve Kudüs olmak üzere dört patrikliğe ayrılmıştı. Her bir patriğin idaresinde olan yerlerin başlarında metropolitler ve bunların bazılarının idaresinde memurları vardı. Bölgenin önemine ve büyüklüğüne göre de metropolitin emrinde birkaç piskopos bulunmaktaydı. İdarece piskoposlar metropolitlere, metropolitler de patriklere tâbi idiler.¹²⁸ Daha önceleri Kesriye Metropolitliği, Ohri Metropolitliği'ne bağlıken 1767 yılında İstanbul Patrikliği'ne bağlanmıştır.¹²⁹

19.yüzyılın sonlarında metropolitlerin görevleri ve konumu şu şekildeydi;¹³⁰

a. Metropolitliğe tabi yerlerde Rum mezhebine mensup olanlar, piskoposlar, papazlar, keşişler metropolite itaat etmek mecburiyetindeydi,

b. Piskoposların tayin ve azl edilmesi de metropolitlerin kararı ile oluyordu,

c. Hristiyanların evlenmesi ya da boşanması metropolit veya onun vekili tarafından sağlanıyordu,

d. Metropolitin idaresinde olan piskopos, keşiş ve papazlardan onların ayınlerine ters suçlar işleyenlere dokunulmayıp bunlarla metropolit ilgilenmekteydi,

---

¹²⁶ BOA, BEO, 3245/243313, (06 M 1326/9 Şubat 1908).

¹²⁷ Papazlar ve metropolitlerle ilgili bahsedilen faaliyetlerden üçüncü bölümde bahsedilecektir.

¹²⁸ Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1294/1877, s.584.

¹²⁹ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1305/1888, s.463.

¹³⁰ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1313/1895, ss. 229, 233.

e. Metropolitlerin oturduğu konaklarına onların istekleri yokken herhangi bir amaçla misafir adı altında birilerinin gönderilmesi yasaktı. Bununla birlikte metropolitlerin kendilerine ait olan asalarının ellerinde taşımalarına karşı gelinmesi de yasaklanmıştı.

Kısacası evlilik, boşanma, vekâlet ve miras gibi tüm medeni hukuk ile ilgili sorunlar kilise mahkemeleri tarafından karara bağlanıyordu. Okullar da Rum Patrikliğinin denetiminde olup bununla birlikte patrikler yabancı devletlerle diplomatik ilişkilere girebilme hakkına da sahipti.¹³¹

Tablo 7: Kesriye’de Görev Yapan Metropolitler

Nikiforos (1841-1874)
Alaryon (1874-1879)
Konstantiyus (1880-1882)
Grilos Efendi (1882-1888)
Gregoryos(1888-1889)
Filaretos (1889-1899)
Atanasyos (1899-1900)
Yermanos (Germanos) Karavangelis (1900-1908)
Ioakeim (Vaxevanidis) (1908-1911)
Ioakeim (Leptidis) (1911-1931)

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Metropolis_of_Kastoria (Erişim: 21.11.2014), Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye.

1.1.4. Meclisler

1.1.4.1. Kaza idare meclisi

Bu meclis kaza gelir giderlerini inceler, miri malların yönetimi ve korunması, yerel sağlığa ait tedbirler, memurların nizamaya uygun hareket edip etmediklerinin takip edilmesi, köy yollarının bakım ve onarımı gibi beledi hizmet konularını görüşür ve karara bağlardı. Kaza meclisleri

¹³¹ Fikret Adanır, *Makedonya sorunu: Oluşumu ve 1908’e Kadar Gelişimi*, çev. İhsan Çatay, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001, s. 47.

kaymakamın yetkisi dâhilindeki mukaveleler ve alım satım işlemlerinin usule uygunluğunu inceler bunu yerine getirdikten sonra yetkisini aşan konuları liva idare meclisine havale için karar verir. ¹³²

Kaza idare meclisleri kaymakamın başkanlığında mal müdürü, tahrirat kâtibi, kaza hâkimi(naib), müftü ve gayrimüslim cemaatin ruhani reisleri gibi tabii üyelerden ve ikisi Müslüman ve ikisi de gayrimüslim olmak üzere dört seçilmiş üyeden oluşturulmaktaydı. Bu son hükme çoğunlukla uyulmazken ¹³³ Kesriye'deki idare meclisinde iki gayrimüslim üye her zaman aza olarak bulunmaktaydı. Bununla birlikte gayrimüslim cemaatin ruhani reisi olarak metropolit yer alırken nüfusun çoğunluğunu oluşturan Bulgarların ruhani reisi idare meclisinde yer almamaktaydı. ¹³⁴

Seçimler iki senede bir kaymakam, kaza hâkimi, müftü, gayrimüslimlerin her sınıfından cemaatin ruhani reisleri ve kâtiplerden oluşan bir cemiyet tarafından yapılmaktaydı. Senelik yüz elli kuruş vergi veren ve otuz yaşını doldurmuş okuryazar kişilerden tercih edilmek üzere öncelikle azalar seçilmekteydi. Seçilecek kişi adedinin üç misli kadar kişi, yarısı Müslüman ve yarısı gayrimüslim olmak üzere belirleniyordu. Ancak kazada gayrimüslim halk çeşitli milletlerden oluşuyorsa bunlar kendi aralarında sınıflandırılarak ilk sene için dokuz ve sonraki seneler için beşer kişi belirleniyordu. Kazalarda yapılmış olan bu seçimler livaya bildiriliyor ve mutasarrıf ister direk kendisi isterse de liva idare meclisine danışarak aldığı kararla kazada seçilmiş olan bu kişilerden uygun gördüklerini idare meclisi azalığına ve meclis-i deavi mümeyyizliğine tayin ediyordu. ¹³⁵

Burada görüldüğü üzere kaza idare meclisleri hareket ve karar verme yetkisi açısından zayıf kalıp sancaklara bağlı bir yapıdaydı.

1.1.4.2. Belediye meclisi

Kaza idare meclisinden başka Kesriye Kazası'nda bir de Belediye Meclisi vardı. Bu meclis Kesriye ahalisinden bir Müslüman'ın

---

¹³² *Düstur*, ss. 644-645.

¹³³ Ortaylı, *Tanzimat*, s. 82.

¹³⁴ *Salname-i Vilâyet-i Manastır*, 1292/1875, s.58; *Salname-i Vilâyet-i Manastır*, 1308/1891, s.167; *Salname-i Vilâyet-i Selanik*, 1288/1871, s.69.

¹³⁵ *Düstur*, ss. 620-621.

başkanlığında bazen iki bazen de üç üyeden, bir adet kâtip ve gayrimüslim olan bir hekimden oluşuyordu.¹³⁶ Bunun yanında Kesriye'ye bağlı en büyük nahiye olan Horpeşte Nahiyesi'nde de bir belediye meclisi bulunmaktaydı. Bunda da üyeler kazadaki gibi olmakla beraber bazen tabip yerine bir eczacı üye olarak görevlendirilmiştir.¹³⁷

Belediye Meclisi kazadaki evlerin inşası, temizlik ve kasabayı güzelleştirme, insanların toplu olarak kaldığı her bir yere ulaşımın kolaylaştırılması, meydanlar ve mesire yerleri yapma, yolların aydınlatma masraflarını tartışma gibi hizmetleri görüyordu.¹³⁸

1.1.4.3. Nahiye meclisleri

Nahiye yönetimini etraflı bir şekilde ele alan 1871 Nizamnamesinde belirtildiğine göre bir nahiye idaresine girecek köy ve çiftliklerde en az 500 erkek nüfus olmalıydı.¹³⁹ Her nahiyede ise nahiye meclisleri yer alıyordu. Nahiye meclisleri her nahiyenin sınırları içindeki köy ihtiyar meclislerinden gönderilen en çok dörder kişinin toplanmasıyla yılda dört kere kuruluyordu. Toplanma zamanını vali seçerken toplantı süresi bir haftayı geçmiyordu.¹⁴⁰

Nahiye meclislerinin görevleri ahalinin para yardımlarını ve bedenen çalışmasını sağlayarak tesis olunması lüzumlu olan bayındırlık faaliyetlerini yapmak ve bunun yanında otlak, orman ve kışla gibi mallara bakmak ve gözetmekti.¹⁴¹

Salnamelere bakıldığı zaman Kesriye'ye bağlı olan üç nahiyede¹⁴² de nahiye meclisinin olmadığı görülmektedir. Buna rağmen diğerlerinden daha büyük olan sadece Horpeşte Nahiyesi'nde bir adet belediye meclisi bulunmaktaydı.

---

¹³⁶ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1292/1875, s.59; Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1305/1888, s. 315; Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, s. 168.

¹³⁷ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1305/1888, s. 216; Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, s. 174.

¹³⁸ *Düstur*, s. 650.

¹³⁹ Nizamnamenin 52. maddesi.

¹⁴⁰ *Düstur*, s. 645.

¹⁴¹ *Düstur*, s. 646.

¹⁴² Borboçko, Kilisora ve Horpeşte.

Bazı nahiyelerde nahije meclislerinin neden olmadığını anlamaya çalıştığımız zaman bu duruma sebep olabilecek durumları göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Öyle ki 1875 yılındaki Bosna-Hersek isyanından sonra Avrupa devletlerinin nahije yönetimi için Osmanlı Devleti'ne bir takım dayatmalar yaptıkları görülmektedir. Avusturya Macaristan Hariciye Nazırı Kont Andrassy, Paris Andlaşması devletlerine bir layiha imzalattırıp gayriresmi olarak Babîâli'ye tebliğ etmiştir. Bunun dört maddesi ise kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra Rusya sefiri Ignatiev'de bir nota vermiştir. Her iki devlet de özellikle imparatorlukta nahiyelerin süratle kurulmasını ya da ıslahını isterken Hristiyan nüfusun yönetime katılmasını ve nahiyelere özerk statü verilmesini istiyordu. Rusya ise verdiği notada özellikle Bulgar yönetiminin Bulgarların hükmünde özerk nahije statüsüne geçmesini arzu ediyordu. Osmanlı Hariciye Nezareti bu notalar üzerine İdare-i Nevahi Nizamnamesi hazırlamıştır. Buradaki hükümlerde şunlar yer alıyordu; nahije meclisleri etnik ve dini grupların temsili esasına göre kurulacaktı. Nahije müdürü seçimle gelecek ve bu memuriyete gelecek kimse o yerde karma etnik nüfus yaşıyorsa en kalabalık cemaatten olacaktı. Müdür muavini ise azınlık cemaatten olacaktı. Bu şartlar altında Babîâli bu nizamnameyi uygulamaktan kaçınmış ve Girit ve Bosna Vilayetlerinin dışında uygulamamıştı.¹⁴³

Yeni yapılan uygulamalarla nahije meclisleri iki Müslüman ve iki gayrimüslim olmak üzere dört üyeden oluşmaktaydı fakat bu durum Hristiyanlar tarafından zaman zaman şikâyetlere sebep oluyordu. Vilayet kanunu görüşülürken Rum mebuslar vilayet ve nahije meclisleri üyelikleri için Müslüman ve gayrimüslim ayrımı yapılmaksızın ahali kimleri isterse onların seçilmesini istiyorlardı.¹⁴⁴ Yine bu örneklerle bakıldığı zaman devletin bazı bölgelerde neden teşkilatlanmadan kaçındığı anlaşılabilir. Zira bu durum Rumeli'deki nahiyelerin birçoğunun Hristiyan ahalinin eline geçmesi demektir. Böyle baskıların olduğu bir dönemde nasıl ki Kesriye sancaktan kazaya çevriliyorsa belki de yine aynı

---

¹⁴³ Ortaylı, *Tanzimat*, s. 103.

¹⁴⁴ Ortaylı, *Tanzimat*, s. 104.

sebeplerden nahiyelerde nahiyeye meclisleri kurulmuyordu. Çünkü Kesriye'ye bağlı olan bu nahiyelerde halkın çoğunluğu Hristiyanlardan oluşuyordu.

H.1308 M. 1890/1891 yılı Manastır Vilâyet Salnamesi'ne bakıldığı zaman Manastır Kazası'na bağlı nahiyelerin tümünde nahiyeye meclisi görülürken yine Manastır Vilayeti dâhilindeki Filorina Kazası'nın nahiyelerinde nahiyeye meclisi olmadığı görülüyor. Üstelik Manastır Kazası'na bağlı Kırşova Nahiyesi'ndeki nahiyeye meclisinde 3 Hristiyan azaya karşılık bir Müslüman aza bulunmakta. Çünkü Hristiyan nüfus Müslüman nüfusu bir hayli geçmektedir.¹⁴⁵ Yine aynı tarihli Manastır Vilâyet Salnamesi'nde Alasonya Kazası'na bağlı Livadi ve Dişkate Nahiyelerinin nüfusunun hepsini Hristiyanların oluşturduğu ve bu nahiyelerin belediye meclislerinin tamamen Hristiyan ahaliden görevli kişilerin yönetiminde olduğu görülmektedir.¹⁴⁶ Ancak dikkati çeken bir nokta nahiyeye müdürlerinin ve kâtiplerin Müslüman olmasıdır. Zira azalarını Hristiyanların oluşturduğu nahiyeye meclislerine Müslüman bir nahiyeye müdürü atanması burada önemli bir ayrıntı oluşturmaktadır. Devletin burada nahiyeye müdürü vasıtasıyla idareyi yine de elde tutmaya özen gösterdiği görülmektedir.

Bu örneğe bakıldığı zaman nahiyeye meclisi kurulmasında Hristiyan nüfusun her zaman dikkate alınmadığı görülmektedir. Bunun yanında nahiyenin büyüklüğünün de kıstas olarak alınmadığı görülmektedir. Zira Alasonya Kazası'na bağlı Livadi Nahiyesi'nde tamamı Hristiyan 2359 kişi yaşarken burada bir nahiyeye meclisi kurulmuştur. Ancak 14905 kişiden oluşan Horpeşte Nahiyesi bir nahiyeye meclisine sahip değildi.¹⁴⁷

Burada etkileyici unsur olarak bölgedeki Hristiyanların dinamikliği yani sorun çıkartma potansiyeli de etkili olmuş olabilir. Zira Kesriye bu bakımdan ismini çok duyuran bir yerleşim yeridir. Bunun yanı sıra vilayet merkezine uzaklık da kıstas alınmış olabilir. Tüm bunlara karşılık Manastır Vilâyet Salnamesi'nin 1895 yılındaki kaydıyla son bulmasından ve Osmanlı Devlet Salnamesi'nde de vilayetlerdeki nahiyelerle ilgili bu tarzda ayrıntılı

---

¹⁴⁵ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, ss. 49-90.

¹⁴⁶ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, ss.119-121.

¹⁴⁷ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, ss. 119-120, 175.

bilgi bulunmamasından dolayı nahiye meclislerinin Kesriye'ye bağlı nahiyelerde bundan sonraki yıllarda kurulup kurulmadığı hakkında bir bilgiye sahip değiliz.

Bu meclislerin dışında bir de kurâ ihtiyar meclisleri vardır.¹⁴⁸ Halkı farklı milletlerden oluşan köylerde her milletin kendi ihtiyar meclisi bulunmaktaydı. Bu ihtiyar heyetleri sadece basit nitelikteki davaları, tarafların arasındaki ihtilafları onların rızasıyla ve sulh yoluyla çözmekteydi.¹⁴⁹ Kesriye'de bu teşkilatın işleyişinde zaman zaman güçlükler yaşanmıştır. Öyle ki Kesriye'deki bazı Bulgar köylerinde çetelerin yoğun faaliyetlerinden dolayı muhtar ve ihtiyar heyeti seçilemediğinden bazı zamanlar tahsilât vb. gibi bir takım devlet işleri buralarda yürütüleliyordu.¹⁵⁰

1.1.5. Mahkemeler

Osmanlı hukuk sistemi çerçevesinde Müslümanlara İslam hukuku kuralları uygulanırken, gayrimüslimler özel hukuk alanına yani aile, kişi, miras, borçlar ve ticaret hukuku alanlarında mensup oldukları toplulukların din ve sosyal yaşama ilişkin kurallarına göre kendi mahkemelerinde sorunlarını çözüyorlardı.¹⁵¹ Ceza hukuku alanında ise gayrimüslimlere kendi dini kuralları değil İslam Ceza Hukuku uygulanıyordu.¹⁵²

Her kazada şer'î mahkemelerin yanı sıra kaza hâkiminin başkanlığında bir Meclis-i Deavi olup mümeyyiz adıyla Müslüman ve gayrimüslim olmak üzere üç azadan meydana geliyordu. Meclis-i Deâvi birinci olarak, Müslümanlara ait olup şer'iyye mahkemelerinde görülmesi gereken

¹⁴⁸ Konudan fazla uzaklaşmamak adına bu konuya fazla değinilmeyecektir. Daha fazla ayrıntı için bkz: *Düstur*, ss. 647-648.

¹⁴⁹ Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat ve Sonrası)*, İstanbul: Arı-Sanat Yayınları, 2010, ss.87, 111.

¹⁵⁰ BOA, TFR. IMN, 7/666, (16 M 1321/14 Nisan 1903).

¹⁵¹ Gülnihal Bozkurt, "Azınlık İmtiyazları-Kapitülasyonlardan Tek Hukuk Sistemine Geçiş", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XIV, S. 40, (1998), <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-40/azinlik-iltyazlari-kapitulasyonlardan-tek-hukuk-sistemine-gecis> (Erişim: 15.11.2014), sayfa numarası belirtilmemiş.

¹⁵² Yavuz Ercan, "Türkiye'de XV. Ve XVI. Yy.larda Gayrimüslimlerin Hukuki, İctimai ve İktisadi Durumu", *Bellekten*, C. 47, S. 188, (1983), <http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=820> (Erişim: 15.11.2014), s. 1142.

davalara ve gayrimüslimlere ait olan davalara, ikinci olarak cinayet davalarına, üçüncü olarak liva ticaret meclislerinde görülmesi gereken davalara bakmakla yükümlü değildi. Bu davalar dışında olan küçük suç ve kabahatler ve anlaşmazlıklara bakmakla yükümlü idi.¹⁵³

Kesriye ile ilgili vilâyet salnamelerinden ulaşabildiğimiz en erken tarih olan 1874/1875 Selanik Vilâyet Salnamesi'ndeki kayıta ve bir sonraki yıla ait olan Manastır Vilâyet Salnamesi'nde Kesriye'de bir kocabaşının başkanlığında Meclis-i Deavi'nin olduğu görülmektedir.¹⁵⁴

Bununla birlikte 1888/1889 Manastır Vilâyet Salnamesi'nden öğrendiğimize göre bu yıllarda Meclis-i Deavi, yerini bidayet mahkemesine bırakmıştır.¹⁵⁵ 1875 yılı ile 1888 yılı arasında Manastır Vilâyet Salnamesi kaydının tutulmamış olmasından dolayı tam olarak hangi yılda olduğunu bilmesek de bu zaman aralığında Kesriye'de bir adet bidayet mahkemesi kurulmuştur.

Ceza hukukuna dair işlerde kaza bidayet mahkemeleri kabahat ve cünha derecesindeki suçlara ilişkin davaları görüp sonuçlandırıyor. Kaza bidayet mahkemeleri o kazaya bağlı nahiye ve köylerde beş bin kuruş değer ve yıllık beş yüz kuruş gelire kadar olan hukuk davalarını kesin olarak çözerken bu değer ve üstündeki davaları istinaf yolu açık olarak görüp çözüyordu. Kaza bidayet mahkemelerinde hukuk ve ceza davalarına tek bir dairede bakılırken, mahkemenin bulunduğu kazanın şartlarına göre bu mahkemelerin bir veya daha çok ceza ve hukuk dairelerine ayrılması mümkündür.¹⁵⁶

1890/1891 yıllarında Kesriye'deki bidayet mahkemesi kaza naibi Halil Efendi'nin başkanlığında bir Müslüman ve bir de gayrimüslim azadan oluşmaktaydı. Bunun yanında mahkeme, bir adet mustantik muavini,

---

¹⁵³ *Düstur*, ss. 617-618.

¹⁵⁴ *Salname-i Vilâyet-i Selanik*, 1291/1874, s.71; *Salname-i Vilâyet-i Manastır*, 1292/1875, s. 58.

¹⁵⁵ *Salname-i Vilâyet-i Manastır*, 1305/1888, s. 315.

¹⁵⁶ *Ekinci, Osmanlı Mahkemeleri*, s.206.

başkâtip, ikinci kâtip, mahkeme-i şer'îyye kâtibi ve bir de mukavelat muharririnden oluşuyordu.¹⁵⁷

Kesriye Kazası'nda çok fazla suç işlendiğinden zaman zaman bidayet ceza reisi buraya yetersiz gelmiştir. Bu nedenle suç işleme oranlarının daha az olduğu bazı kazalarda görev yapan hukuk fakültesi mezunu ve çeşitli dilleri bilen başarılı ceza reisleri ile Kesriye'dekiler yer değiştirilmiştir.¹⁵⁸

---

¹⁵⁷ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, s.168.

¹⁵⁸ BOA, Rumeli Müfettişliği Makâmât (TFR. I.MKM), 27/2619, (03 S 1326/7 Mart 1908).

2. BÖLÜM

DEMOGRAFİK VE SOSYO-EKONOMİK YAPI

2.1. Kesriye Kazasının Demografik Yapısı

19. yüzyılın başlarında Kesriye Kazası'nın nüfusunu çoğunlukla Bulgarlar olmakla birlikte Rumlar, Müslümanlar, Ulahlar, Yahudiler ve az miktarda Çingener oluşturuyordu. H. 1293 M.1876/1877 Manastır Vilâyet Salnamesi'nden elde ettiğimiz verilere göre Kesriye'de 6557 Müslüman bulunurken 21942 adet Hristiyan, 400 adet Yahudi ve 83 adet de Çingene olmak üzere toplamda 28982 kişi bulunmaktaydı.¹⁵⁹ Ancak daha sonraki yıllara ait salnamelerde yer alan nüfus kayıtlarında Çingenerin ismi geçmemektedir. Bu da son zamanlara doğru Kesriye'deki Çingenerin başka yerlere göç ettiğine kanıt olabilmektedir. Synvet'in verdiği bilgilere göre ise 1878 yılında Kesriye'de 63532 kişi yaşıyordu.¹⁶⁰

1888 yılına gelindiğinde ise Kesriye'deki nüfus aşağıdaki gibiydi;

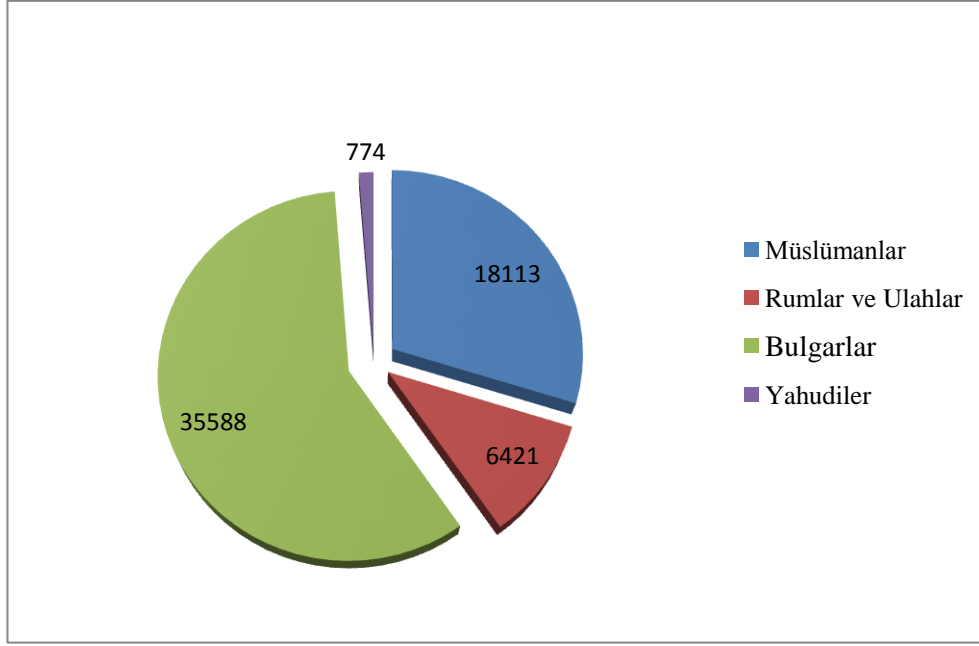
Tablo 8: 19. Yüzyılın Sonlarında Kesriye Kazası'nın Nüfusu

	Yerli Erkek	Yerli Kadın	Yabancı Erkek	Yabancı Kadın	Toplam
İslam	9597	8417	73	26	18113
Ulah ve Rum	3843	2487	64	27	6421
Bulgar	19676	15912	-	-	35588
Yahudi	264	405	3	2	774
Toplam	33480	27221	140	55	60896

Kaynak: Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1305/1888, s.396.

¹⁵⁹ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1293/1876, s.92.

¹⁶⁰ Alexandre Synvet, *Les Grecs de l'Empire ottoman: Etude statistique et ethnographique*, Constantinople: Imprimerie de l'Orient Illustré, 1878, ss.55-56.

Şekil 1: 19. Yüzyılın Sonlarında Kesriye Kazası'nın Nüfus Grafiği

Şemsettin Sami ise aynı yıllardaki Kesriye nüfusunu 45994 kişi olarak göstermiştir ve bunun yarısını Bulgarların oluşturduğunu belirtmiştir.¹⁶¹ H. 1313 M. 1895/1896 Manastır Salnamesi'ne göre ise Kesriye; 35572 erkek ve 29112 kadın nüfus ile toplamda 64684 nüfusa sahipti.¹⁶² Machiel Kiel ise son zamanlarda Kesriye Kazası'nda toplamda 75.022 kişinin yaşadığını ve bunların arasında Arnavutların da olduğunu belirtmektedir.¹⁶³ Ancak Osmanlı Devleti'ne ait salnamelerde veya arşiv belgelerinde Kesriye'de Arnavutların yaşadığına dair her hangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Buna rağmen on altıncı yüzyıla ait tahrir defterleri incelendiğinde Kesriye'de Prodroma Muzaki¹⁶⁴ isimindeki bir mahallenin var olduğu yönündeki kayıtlar da burada bir miktar Arnavut bulunduğu yönündeki bilgileri doğrular niteliktedir.¹⁶⁵ Bu ise Arnavutların belli bir dönem Kesriye'de

¹⁶¹ Şemseddin Sami, *Kamus*, s.3860.

¹⁶² Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1313/1895, s.220.

¹⁶³ Kiel, "*Kesriye*", s. 312.

¹⁶⁴ Muzakiler Orta Çağ'ın sonlarında Arnavutluk'ta hüküm süren ünlü bir Arnavut sülalesidir.

¹⁶⁵ Onur Kabak, *Kuzey Yunanistan'da Osmanlı Klasik Döneminde Üç Şehir (Yanya, Kesriye, Serfice)* (Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu 2013, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 340287), s. 30.

yaşayıp daha sonradan Çingener de olduğu gibi başka yerlere göç ettiklerinin göstergesi olabilir. Machiel Kiel'in Kesriye'de Arnavutların yaşadığına dair vermiş olduğu bilgi ise söz konusu tahrir defterlerinde yer alan mahalle isimlerinden yola çıkılarak varılmış bir yargı olabilir.

Salnamelerde verilen bilgilere bakıldığı zaman 1877 yılında 28982 olarak verilen nüfus 1888 yılında 60896'ya yükselmiştir. Bunu destekleyen bir veri de diğer şehirlerle birlikte Kesriye nüfusunun da 1850-1888 yılları arasındaki nüfusunu ikiye katladığı yönündedir. Bu nüfus artışı da ulaşım ve ticaret alanındaki gelişmelere paralel olarak yükselmiştir.¹⁶⁶

Bütün bu verilerden çıkarılan sonuca göre Kesriye'nin 19. yüzyılda sahip olduğu nüfusun zaman içinde arttığı ve yüzyılın sonlarına doğru 70000 civarında olduğu söylenebilir. Nüfusun yarısını ise Bulgarların oluşturduğu görülmektedir. Bununla birlikte Ulahların sayısı ayrıca gösterilmeyip Rumlarla birlikte gösterilmiştir. Bu nedenle Ulahların ve Rumların ayrı ayrı nüfus verilerine salnamelerden ulaşmak mümkün olmamaktadır.

Yine aynı yıllarda Kesriye'nin köylerindeki nüfus ve sahip oldukları hane sayıları ise şu şekildeydi;¹⁶⁷

---

¹⁶⁶ Basil C. Gounaris, "National Claims, Conflicts and Developments in Macedonia, 1870-1912", *The History of Macedonia*, ed. Ioannis Koliopoulos, Thessaloniki: Musesum of the Macedonian Struggle, 2007, ss. 204.

¹⁶⁷ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1310/1892, ss. 310-420.

Tablo 9: 19. Yüzyılın Sonlarında Kesriye'ye Bağlı Köylerdeki Hane ve Nüfus Miktarı

Köylerin İsmi	Hane	Nüfus	Köylerin İsmi	Hane	Nüfus
Oşani	144	749	İslatne	52	247
İslaveni	46	248	Bomboki	32	204
İsfetindela	83	521	Bilaçe	82	377
İslamişte	33	130	Berzeniçe	87	493
Aposkopu	116	430	Babşur	167	984
Abezladiçe	40	193	Bozlovişte	95	479
İsmerdeş	223	1228	Bayıraçko	57	309
Uşteme	64	326	Boğaçko	401	1923
Astibatçe	108	426	Borboçko	160	829
Orman	11	60	Bejan	89	465
Elpisure	17	53	Binze	57	297
Astimençko	24	119	Biloş	50	251
İzkeble	25	119	Borve	146	705
Ezreç	27	187	Burşan	24	98
Uşbençani	71	578	Botka	21	120

Köylerin İsmi	Hane	Nüfus	Köylerin İsmi	Hane	Nüfus
Aştarıcanı	51	345	Barmaş	134	584
Askamhisko	13	110	Pozgrad	147	771
İsameniçko	33	216	Papraçko	57	309
Tikveni	25	144	Diranova	96	477
Tehvelişte	84	458	Diraniç	45	266
Teristike	23	116	Demini	173	1011
Çitirok	162	824	Dopyak	45	338
Çakoni	53	332	Dola	20	121
Çerişniçe	73	384	Dorobişte	77	324
Çernolişte	38	222	Dolani	32	273
Çerilova	56	245	Diranova	78	417
Çoke	19	129	Dirnova-i Kolonya	9	95
Çayırlar	4	37	Rola	86	435
Holişte	53	274	Radegoş	17	146
Hamicko	18	138	Revani	112	625
Horpeşte	429	1993	Zagoriçani	389	2154
Horve	49	231	Zelkoş	172	695

Köylerin İsmi	Hane	Nüfus	Köylerin İsmi	Hane	Nüfus
Tikveni	25	144	Zelve	185	1055
Tehvelište	84	458	Zelin	76	463
Zirveni	82	415	Garinc	27	198
Zardeni	89	467	Gramos	115	529
Zengrad	50	221	Gasnu	22	112
Jozelci	54	509	Fotenište	11	44
Jojved	28	189	Kalandorop	32	173
Metume	79	283	Komanic	200	879
Seput	-	-	Kastrac	142	743
Sinhas	6	39	Kamini	6	30
Şak	109	525	Konmolat	141	826
Tirnova	59	314	Kurile	4	23
Turye	38	352	Kalvište	58	399
Tenhul	41	294	Kırçıšte	64	424
Görüncü	482	2046	Kotilçi	17	172
Atik	17	68	Kesriye	1181	5618
Galište	131	755	Kuras	57	303

Köylerin İsmi	Hane	Nüfus	Köylerin İsmi	Hane	Nüfus
Garş	60	318	Köşk	1	5
Garleti	114	606	Kilisora	614	2401
Lebçište	160	722	Mokrani	134	831
Lahor	9	52	Miraslaviçe	11	77
Loşniçe	141	548	Vasil	102	619
Lehve	2307	1096	Vidhove	95	530
Lograd	25	221	Vişani	157	892
Labaniçe	3	11	Viçište	30	174
Langa	49	392	Velişde	35	231
Lodve	9	56	Viranik	4	36
Mavrova	221	1095	Visanço	21	132
Markiveni	23	140	Yaveni	58	458
Maniyak	14	75	Velişde	35	231

Tablodaki köylerin ve Kesriye Kasabası'nın nüfusunu topladığımızda 19. yüzyılda kaza genelinde toplam 58729 kişinin yaşadığı sonucuna ulaşabiliriz. Bununla birlikte en çok kişi merkez kasabada yaşarken nüfusun en yoğun olduğu köyler ise Kilisora, Zagoriçani, Görüncü, Horpeşte ve Boğaço'dur.

Manastır Vilâyet Salnamesi'nden ulaşılan bu bilgilerde bazı köy isimlerinin ise daha sonraki yıllara ait kayıtlara bakıldığı zaman yer

almadığı anlaşılmaktadır. Buradan hareketle daha sonraki yıllarda Kesriye Kazası'na bağlanan bazı köylerin olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Belgelerde rastlayabildiğimiz kadarıyla bunlardan bazıları Nestram, Askovaç, Zelniç, Sidebreno, Oşence, Esloveni, Devleni, İstariçani, Erzec, Nevgrad, Jozelci, Osniçani köyleridir.

Tamamen veya çoğunlukla Bulgar nüfusundan oluşan köylerden bazıları şunlar idi; Aposkop,¹⁶⁸ Komanıç, Bobişte,¹⁶⁹ Çerilova,¹⁷⁰ Askovaç, Zelniç, Sidebreno,¹⁷¹ Zagoriçani,¹⁷² Devleni, İstariçani, Erzec, Nevgrad, Jozelci, Osniçani,¹⁷³ Horpeşte, Nestram.¹⁷⁴

Rum ve Bulgar nüfusun birlikte yaşadığı köylerden bazıları; Uştima,¹⁷⁵ Görüncü¹⁷⁶ ve Nestram idi.¹⁷⁷

Tamamen veya çoğunlukla Rumlardan oluşan köylerden bazıları; Bilaçe, Lehve,¹⁷⁸ Görüncü,¹⁷⁹ Dolani,¹⁸⁰ Jelova,¹⁸¹ Tehvelişte, Makroni ve Bomboki.¹⁸²

Rum, Bulgar, Müslüman ve Ulah milletinin birlikte yaşadığı yerler; Horpeşte¹⁸³ ve Kilisora¹⁸⁴ olmakla beraber Kilisora'da daha çok Ulahlar yaşamaktaydı.¹⁸⁵

---

¹⁶⁸ BOA, BEO, 2394/179494, (09 C 1322/21 Ağustos 1904).

¹⁶⁹ BOA, BEO, 3000/224994, (12 M 1325/25 Şubat 1907).

¹⁷⁰ BOA, TFR. IMN, 54/5364, (15 L 1322/23 Aralık 1904).

¹⁷¹ BOA, TFR. IMN, 65/6416, (01 R 1323/5 Haziran 1905).

¹⁷² Караганасовъ, “Черковно”, s.7.

¹⁷³ BOA, TFR. IMN, 114/11358, (01 Z 1324/16 Ocak 1907).

¹⁷⁴ BOA, TFR. I.ŞKT, 88/8719, (03 R 1324/27 Mayıs 1906).

¹⁷⁵ BOA, BEO, 2421/181565, (23 B 1322/3 Ekim 1904).

¹⁷⁶ BOA, DH. MKT, 2286/47, (15 Ş 1317/19 Aralık 1899).

¹⁷⁷ BOA, Dâhiliye Muhaberât-ı Umumiye İdaresi (DH. MUI), 66-1/55, (25 S 1328/8 Mart 1910).

¹⁷⁸ BOA, BEO, 3000/224994, (12 M 1325/25 Şubat 1907).

¹⁷⁹ BOA, Rumeli Müfettişliği Konsolosluk (TFR. I.KNS), 1/10, (12 R 1321/8 Temmuz 1903).

¹⁸⁰ BOA, TFR. I.d., 80, (26 Kanun-ı Sani 1321/8 Şubat 1906), s.153.

¹⁸¹ BOA, İrade Maarif (İ.MF), 19/32, (24 Ca 1330/11 Mayıs 1912).

¹⁸² BOA, Yıldız Perâkende Müfettişlik ve Komiserlik (Y.PRK. MK), 15/118, (28 C 1321/21 Eylül 1903).

¹⁸³ BOA, BEO, 2979/223375, (28 Za 1324/13 Ocak 1907); Salname-i Vilayet-i Manastır, 1308/1891, s. 175.

Müslümanların yaşadığı köylerden bazıları; Esloveni,¹⁸⁶Zirveni, Situma,¹⁸⁷ Gramos¹⁸⁸, Cevarik¹⁸⁹ ve Zeyve.¹⁹⁰

Bulgar ve Müslüman nüfusun birlikte yaşadığı köylerden bazıları ise; Jelin¹⁹¹ ve Gorentsi¹⁹² idi.

Bazen eşkıyaların kötü hareketlerinden dolayı köy halkı yer değiştirilmiştir. Buna örnek olarak 1903 yılında Bulgar eşkıyası tarafından yakılan Zirveni Köyü'nden dört bin küsur Müslüman ahali merkez kasabaya nakledilmiştir.¹⁹³

2.2. Kesriye Kazası'nın Sosyal Yapısı

2.2.1. Toplumsal Yapı

2.2.1.1. Müslümanlar

Osmanlı Devleti, Balkanlara geldiği zaman Hristiyan unsurlar Ortodoks ve Katolik olarak ikiye ayrılmış bir vaziyetteydi ve bunlar daimi bir şekilde savaş içindeydi. Bunun yanında bilindiği gibi Osmanlı Devleti bu şekilde yeni fethettiği yerlere Anadolu'dan Türk nüfusunu göç ettirerek gayrimüslim nüfus ile denge kurma politikasını takip ediyordu. Böylece bölgede iki dinin temsilcileri arasında yaklaşma olurken kendiliğinden İslam dinini seçen Hristiyanlar da oluyordu. Yani burada Müslüman nüfus dediğimiz zaman sadece Türklerin kastedilmediği bilinmektedir.

Bunun yanında Osmanlı Devleti'nin İslamiyeti Balkanlarda yaymak amacıyla Bektaşî tekkeleriyle dervişlerini bu coğrafyada yaygın bir şekilde faaliyete geçirdiği bilinmektedir. Bu bağlamda Kesriye'de de Kasım Baba, İslam Beşe ve Meme Baba isimlerinde ikisi Bektaşî ve biri Halveti olmak

---

¹⁸⁴ BOA, DH. MKT, 1986/126, (20 M 1310/14 Ağustos 1892).

¹⁸⁵ Salname-i Vilâyet -i Manastır, 1308/1891, s. 174.

¹⁸⁶ BOA, TFR. IMN, 111/11019, (18 L 1324/5 Aralık 1906).

¹⁸⁷ BOA, TFR. IMN, 48/4712, (01 B 1324/21 Ağustos 1906).

¹⁸⁸ BOA, DH. MKT, 658/30, (27 Za 1320/25 Şubat 1903).

¹⁸⁹ BOA, BEO, 2135/160056, (14 Ca 1321/10 Haziran 1903).

¹⁹⁰ BOA, Yıldız Sadaret Hususi (Y.A.HUS), 454/11, (18 Ca 1321/12 Ağustos 1903).

¹⁹¹ BOA, TFR. I.d., 92, (546), s.138, (16 Temmuz 1321/29 Temmuz 1905).

¹⁹² Каратанасовъ, “Черковно”, s.7.

¹⁹³ BOA, BEO, 2194/164478, (21 B 1321/13 Ekim 1903).

üzere üç adet tekke ile Aydın Baba isminde de bir adet zaviye bulunmaktaydı.¹⁹⁴ Yönetici devletin İslamiyet’i benimsemesi ve bunun yanında İslamiyet’in Hristiyanlar için hoşgörü ve adaleti temsil etmesi gibi faktörlerin de etkisiyle zamanla İslamiyet’i seçen Hristiyanların olmuş olması gayet doğal bir durumdur.

Böylece 1569 yılında Kesriye’deki Müslüman hanelerin ve mühtedilerin¹⁹⁵ sayısı şu şekildeydi;

Tablo 10: 16. Yüzyılın İkinci Yarısında Kesriye’deki Müslüman Nüfus

Şehir			Köyler			Toplam		
Müslüman Hane	Mühtedi	Oran %	Müslüman Hane	Mühtedi	Oran %	Müslüman Hane	Mühtedi	Oran %
142	42	29	340	76	22	482	118	24

Kaynak: Galip Çağ, *16. Ve 17. Yüzyıllarda Osmanlı Hâkimiyetinde Manastır* (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2010, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 273065), s.124.

1530 yılına ait Paşa-İli Sancağı tapu tahrir defterlerinde belirtildiğine göre bu yılda Kesriye’de toplamda Müslümanlara ait 171 adet ev bulunmaktaydı. Yukarıda verilen bilgilerin doğru olduğunu kabul edersek yaklaşık olarak kırk yıl içinde Müslümanların sayısında meydana gelen bu artışın mühtedilerin sayısındaki artışla doğru orantıda olduğunu düşünebiliriz. Her ne kadar dışarıdan Müslüman nüfusun buraya göç etme ihtimali bulursa da tek başına bu artışa etki edecek kadar göç olayının olmuş olması daha düşük bir ihtimaldir. Bir diğer ihtimal ise bu süre zarfında Kesriye Kazası’nın sınırlarında değişiklik yapılarak Müslümanların çoğunlukta yaşadığı köylerin Kesriye’ye dâhil edilmiş olabileceğidir. Bununla birlikte 19. yüzyılın sonlarında ise Kesriye’de 18113 Müslüman’ın yaşadığı daha önceki nüfus bahsinde belirtilmişti. Yani yaklaşık olarak üç yüz yıl içinde Müslüman nüfus ciddi bir artış göstermiştir. Bununla birlikte Kesriye’de Müslümanlar nüfus yoğunluğu açısından Bulgarlardan sonra ikinci sırada geliyordu.

¹⁹⁴ Heath W. Lowry, *Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi 1350-1550, Kuzey Yunanistan’ın Fetih, Yerleşme ve Altyapısal Gelişimi*, Çev: Ahmet Cemal, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 2008, s.256.

¹⁹⁵ Başka bir dine mensupken İslamiyeti seçenler.

2.2.1.2. Hristiyanlar

Kesriye’de yaşayan Hristiyanlar üç milletten oluşuyordu. Bunlardan biri olan Bulgarlar kaza genelinde en büyük nüfusa sahipti ve genelde köylerde yaşamaktaydılar.¹⁹⁶ Bulgarlardan sonra Kesriye’deki en büyük Hristiyan nüfus olarak Rumlar ikinci sırada gelirken, Bulgarların nüfusunun bir hayli gerisinde kalıyorlardı. Bir diğer Hristiyan unsur ise Ulahlardı. Ulahlar dini yönden Rum Metropolitliği’ne bağlı ve sayıca daha az bir durumdaydı.

Ulahlar diğer Hristiyan milletlere nazaran Osmanlı Devleti’ne daha çok sadık olmalarından dolayı onlara karşı, diğer gayrimüslim halk tarafından zulüm ve haksızlık yapılmaması hususunda hükümet hassas davranmıştır.¹⁹⁷

2.2.1.3. Yahudiler

Yahudilerin Makedonya topraklarına gelip buralarda yerleşmeleri 12. yüzyılda ticaret amacıyla gerçekleşmişti. O dönemde Makedonya topraklarını elinde tutan Bulgar Kralı I. İvan Asen bu dönemde ticari yeteneklerinden dolayı Yahudileri topraklarına davet etmişti. Böylece Yahudiler özellikle Kesriye ve Ohri’de önemli bir nüfus oluşturmaya başlamışlardı.¹⁹⁸

16. yüzyılın ortalarında ise İspanya ve Portekiz’den kaçan Yahudiler Osmanlı Devleti’ne sığınmışlardı ve bunlardan büyük bir kısmı (3000 Yahudi evini kapsayabilecek sayıda) Selanik’e yerleştirilmişlerdi. Bu Yahudiler daha sonradan buradan Makedonya’nın diğer şehirlerine yayıldılar. Bununla birlikte Sicilya ve İtalya’dan kovulan Yahudiler de Dubrovnik’den Makedonya’ya geldiler. Aynı zamanlarda Kesriye, Üsküp, Veria, Kratovo, Shtip ve Strumitsa’ya da Yahudi kolonileri yerleşmişti.¹⁹⁹

Yahudiler Kesriye’de az miktarda bulunuyordu. Bunun yanında Kesriye ile ilgili son dönemlere ait Osmanlı Devleti arşiv belgelerinde Yahudiler ile ilgili hemen hemen hiç kayıt bulunmamaktadır. Bu durum da Yahudilerin

---

¹⁹⁶ BOA, BEO, 2596/194685, (07 R 1323/11 Haziran 1905).

¹⁹⁷ BOA, Yıldız Perâkende Umum Vilâyetler (Y.PRK. UM), 80/97, (6 Za 1325/11 Aralık 1907).

¹⁹⁸ Nimet Ayşe Bakırcılar, *Makedonya Coğrafyasında Sosyo-Kültürel Hayat (XIX. Yüzyıl Öncesi)* (Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2010, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 280453), s.138.

¹⁹⁹ Gorgiev, “Macedonia”, s. 132.

Kesriye’de pek de faal olmadığını göstermektedir. Zaten sayıca da önemli bir nüfusa sahip olamamakla birlikte daha çok Kesriye’nin merkez kasabasında kendilerine ait Yahudi mahallelerinde oturuyorlardı.²⁰⁰ Yahudilerden bazıları da Avrupa ve Amerika’da ticari faaliyetlerde bulunuyorlardı.²⁰¹

2.2.2. Sosyal Yaşam

Sosyal yaşam dendiği zaman halkın günlük yaşamını nasıl geçirdiği ne gibi etkinliklerde bulunduğu gibi sosyal hayata dair ipuçlarının yakalanabildiği ve bir yerin tarihini anlatırken mutlaka değinilmesi gerekli önemli bir alan kastedilmektedir. Bu anlamda da döneminin gezginleri tarafından yazılan ve günümüze kadar ulaşmış olan seyahatnameler içerdikleri değerli ve bulunması ender bilgiler dolayısıyla incelenmesi gereken başlıca eserlerdir.

Kesriye halkının genel karakterine ve yaşam şekillerine dair önemli bilgiler veren 17. yüzyılın önemli gezginlerinden Evliya Çelebi, Kesriye halkının kısa boylu ve eğlenceye düşkün olduklarını ama bunun yanında kendilerini ehl-i sünnetten saydıklarını kaydetmiştir. Halkın konuşma dilini ise şu şekilde tanımlamıştır;

Lisânları Urum lehcesi üzere olup “varmisik, gelmisik, o bizim efendimistir, ya niçi bize gelememişiz, hasretiniz anmisik, belkim bize gelmemiş deyü çok bakmisik” diye bu şekilde konuşurlar.²⁰²

19. yüzyılın başlarında Makedonya bölgesine seyahat eden François Pouqueville²⁰³, Kesriye Kasabası’ndaki halkın yaşadığı yerlere ilişkin şunları söylemiştir;

---

²⁰⁰ Manastır Şer’iyye Sicilleri (MŞS), Defter No. 148 (1299-1301/1881-1883), Hüküm: 386.

²⁰¹ BOA, TFR. I. ŞKT, 82/8190, (22 M 1324/18 Mart 1906).

²⁰² Evliya Çelebi, *Seyahatname*, s. 801.

²⁰³ François Charles Hugues Laurent Pouqueville(1770-1838). Fransız diplomat, yazar, gezgin, doktor ve tarihçi.

Türkler göle doğru bakan, kıyısında ağaçlar, bahçeler ve köyler bulunan güzel bir manzaraya sahip olan bir bayırda, Rumlar bu bayırın batı ve güney kesimlerinde otururlar. Rumların daha aşağısındaki merkeze uzak gölün sınır bölgesinde ise Yahudiler otururlar. En yüksek yerde de bir Metropolitan kilisesi bulunmaktadır ki buranın genel manzarayı görüş açısı çok genişdir... Kasabayı çevreleyen yerlerde oturanlar ise genelde sadece kendi dillerini anlayabilen Bulgarlardır.²⁰⁴

Buradan anlaşılıyor ki merkez kasabada genelde Türkler, Rumlar ve Yahudiler birbirlerine yakın otururlarken Bulgarlar onlardan ayrılmışçasına daha çok köylerde yaşayan kesimdi.

Yine 19. yüzyılın başlarında Kesriye'ye gitmiş olan William Martin Leake adlı İngiliz bir gezginin kitabında Kesriye ile ilgili yapmış olduğu tasvirlerinden bazıları halkın içme suyu ihtiyacını nasıl karşıladığına dairdir. Yazar bu durumu şu şekilde anlatmıştır;

Kesriye gölü tamamen yeşil bir yüzeye sahip. Göl suyu sıcak, bulanık ve tatsız. Buna rağmen burada yaşayan insanlar içme suyu olarak göl suyunu, kuyu sularına ve tepelerin alt kısımlarında biriken ilkbahar sularına tercih ediyorlar. Aslında göl suyu kavanozlarda soğutulduğu zaman tatsız ve kötü değil. Yine de asla göl suyunu temiz ve berrak ilkbahar sularına tercih etmem. Fakat Rumlar suyun kalitesi ve sağlık üzerindeki olası etkileri konusunda çok fazla ihtiyatlılar bu yüzden devamlı göl suyunu tercih ediyorlar. Özellikle yaz aylarında perhiz²⁰⁵ yaptıkları zaman tuzlu yiyecekler tükettikleri için göl suyundan çok fazla içiyorlar.²⁰⁶

Bunun dışında sosyal hayat konusunun alt başlıkları aynı zamanda dini, kültürel ve ticari kurumlar olmaktadır. Bu bağlamda aşağıda verilen tablo Kesriye'de halkın nelerle meşgul oldukları ya da bir takım ihtiyaçlarını

---

²⁰⁴ F. C. H. Laurent Pouqueville, *Travels in Epirus, Albania, Macedonia and Thessaly*, London: Printed for Sir Richard Phillips and Co., 1820, ss. 81-84.

²⁰⁵ Burada perhizden kastedilen Paskalyadan önce Hristiyanların yapmış oldukları perhizdir.

²⁰⁶ Leake, *Travels*, s. 327.

karşılıyıp karşılayamadıklarına dair bize fikir vermesi açısından güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Tablo 11: Kesriye’de Bulunan Dini ve Sosyal Yapılar

Yapılar	Kesriye	Horpeşte Nahiyesi
Fırın	22	13
Han	21	14
Hamam	2	1
Değirmen	169	69
Cami ve Mescidler	28	13
Havra	1	-
Kilise	142	46
Tekke	3	1
Kışla	-	1
Hastane	2 ²⁰⁷	1
Eczane	1	1
Gümrükhane	1	-
Hükümet Konağı	1	1
Saat kulesi	1	-
Lokanta ve Aşçı Dükkânı	5	3
Dükkân	512	250
Acezehane	1	1
Samanlık ve Ambar	1893	1143
Gazino ve Meyhane	8	5

Kaynak: Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1305/1888, ss. 405-409; Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, ss. 171-175.

²⁰⁷ BOA, TFR. I.d., 76, (528), s.295, (20 Kânûn-ı evvel1319/2 Ocak 1904).

Bunlardan başka Kesriyeli defterdar Ahmet Paşa 18. yüzyılın ilk yarısında Kesriye Kasabası'na bir medrese inşa ettirmiştir.²⁰⁸ Bu medrese günümüze kadar gelmiş olmasına rağmen harap ve bakıma muhtaç bir durumdadır.

Bunların dışında her pazartesi kasabada pazar kuruluyor²⁰⁹ ve her sene Hristiyan halk tarafından Teşrin-i Evvel'in birinci günü başlayan ve on gün süren bir panayır düzenleniyordu.²¹⁰ Horpeşte ahalisi Hristiyanları Kânûn-ı Sani'nin onuna kadar süren yortu günlerinde karnavallar düzenliyorlardı.²¹¹ Bulgar ahalinin mayıs aylarına denk gelen Saint Siril ve Metod yortuları bulunmaktaydı.²¹² Bunun dışında yılbaşında da Kesriye Kazası Hristiyan ahalisi karnaval düzenliyordu.²¹³ Bu karnavallar renkli görüntülere sahne oluyordu. Öyle ki Hristiyan ahali karnavallarda renkli büyücü kıyafetleri giyerek maskeler takıyorlardı. Bununla birlikte bu karnavallarda eşkıyaların da çeşitli maskeler giyerek fesat hareketlerinde bulunmalarından dolayı hükümet Hristiyanların böyle zamanlarda maske takarak büyücü kıyafeti giymelerini yasaklamıştı.²¹⁴

20. yüzyılın başlarına gelindiğinde ise genel olarak Makedonya coğrafyasında önemli bir durum göze çarpmaktadır. Bilindiği gibi bu coğrafya çeşitli unsurların birbirleriyle mücadele ettiği ve bu nedenle devletin sürekli olarak eşkıyalarla uğraştığı önemli bir yerdirdi. Bu durumun da bir getirisi olarak ekonomi iyi işlememekle birlikte halk fakir ve yardıma muhtaçtı. Bununla birlikte eşkıyaların yoğun bir şekilde faaliyette olduğu bölgelerde Müslüman ahali sık sık silâh altına alınıyordu. Hal böyle olunca

---

²⁰⁸ Heath W. Lowry, *Osmanlıların Ayak İzlerinde Kuzey Yunanistan'da Mukaddes Mekânlar ve Mimari Eserleri Arayış Yolculukları*, çev. Hakan-Şebnem Girginer, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 2009, s.206.

²⁰⁹ BOA, Yıldız Mütenevvî (Y. MTV), 252/168, (28 B 1321/20 Ekim 1903).

²¹⁰ Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1295/1878, s. 438.

²¹¹ BOA, TFR. I. MN, 153/15247, (15 Z 1325/19 Ocak 1908).

²¹² BOA, Sadaret Eyâlât-ı Mümtâze (A. MTZ), 62/27, (09 S 1317/19 Haziran 1899).

²¹³ BOA, Yıldız Perâkende Posta ve Telgraf (Y. PRK. PT), 8/115, (28 C 1310/17 Ocak 1893).

²¹⁴ BOA, TFR. I. MN, 153/15247, (15 Z 1325/19 Ocak 1908); BOA, Y. PRK. PT, 8/115, (28 C 1310/17 Ocak 1893).

Müslüman halk arazilerine bakamıyorlardı. Hristiyan halk ise daha çok Amerika'ya giderek burada amelelik yapıyor ve geri döndüğü zaman bir hayli paraya sahip oluyordu. Bu durumda Müslümanların arazi ve emlaklarına değerinin üstünde fiyat vererek buralara sahip oluyordu. 20. yüzyılın başlarında sadece Kesriye'de Müslümanlar 49425 kuruş kıymetindeki emlak ve arazilerini Hristiyanlara satmışlardı.²¹⁵

Bu durum aynı zamanda göstermektedir ki Hristiyan halk bu yolla toprak ve mal sahibi olarak bölgede hâkim kuvvet olurken Müslümanları ise bölgeden uzaklaştırarak önemli bir strateji izliyorlardı. Burada Müslümanlar zorla arazilerinden alıkonulmayıp dönemin şartlarına göre bunu yapmak zorunda kalmışlardır. Zira bir taraftan sık sık askere alınmaları ve bunun yanında yeterince ekonomik yönden faal olamamaları ve diğer taraftan eşkıya çeteleri tarafından sık sık köylerin basılarak halkın malına ve canına zarar gelmesi gibi unsurlar bu durumun başlıca sebepleri olmuştur. Emlaklarını ve arazilerini satan Müslüman ahalinin ise nereye gittiği ve hangi işlerle meşgul olduklarına dair her hangi bir bilgiye rastlanılmamakla birlikte büyük ihtimalle ya diğer yerlere göç ediyorlar ya da muhafazanın daha kolay olduğu merkez kasabaya yerleşiyorlardı.

2.3. Eğitim ve Sağlık

2.3.1. Eğitim

Selanik Vilâyet Salnamesi'ne göre 1870'li yılların başlarında Kesriye'de bir adet rüşdiye mektebi, dört adet sıbyan mektebi, bir adet Yahudi²¹⁶ ve altı adet de Hristiyan mektebi bulunmaktaydı.²¹⁷ Ancak Manastır Vilayet Salnamesi'ndeki kayıtlara göre yine aynı yıllarda beş adet Müslüman mektebi bulunurken iki adet Hristiyan mektebi bulunmaktaydı.²¹⁸

---

²¹⁵ BOA, Y. PRK. UM, 79/51, (25 Z 1324/9 Şubat 1907).

²¹⁶ Salname-i Vilâyet-i Selanik, 1288/1871, s. 98.

²¹⁷ Salname-i Vilâyet-i Selanik, 1291/1874, s. 100.

²¹⁸ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1292/1875, s. 103; Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1293/1876, s. 99.

19. yüzyılın sonlarında ise Kesriye merkez kasabasında üç tekke, iki medrese, bir rüşdiye mektebi, üç sıbyan mektebi, bir Yahudi, bir Rum²¹⁹ ve bir de Bulgar ibtidai mektebi bulunmaktaydı.²²⁰ Köylerde ve nahiyelerde ise toplamda yetmiş beş mektep ve bir medrese bulunmaktaydı. Bunlardan Kilisora Nahiyesi'nde bir rüşdiye, dört iptidai mektebi vardı. Horpeşte Nahiyesi'nde ise bir adet mekteb-i rüşdiye, altı sıbyan mektebi, bir adet Rum rüşdiyesi, iki iptidai mektebi, bir Ulah iptidaisi ve kendisine bağlı köylerde de yirmi sekiz mektep bulunmaktaydı.²²¹

19.yüzyılda rüşdiye mektebinde öğrenci sayısının az olduğu dikkati çekmektedir. Öyle ki 1876 yıllarında Kesriye merkez kasabasındaki rüşdiye mektebinde yirmi altı öğrenci ile bir adet muallim-i sani bulunmaktaydı. Ancak bu rüşdiye mektebine bir adet muallim-i evvel atanması düşünülmüyordu ve bunun için de öğrenci sayısının elli veya daha fazla sayıda olması gerekiyordu. Böylece öğrenci sayısını arttırmak ve bir adet muallim-i evvel atamak için rüşdiye mektebine çevredeki sıbyan mekteplerinden öğrenci nakledilerek bir adet muallim-i evvel atanmıştır.²²²

Rüşdiye mektebine giden öğrenciler fakir ailelerin çocukları olduklarından bunların ders kitaplarının ücretsiz olarak dağıtılması düşünülmüştür.²²³ Bazen de Rum cemiyetleri tarafından bir takım piyesler yapılarak bunlardan kazanılan paralar bazı köylerdeki fakir Rum mekteplerine bağışlanmıştır.²²⁴

Daha sonraki yıllarda da ihtiyaçlara yönelik okul inşaatlarına veya tamir işlerine devam edilmiştir. Öyle ki 1912 yılında sekiz yüz yirmi kişilik Rum nüfusunu barındıran Jelova Köyü'ne bir Rum mektebi yapılmasına karar verilmiştir. Sekiz odalı ve ahşap olarak yapılması planlanan okulun yapımı için gerekli olan kırk yedi bin kuruşun ise kilise sandığı ve köy cemaati

---

²¹⁹ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, s. 171.

²²⁰ BOA, BEO, 2982/223613, (06 Z 1324/21 Ocak 1907).

²²¹ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, s. 176.

²²² BOA, Maarif Mektubi (MF. MKT), 43/40, (24 Ş 1293/14 Eylül 1876).

²²³ BOA, MF. MKT, 374/44, (10 C 1315/6 Kasım 1897).

²²⁴ BOA, MF. MKT, 390/40, (06 Za 1315/29 Mart 1898).

tarafından karşılanması düşünülmüştür.²²⁵ Yine aynı zamana denk gelen bir tarihte üç yüz altmış dokuz Rum nüfusu barındıran Leçeşne Köyü'ne de yaklaşık otuz bin kuruş değerinde ve masrafları kilise sandığından tahsil edilecek bir Rum mektebi yapılmasına karar verilmişti.²²⁶

Eğitim konusu Rumlarla Bulgarlar arasında sıkıntı yaratan faktörlerden biri olmuştur. Bulgarların artık yavaş yavaş milli kimliklerini kazanmaya başlamalarıyla ve Rumlardan kesin çizgilerle ayrılmaları aşamasında ciddi bir mücadele verdikleri görülmektedir. Bu noktada en önemli faktörlerden biri eğitimdi. Böylece Bulgarlar, çocuklarının kendi milletlerinden olan öğretmenler tarafından kendi dilleriyle eğitilmesi amacı için mücadele veriyorlardı.²²⁷

Bulgarlar sonradan bu hakları elde etmişler ve kendilerine ait okullar açtırmakta başarılı olmuşlardır. Ancak bu defa da başka türlü sorunlar yaşanmıştır. Öyle ki çoğu zaman Bulgarlar için açılan okulların eşkıyaya yataklık ettiği ve öğretmenlerin eşkıya ile birlikte hareket ederek aynı zamanda Bulgar çocuklarını da bu yönde eğittikleri görülmüştür. Buna örnek olarak Kesriye Kasabası'nda hiç Bulgar olmadığı halde burada Bulgar çocukları için açılan iptidai mektebi böyle bir okul haline geldiğinden hükümet tarafından 1903 yılında kapatılma kararı alınmıştır.²²⁸ Yine aynı sebeplerden dolayı 1904 yılında da Astarcanı Köyü'ndeki Bulgar mektebi kapatılmıştır.²²⁹

Bulgar okullarında çoğunlukla Bulgaristan'da basılmış olan Bulgarca kitaplar okutuluyordu. Bulgarların söz edildiği gibi milli hislerinin uyanmaya başlamasıyla kendi tarihlerini hatırlamaya başladıkları ve çocuklara da bunları hatırlatmaya yönelik dersler verdikleri, bu okullarda eğitim için kullanılan haritalardan da anlaşılmaktadır.²³⁰

---

²²⁵ BOA, İ.MF, 19/32, (24 Ca 1330/11 Mayıs 1912).

²²⁶ BOA, İ.MF, 19/33, (27 Ca 1330/14 Mayıs 1912).

²²⁷ Bu konuya üçüncü bölümde yer verilecektir.

²²⁸ BOA, TFR. I. MKM, 3/258, (19 Ra 1321/15 Haziran 1903).

²²⁹ BOA, TFR. I. MN, 52/5159, (5 N 1322/13 Kasım 1904).

²³⁰ Bu haritalar için bkz., s. 121.

Aşağıdaki tabloda 1903 yılında kapatılma kararı alınan Bulgar iptidai mektebinde okutulan derslerden bazıları yer almaktadır;

Tablo 12: Kesriye’de Bulunan Bir Bulgar İptidai Mektebinde Okutulan Derslerin İsimleri, Basım Dili ve Yerleri

Dersin Adı	Dili	Basıldığı Yer
İncil	Bulgarca	Petersburg
Kıraat	Bulgarca	Selanik
Hesab	Bulgarca	Filibe
Tarih-i Tıbb	Bulgarca	Tırnova
Coğrafya	Bulgarca	Viyana
Hendese	Bulgarca	Tırnova
Gramatika	Bulgarca	Viyana
Tarih-i Mukaddasi	Bulgarca	Selanik
Bulgarca	Bulgarca	Selanik
Coğrafya	Bulgarca	Sofya
Büyük Hendese	Bulgarca	Tırnova
Lisan-i Türkî	Türkçe	-
İlm-i Nebâtât	Bulgarca	Filibe
Fransızca	Fransızca	Sofya
Genel Tarih	Bulgarca	Filibe
Resim	Bulgarca	-

Kaynak: BOA, ŞD, 2048/16, (11 M 1322/28 Mart 1904).

2.3.2. Sağlık

Yaz mevsiminde çok yüksek sıcaklıkların görüldüğü Kesriye’de bu sıcaklıklardan dolayı çeşitli hastalıklar görülmekteydi. Hatta Manastır Vilayeti’nde genel olarak yaz mevsiminde en çok hastalıkların görüldüğü yer Kesriye idi.²³¹

Bunun dışında bazı zamanlar salgın hastalıklar da görülebilmekteydi. Öyle ki yirminci yüzyılın başlarında Kesriye’de bir takım bulaşıcı hastalıklar meydana gelmişti. Bunlardan etkisi en çok görüleni ise çiçek hastalığı olmuştu. 1902 yılında Manastır’da da baş göstermiş olan

²³¹ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1305/1888, ss. 286-287.

hastalık²³² Kesriye'nin özellikle Aposkop, Diranova, Pozlovişte ve Çernovişte köylerinde yayılmıştı. Bu köylerde toplam yüz kırk dört kişiye çiçek ameliyatı yapılırken Demini Köyü'nde de çiçek hastalığı nedeniyle ölümler meydana gelmişti.²³³ Aposkop Köyü'nde dört günde on kişi çiçek hastalığına yakalanırken burada da bir çok kişiye çiçek ameliyatı yapılmıştır.²³⁴ Bununla birlikte 1903 yılında da Zagoriçani Köyü'nde tifüs hastalığı meydana gelmişti.²³⁵

Halk arasında yayılan bu hastalıklara karşı önlemler almak amacıyla bazen merkezden gönderilen bir sıhhiye müfettişi Kesriye'de görev alıyordu. Bu müfettiş köyleri dolaşarak hastaların sayısını ve durumunu kontrol ederken hastanelerdeki hasta miktarlarıyla ilgili de rapor vermektedir.²³⁶

Bununla birlikte Kesriye'de bir adet merkez hastanesi ve bir de İngilizlerin kurmuş oldukları cemiyet hastanesi bulunmaktaydı.²³⁷ Halk bu hastanelerde tedavi olurken daha çok İngiliz cemiyet hastanesini tercih ediyorlardı.²³⁸ Öyle ki bu hastalıkların yaşandığı zaman merkez hastanesinde dokuz hasta kalırken cemiyet hastanesinde yirmi iki hasta tedavi görmekteydi.²³⁹

Bununla birlikte İngilizler hasta Bulgarları tedavi etmek bahanesiyle sık sık yeni hastaneler açma girişiminde bulunmuşlardır.²⁴⁰ Hükümet tarafından açılan hastanelerde boş yer varken İngilizlerin bu gibi hastane açma talepleri ise sürekli olarak geri çevrilmiştir.²⁴¹

---

²³² BOA, TFR. I.d., 76, (528), s.201, (17 Teşrin-i sani1319/30 Kasım 1903).

²³³ BOA, TFR. I.d., 76,(528), s.197, (15 Teşrin-i sani 1319/28 Kasım 1903); BOA, TFR. I.d., 76,(528), s.208, (18 Teşrin-i sani 1319/1 Aralık 1903).

²³⁴ BOA, TFR. I.d., 76, (528), s.194, (14 Teşrin-i sani1319/27 Kasım 1903).

²³⁵ BOA, TFR. I.d., 91, (545), s.113, (16 Haziran1320/29 Haziran 1904).

²³⁶ BOA, TFR. IMN, 33/3255, (05 Z 1321/22 Şubat 1904); BOA, TFR. IMN, 35/3405, (27 Z 1321/15 Mart 1904).

²³⁷ Hastanenin fotoğrafı için bkz., s.128.

²³⁸ BOA, TFR. I.d., 76, s.295, (20 Kanun-i evvel1319/2 Ocak 1904).

²³⁹ BOA, TFR. IMN, 31/3073, (09 Za 1321/27 Ocak 1904).

²⁴⁰ BOA, Y.A. HUS, 462/115, (20 N 1321/10 Aralık 1903).

²⁴¹ BOA, TFR. IMN, 30/2944, (19 L 1321/8 Ocak 1904).

2.4. Kesriye'nin Ekonomik Yapısı

Kesriye Kazası'nda ticaret, ziraat ve hayvancılık ekonomiyi oluşturan başlıca faaliyetlerdi. Genel olarak 19.yüzyılda en önemli ekonomik faaliyetler yünden imal edilen eşyalar, yağ, peynir ve şarap üretimiydi.²⁴² Bununla birlikte Kesriye'de bir takım esnaf kolları da yer almakta ve bunlar da ticareti canlandırmaktaydı. Kazanın 19.yüzyıldaki bir senelik toplam geliri 4305185 iken mahalli masrafları ise 349745 kuruştur.²⁴³

Kazada meydana gelen çete olayları ise ekonomiyi kötü yönde etkileyen bir faktördü. Bu ise en çok ziraati etkilemekteydi. Bunun yanında arazi yapısının daha çok dağlık olması da ziraati kötü yönde etkileyen faktörlerden birisi olsa gerektir.

2.4.1. Zirai Üretim Faaliyetleri

Kesriye'de 19.yüzyılda 6044 bağ ve 76 adet bahçe bulunmaktaydı. Bu bağlarda üzüm yetiştirilmekle beraber bunlardan hardaliye denilen Rumeli'ye özgü kırmızı üzüm şarabı da yapılmaktaydı. Özellikle Kesriye'nin kırmızı şarabı meşhurdur.²⁴⁴ Kesriye'de en güzel üzümler Boğaçko Köyü'nde üretilmekteydi. Buranın üzümleri diğer köylerin üzümlerinden daha lezzetli olmaktadır. Bu nedenle buradaki üzümlerin kilo başına ne kadar fiyat biçileceği bazı zamanlar tartışma konusu olmuştur. Ancak yine de diğer köylerin üzümlerine biçilen fiyattan farklı bir fiyat belirlenmemiş ve hemen hemen tüm köylerdeki üzümler beş kuruş üzerinden hesap edilmiştir.²⁴⁵

Kesriye'nin özellikle merkez kasabasının dağlık bir yapıya sahip olmasından dolayı zirai üretimin sınırlı olmasının yanında kaza genelinde 7125 tarlaya sahipti ve bu tarlalarda hububat üretimi yapılmaktaydı. Öyle ki 1887/1888 yıllarında toplamda 161600 okka fasülye, 402 kile²⁴⁶ darı, 7648 kile burçak, 206960 kile Mısır, 141009 kile Çavdar, 9268 kile yulaf, 56325

²⁴² Şemseddin Sami, *Kamus*, s. 3860.

²⁴³ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, s. 170.

²⁴⁴ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1305/1888, ss. 362, 406.

²⁴⁵ BOA, ŞD, 2048/26, (24 M 1322/10 Nisan 1904).

²⁴⁶ Kile Osmanlı Devleti'nde kullanılan bir ölçü birimi olup daha çok hacim cinsinden ifade bulmaktadır. Bugünkü karşılığı olarak bir kile yaklaşık 40 litreyi bulmaktaydı.

kile arpa ve 259077 kile da buğday üretimi yapılmıştı. Bir yılda toplamda Kesriye’de 681009 kile mahsulât elde edilmiş ve bunun 80459 öşri kilesi ihtiyacı olanlara yardım için ayrılmıştır.²⁴⁷

Bunların dışında bazı köylerde tütün de yetiştirilmekte olup ancak daha sonradan buralarda yetiştirilen tütünlerin kalitesinin ekilmeye değmeyecek derecede oldukları anlaşılmış ve bu nedenle Kesriye’de tütün ekimi yasaklanmıştır.²⁴⁸ Ancak kayıtlarda rastlayabildiğimiz kadarıyla bu karardan bir on sene sonra yani 1897 yılında hala tütün üretimi yapıldığı görülmektedir.²⁴⁹

Bu zirai mahsuller ve diğer eşya nakli için 1540 beygir, 358 tanesi iki tekerlekli ve 355 tanesi de dört tekerlekli olmak üzere öküz ve manda arabaları kullanılmaktaydı.²⁵⁰

Her ne kadar zirai faaliyetler bir miktar yapılıyor olsa da ziraati engelleyen bir takım faktörler vardı. Bunlardan biri coğrafi özelliklerden kaynaklanmaktaydı. Köyler birbirine çok yakın olduğundan tarım arazileri azdı. Bu nedenle de köylüler çalışmak için başka yerlere göç ediyorlardı.²⁵¹ Ancak buna sebep olan diğer ve en önemli sebep ise Rumların ziraatla uğraşan Bulgar köylülere sık sık taarruzda bulunması ve bu nedenle de köylülerin ziraatı bırakmasıydı. Öyle ki 1906 yılında Rum eşkıyalarının saldırılarından korkan Osniçani ve Kalandorob köyleri ziraatı tamamen terk etmişlerdi. İstariçani, Uştime ve Tirnova köylerinde de meydana gelen bu duruma engel olmak amacıyla ise ya bu köylere müfrezeler yerleştirilmiş ya da seyyar müfrezeler buraları sık sık denetlemişlerdir.²⁵²

Bunun yanında ziraatla uğraşan ve yardıma muhtaç köylülere zaman zaman para yardımında da bulunulmuştur.²⁵³ Böylece tarım desteklenmiş ve devamlılığı sağlanmaya çalışılmıştır. Bu amaca yönelik kasabada Ziraat

---

²⁴⁷ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1305/1888, ss. 362, 406, 426-430.

²⁴⁸ BOA, DH. MKT, 1522/46, (08 Za 1305/17 Temmuz 1888).

²⁴⁹ BOA, DH. MKT, 2652/14, (14 L 1326/9 Kasım 1908).

²⁵⁰ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, s. 174.

²⁵¹ Каратанасовъ, “Черковно”, s. 10.

²⁵² BOA, TFR. IMN, 113/11286, (23 Za 1324/8 Ocak 1907).

²⁵³ BOA, BEO, 2210/165729, (13 Ş 1321/4 Kasım 1903).

Bankası'nın bir şubesi bulunmaktaydı ve bankanın işleri bir reis ve katib tarafından idare edilmekteydi.²⁵⁴

2.4.2. Hayvancılık

Kesriye coğrafi özelliklerine binaen hayvancılık için gerekli olan çayirlara ve meralara sahip bir yerleşim yeri idi.²⁵⁵ Daha önce de bahsi geçtiği üzere hayvanlardan taşımacılık için yararlanıldığı gibi gıda için de hayvancılık faaliyeti yapılmaktaydı.

H. 1305(M. 1887/1888) tarihli Manastır Vilâyet Salnamesi'ndeki kayıtlara göre Kesriye Kazası'ndaki hayvanlar ve sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir;

Tablo 13: 19. Yüzyılda Kesriye'de Yetiştirilen Hayvanlar

Cins	Sayı
Koyun	7963
Keçi	30528
Öküz ve İnek	559
Manda	109

Kaynak: Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1305/1888, s. 440.

Tabloya bakıldığında en çok keçi yetiştirildiği dikkati çekmektedir. Bu da Kesriye'nin daha çok ormanlık bir araziye sahip olmasının ve keçilerin de daha çok böyle arazilerde yetiştirildiğinin bir göstergesidir. Yine söylenebilir ki Kesriye'de hayvancılık faaliyeti daha çok gıda amaçlı yapılmıştır. Zira koyun ve bilhassa keçi yetiştiriciliği diğerlerine nazaran oldukça fazladır. Büyükbaş hayvanlar ise daha az olmakla beraber bu hayvanlar daha çok taşımacılık için kullanılmıştır.

Gramos dağında Ulahlar vesair çobanlar tarafından yaz mevsiminde daha çok koyun getirilip otlatılarak bunlardan mera ve bazı yayla mutasarrıfları tarafından otlakiye vergisi almıyordu.²⁵⁶

²⁵⁴ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, s. 169.

²⁵⁵ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1305/1888, ss. 362, 407.

²⁵⁶ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1305/1888, s. 174.

Bununla birlikte Kesriye’de hayvancılığa zarar veren bir takım olaylar yaşanmaktaydı. Zira burada birbirleriyle kavgalı olan unsurlar yoğun bir şekilde çete faaliyetinde yer alarak birbirlerine her konuda zarar veriyorlardı. Bu zararlardan biri de birbirlerine ait olan büyükbaş ya da küçükbaş hayvanları gasp etmeleri ve satmalarıydı.²⁵⁷

Balıkçılık da Kesriye’de eskiden beri yapılan ekonomik bir faaliyet olmuştur. Kesriye Gölü’nden sazan, yayın, kefal, yılan ve bundan başka çeşitli balıklar yakalanmaktaydı.²⁵⁸ Bununla birlikte balıkların yumurtlama zamanlarında av yasağı getiriliyordu.²⁵⁹ Balık avı konusunda diğer bir yasadakı geceleri balık avlanmasıydı. Çünkü gece vakti balık avlama görüntüsünde bazı çete mensupları bir yerden bir yere kayıklarla geçiriliyordu. Bu duruma karşı ise önlemler alınmaya çalışılmıştır.²⁶⁰ Yakalanan balıklardan ise yıllık 81362 kuruş balık avcılığı vergisi alınıyordu.²⁶¹

2.4.3. Ormanlık ve Kürekçi Esnaftı

Kesriye’de 19.yüzyılın sonlarında on bin dönüm orman vardı²⁶² ve bunlar çoğunlukla çam ve onun cinsinden gelen ağaçlardan meydana gelmekteydi. Bunların başlıcaları; Linub, Kotliç, Mirasleviçe, Tosul ve Çemişko ormanlarıdır. Bu ormanlardan civardaki köylerin ahalisi tarafından perakende suretiyle kesilerek imal olunan kereste²⁶³ senede bir defa ve daima ilkbaharda olarak Horpeşte ve Behlişte dereleri vasıtasıyla Görice ve Kesriye’ye naklediliyor ve burada satılıyordu. Bu ormanların muhafazası için iki süvari ve dört piyade korucu görevlendirilmiş olup ormanlardan sağlanan senelik gelir kırk bin kuruştur.²⁶⁴

²⁵⁷ BOA, TFR. I.MN, 24/2333, (12 Ş 1321/3 Kasım 1903); BOA, TFR. I.MN, 36/3526, (11 M 1322/28 Mart 1904); BOA, Rumeli Müfettişliği Kosova Evrakı (TFR. I.KV), 163/16225, (20 R 1325/2 Haziran 1907).

²⁵⁸ Salname-i Vilâyet-i Selanik, 1291/1874, s.119.

²⁵⁹ BOA, Dâhiliye İdari (DH. İD), 17/20, (08 S 1330/28 Ocak 1912).

²⁶⁰ BOA, TFR. I.MN, 113/11269, (20 Za 1324/5 Ocak 1907).

²⁶¹ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, s. 172.

²⁶² Salname-i Vilâyet-i Selanik, 1291/1874, s.135.

²⁶³ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1305/1888, s. 366.

²⁶⁴ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1311/1893, s. 156.

Ormanların çokluğu ve böylece hammaddenin kolayca temin edilmesinin de bir getirisiyle Kesriye’de kürekçilik sanatı bir hayli ilerlemişti. Böylece Kesriye’de pek çok kürekçi esnafı vardı. Her türlü kürek imal edilip memleketin her tarafına nakil ile satılarak her sene bir hayli ticaret yapılıyordu.²⁶⁵ Bununla birlikte sadece yurt içinde ticaret yapılmakla kalmayıp yurt dışında ve hatta Amerika’da dahi ticaret yapılmaktaydı.²⁶⁶

2.4.4. Kürkçü Esnafı

Kesriye eski zamanlarda gölünün içinde çok sayıda kunduz barındıran ve kunduz kürkü ticaretiyle ünlü bir şehirdi. Ancak zaman içinde bu ekonomik faaliyet azalarak 19. yüzyıla gelindiğinde hiç hükmünde olmuştur.²⁶⁷ Bununla birlikte kürkçü esnafı varlığını devam ettirmekle beraber kunduz yerine dana kürkü imal etmişlerdir. Öyle ki İstanbul’dan ve yurt dışından getirilen dana kürkleri burada işlenerek İstanbul’a ve diğer bazı yerlere gönderiliyordu.²⁶⁸ Ancak İstanbul gibi gümrük olan yerlere bu mallar nakledilirken damga vergisi adı altında fazla vergi alınması bazı dönemlerde söz konusu olmuş ve bunun önüne geçilmeye çalışılmıştır.²⁶⁹

---

²⁶⁵ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1308/1891, s. 171.

²⁶⁶ BOA, TFR. I.ŞKT, 126/12550, (06 Ş 1325/14 Eylül 1907).

²⁶⁷ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1305/1888, s. 462.

²⁶⁸ BOA, Sadaret Mektubi Umum (A.MKT. UM), 39/27, (12 M 1267/17 Kasım 1850); BOA, A.MKT. UM, 42/43, (11 S 1267/16 Aralık 1850).

²⁶⁹ BOA, A.MKT. UM, 42/43, (11 S 1267/16 Aralık 1850); BOA, A.MKT. UM, 47/20, (22 Ra 1267/25 Ocak 1851).

3. BÖLÜM

MAKEDONYA'DA HÂKİMİYET MÜCADELESİ:

KESRIYE ÖRNEĞİ

3.1. Makedonya Sorunu ve Kesriye'de Yaşanan Toplumsal Olayların Nedenleri

Osmanlı Devleti'nin yönetimi altında diğer Hristiyan halkı Rumlaştırma görevini üstlenen patrikhane bu amacı başarmışken, yavaş yavaş diğer Hristiyanlar batılı fikir akımlarının da etkisi ile XIX. yüzyılda kiliseye karşı mücadele etmeye başlamışlardı. Bu Hristiyanlar Rum Metropolitliği'ne karşı girişilen mücadele ile birlikte aynı zamanda bağımsızlıklarına kavuşmak için Osmanlı yönetimine karşı da bir mücadeleye girişmişlerdi. Bu bağlamda da Makedonya; Bulgar, Rum, Ulah ve Sırp'ların çıkarlarının kesiştiği ortak bir payda haline gelmişti. Zira bu coğrafyada yaşayan her millet Makedonya'nın kendilerine ait olduğunu ileri sürerek buraya hâkim olma amacını güdüyordu. Böylece batılıların desteğini de alan bu milletlerin arasında uzun bir dönem sürecek olan mücadele ile birlikte Makedonya sorunu da başlamış oluyordu.

Genel olarak 19. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve gittikçe artan bir takım çete olaylarına sahne olan Kesriye de, bu mücadelelerin yaşandığı bir yer olmuştu. Buradaki mücadele daha çok Rumlar ile Bulgarlar arasında yaşanmaktaydı. Bu çatışmalar ise daha çok dini ve milli faktörlerden ileri gelmekte olup, bölgedeki çıkar çatışmaları ve Osmanlı Devleti'nin kurumsal ve ekonomik yapısında meydana gelen bir takım değişiklikler de tetikleyici unsur olmuştur.

3.1.1. Rum Patrikhanesi'nin Rumlaştırma Politikası

Osmanlı Devleti daha Balkanlara gelmeden önce burada Rumlar, Bulgarlar ve Sırp'lar arasında bir rekabet yaşanmaktaydı. Bu rekabet yurt edinme ve üstünlük sağlama çabasıydı. Bu karışıklık ortamında bölgede güçlü bir otorite eksikliğinden de yararlanan Osmanlılar kolay bir şekilde buraları fethedip bu topraklarda yerleşebilmişlerdir. Bununla birlikte

Osmanlı Devleti, Ortodokslar ile Katolikler arasındaki var olan mücadeleyi Balkan yarımadasındaki gücünü pekiştirmek için kullanılmıştır.

Zira Mâbeyn başkâtibi Tahsin Paşa, Abdülhamid'in Balkanlar için takip ettiği dış politikasını sonradan şu şekilde tasvir etmiştir; “Balkan devletlerine karşı takip edilen siyasetin esasları bunlar arasındaki rekabet, zıddiyet ve münafeseti muttasıl körüklemek bu devletlerin anlaşmalarına imkân bırakmayacak meseleler çıkarmak idi.”²⁷⁰ Bu amaçla bu coğrafyadaki tüm Hristiyanlar Rum Ortodoks Patrikhanesi'ne bağlanarak mevcut mücadele ve çatışma durumunun uzun yıllar devam etmesi teşvik edilmiştir.

Bu sebepten 18. asra gelindiğinde artık Bulgar namıyla bir millet tanınmıyordu. Asrın ikinci yarısında ise Avrupa, Bulgarları Balkanların en kalabalık milleti olarak tanımakla beraber gitgide Bulgarlarda milli bir uyanış yaşanmıştı. Bulgarlar milli varlıklarını yeniden kabul ettirmek için her alanda çok zor mücadelelere girmişlerdi. En büyük mücadeleyi de kendilerini Rumlaştırmak niyetinde olan Rumlara karşı vermişlerdi.²⁷¹ Ulahlar da bu konuda Bulgarlarla aynı kaderi paylaşmakla beraber sayıları daha az olduğundan daha geri planda kalmışlardı. Bununla beraber bazen Rumların bu politikalarına karşı Ulahlar, Bulgarlarla birlikte hareket etmişlerdir. Öyle ki 1909 yılında Kesriye'nin çeşitli köylerinden üç bin Bulgar ve Ulah ahali toplanarak Yunanlıların emellerine karşı miting düzenlemişlerdi.²⁷²

Rumlar diğer Hristiyanlara karşı olan bu politikalarını onların kendi dillerinde eğitim ve ibadet yapmalarına izin vermemekle uyguluyorlardı. Böylece patrikhane onların milli hislerini zayıflatarak ve nihayetinde unutturarak kendi içinde eritmek istemişti.

3.1.1.1. Kilise mücadeleleri

Kesriye'de Rumlarla Bulgarlar ve Ulahlar arasındaki mücadelenin en önemli sebeplerinden biri diğer iki milletin kendi dillerinde ayin yapma

---

²⁷⁰ Tahsin Paşa, *Abdülhamit ve Yıldız Hatıraları*, İstanbul: Muallim Ahmed Halit Kütüphanesi, 1931, s. 63.

²⁷¹ Halil İnalçık, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi: Doktora Tezinin Ellinci Yılı 1942-1992*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1992, ss. 17,18.

²⁷² BOA, DH. MKT, 2903/46, (01 Ş 1327/18 Ağustos 1909).

isteklerinden meydana geliyordu. Zira tüm kiliselerde Rum papazları tarafından Rumca ayin yapılmaktaydı ve bu durum Ulahlar ve daha çok da Bulgarlar nezdinde önemli bir sorun teşkil etmekteydi. Bu rahatsızlık durumu ise daha çok 19.yüzyıla girildiğinde Bulgarların ve Ulahların artık kendi milli kimliklerini kazanmaya başlamalarıyla baş göstermiştir.

Daha önceleri Rum kiliselerinde Rumca ayin yapan Ulahlar 19. yüzyılın sonlarına doğru kendi dillerinde ayin yapmaya başlamışlardı. Bu ise Rumlarla Ulahlar arasında çatışmalar çıkmasına neden olmuştu. Hükümet bu durumda Ulahların Ulahça ayin yapmasının onlar için gerekli olduğunu patrikhaneye kabul ettirmeye çalışmıştı.²⁷³ Ancak bu hiçbir işe yaramadı.

Bulgarların kendi kiliselerini açma mücadelesi ise uzun bir süre devam ettikten sonra 12 Mart 1870 tarihinde devlet “Bulgar Eksarhlığı”nın kuruluşunu ilan eden bir fermanı yayınladı.²⁷⁴ On bir maddeden oluşan bu fermanın en önemli maddesi onuncu maddeydi. Bu madde Bulgar kilisesinin nüfuzu altındaki bölgeleri belirlemekle birlikte Rumlarla Bulgarlar arasında yeni bir mücadele alanı oluşturuyordu. Öyle ki Rusçuk, Silistre, Şumnu, Tırnova, Sofya, İvraca, Lofça, Vidin, Niş, Şehirköy, Köstendil, Samako, Vespa ve Varna şehirleriyle Köstence’ye kadar Karadeniz Sahili Bulgar Eksarhlığı’nın ruhani bölgeleri olarak belirlenmişti ve buralara Bulgar metropolitleri atanacaktı. Ancak Bulgarların bazı yerlerinde çoğunlukta yaşadığı Makedonya bölgesinde nüfusun en az üçte ikisi Bulgar Eksarhlığı’na girmeyi istediği anda bu izin verilecekti. İşte bu önemli ayrıntı Kesriye’de ve nihayetinde de Makedonya bölgesinde yaşanacak olan kilise mücadelelerine yön veren önemli bir etken olmuştur.

Bulgarların bu maddeyi Kesriye’de uygulamak için yapmış oldukları girişimler ve Yunanlıların da bunu engelleme çabaları Kesriye’nin tarihinde önemli bir sayfa oluşturmuştur. Bu yüzyılda Bulgarların çoğunlukta yaşadığı köyler birer birer Rum Patrikhanesi’nden ayrılarak Eksarhane’nin idaresine geçmeye başlamışlardı. Bununla birlikte Bulgarlar Kesriye’de kendi nüfuslarını çoğunlukta göstermeye çalışarak bir takım haklar elde

²⁷³ BOA, Babıâli Evrak Odası Ayniyat Defterleri (BEO. AYN. d.), 1529, s.146, (30 Z 1308/6 Ağustos 1891).

²⁷⁴ Ferman Sureti için bkz: BOA, Yıldız Esas Evrak Kamil Paşa (Y. EE. KP), 1/10, (08 Z 1286/11 Mart 1870).

etmeye çalışmışlardı. Örneğin 1903 yılında Bulgarlar Kesriye'nin onda sekizinin Bulgar olduğunu ileri sürerek buraya bir metropolit atanmasını istemişlerdi.²⁷⁵

Rumların, Bulgarların Eksarhane'ye geçmesini engelleme yönündeki faaliyetleri ve Bulgarların da onlara karşılık vermesi çok ciddi olaylara sebebiyet vermiştir. Birçok zaman Rum eşkiyası Eksarhane'nin tabiiyetine geçen köylerdeki Bulgar ahaliyi korkutarak ya da onlara zarar vererek, onların tekrar Rum Patrikhanesi'ne geçmelerini sağlamaya çalışırken²⁷⁶ Bulgar çeteleri de bunlara karşılık köyleri basıyor ve ahalinin Eksarhane'yi tanınmasını sağlamaya çalışıyorlardı.²⁷⁷ Bunun dışında en çok kavga da kiliselerde ayin yapma sırasında yaşanıyor. Bulgarlar ve Ulahlar kendi dillerinde kendi milletlerinden olan papazlarla ayin yapmak isterken Rumlar buna her defasında engel olmak istiyorlar bu nedenle var olan kiliseler bu üç millet tarafından bir türlü paylaşılıyordu.²⁷⁸ Aslında bu durum özellikle Rumlar ile Bulgarlar arasında bir nevi hâkimiyet kurma meselesi haline gelmişti. Öyle ki Kesriye'nin Rum metropolitleri bazen civar kazalardaki Bulgar köylerine dahi giderek Bulgarlara ait olan kiliseleri zabt etmişlerdi.²⁷⁹ Bununla birlikte bazen de papazlar karşı tarafın çeteleri tarafından öldürülüyordu. Örneğin 1904 yılında Jelin Köyü Rum Papazı Bulgar komiteleri tarafından öldürülmüştü.²⁸⁰

Bu iki unsur arasındaki tahammülsüzlük öyle bir noktaya gelmiştir ki 1904 yılında Kesriye'nin merkez kasabasında yaşayan Rum ahali burada bulunan Bulgar kilisesinden rahatsız olduklarını ve kaldırılmasını istediklerini hükümete bildirmişlerdi.²⁸¹

---

²⁷⁵ BOA, TFR. I. MN, 12/1140-1, (29 Ra 1321/25 Haziran 1903).

²⁷⁶ BOA, A. MTZ, 62/27, (09 S 1317/19 Haziran 1899).

²⁷⁷ BOA, A. MTZ, 116/53, (26 S 1322/12 Mayıs 1904); BOA, TFR. I. MN, 39/3866, (4 Ra 1322/19 Mayıs 1904).

²⁷⁸ BOA, BEO, 2877/215747, (01 C 1324/23 Temmuz 1906); BOA, DH. MKT, 1979/55, (3 M 1310/28 Temmuz 1892).

²⁷⁹ BOA, BEO, 2132/159894, (11 Ca 1321/5 Ağustos 1903).

²⁸⁰ BOA, TFR. I. MN, 40/3902, (11 Ra 1322/26 Mayıs 1904).

²⁸¹ BOA, BEO, 2354/176550, (8 R 1322/22 Haziran 1904).

Bu tip milletler arasında paylaşılamayan kiliseler için farklı çözüm yolları üretilmişti. Örneğin 1904 yılında Kesriye'nin Aposkop Köyü'nde hem Rumlar hem de Bulgarlar yaşamaktaydı bu nedenle buradaki kilisede Rumlar ile Bulgarların sırayla ayin yapmasına karar verilmişti. Ancak bu da bir çözüm olmayıp her iki taraf da kiliseyi ele geçirmeye çalıştıklarından sorun yaşanıyordu.²⁸²

Bu kavgalar daha çok Rum metropolitlerinin diğer iki milletin kendi dillerinde ayin yapmalarına katlanamadıklarından ve onlara engel olmaya çalışmalarından meydana geliyordu. Örneğin 1906 yılında Kesriye Rum Metropolitisi Karavangelos tarafından kiliseden kovulan Ulah ahali Nevsika Nahiye'si merkezindeki Ulah mektebinin üst katında ayin yapmaya başlamışlardı. Ulahlar da Rum metropolitleriyle papazları yüzünden ayinden mahrum kalıyor üstelik bu sırada çıkan kavgalar yüzünden yaralanmalar dahi oluyordu. Bu gibi durumlarda hükümet Ulahlara ait kilise yapılmasına izin veriyor ya da civar köylerde ayin yapmalarına karar veriyordu.²⁸³

19. yüzyılın sonlarında olaylar öyle bir noktaya gelmişti ki Rum Metropolitinin Kesriye'den kaldırılması düşünülmüştü. Öyle ki bu tarihlerde Kesriye Metropolitisi Kilisora Kasabası'na gelerek Rumlarla Ulahlar arasında sorunlu olan kiliseyi kilitlemiş ve Ulah rahibi Papa Nikola'yı dahi darp ettirmişti. Bu hareketiyle orada Rumlarla Ulahlar ve Bulgarlar arasında fenalık yarattığı anlaşıldığından Kesriye'den kaldırılması Manastır Vilayeti'nden bildirilmişti.²⁸⁴ Ancak bu durumun gerçekleşmesi tahmin edilebileceği gibi hem dış kuvvetlerin baskıları hem de içerdeki hassas yapıdan dolayı zordu.

3.1.1.2. Mektep kavgaları

Kesriye'deki gayrimüslim halkın çatışmasında etkili olan bir diğer unsur da Ulahların ve özellikle de Bulgarların kendi dillerinde eğitim yapmak istemeleriydi. Önceleri Bulgarlar ve Ulahlar Rum okullarında Rumca eğitim görürken daha sonraları bu bir sorun teşkil etmeye başlamış ve tıpkı

²⁸² BOA, TFR. I. ŞKT, 47/4622, (10 Ca 1322/23 Temmuz 1904).

²⁸³ BOA, DH. ŞFR, 149/30, (19 Ma 1307/31 Mart 1891); BOA, BEO, 2957/221730, (20 L 1324/7 Aralık 1906).

²⁸⁴ BOA, DH. MKT, 1993/31, (04 S 1310/28 Ağustos 1892).

kiliselerde yaşanan mücadeleler gibi eğitim konusunda da aynı mücadeleler yaşanmıştır. Zira bir milletin meşruiyetini kazanmasında en önemli olan şeylerden biri de çocuklarının kendilerine ait okullarında kendi milletlerinden öğretmenlerle kendi dillerinde eğitim görmesiydi. Ancak bu yolla milli hisler uyandırılabilir ve Bulgar çocukları kendi tarihinden haberdar gerçek bir Bulgar gibi yetişecekti.

Bununla birlikte bu okullar, Bulgarların bağımsızlığına giden yoldaki mücadelecî ruhu Bulgar çocuklarına aşılama bakımından önemli bir görev üstleniyordu. Bu bağlamda okullarda okutulan kitaplar da bu amaca yönelik konuları içeriyordu. Bu ise zaman zaman hükümet tarafından Muayene-i Maarif Dairesi'nde denetleniyordu. Buna örnek olarak 1890 yılı Kesriye Kazası köylerinden biri olan Görüncü Köyü'ndeki Bulgar mektebinde okutulan İslav Kıraati ve Kanun-ı İlahi isimlerinde iki Bulgarca kitap bir ay boyunca Muayene-i Maarif Dairesi'nde incelenmiş ve bunlarda yer alan bazı ifadeler sakıncalı bulunmuştur. Zira İslav Kıraati dersinin kitabının on üçüncü sayfasında “Yarabbi Prens Ferdinand’a²⁸⁵ muhaliflerine karşı galebe ihsan eyle” yazılarak Prens Ferdinand ismi büyük harflerle yazılmış ve yine Kanun-ı İlahi isimli kitabın yüz sekizinci sayfasında da “Allah Bulgar milletine galebe ihsan buyursun” yazmaktaydı.²⁸⁶

Görüldüğü gibi bu okullar Bulgarların kendi davalarını savunduğu ve bu amaca yönelik bireylerin yetiştirildiği bir kurum olarak önemli bir yere sahip olmuştu. Bununla birlikte okullarda görev yapan öğretmenler ya da okul müdürleri daha çok çetelerle ilişkisi olan milliyetçi kişilerden oluşuyordu.²⁸⁷

İşte bu gibi görevleri üstlendiği için bu okullar Bulgarlar için çok önemliydi. Bu nedenle onlar kendi milletleri için okullar açılmasına çalışırken diğer taraftan Rumlar buna engel olmaya çalışıyordu. Bununla birlikte bir yerleşim yerinde çoğunluğu oluşturan nüfusa göre okul açılması kararlaştırılırken Rumlar ve Bulgarların birlikte yaşadığı bazı yerlerde her

---

²⁸⁵ Bulgaristan prensi (1887-1908) ve bağımsız Bulgaristan'ın ilk çarı (1908-1918).

²⁸⁶ BOA, MF. MKT, 116/103, (3 Ş 1307/25 Mart 1890).

²⁸⁷ BOA, BEO, 3193/239431, (17 L 1325/23 Kasım 1907); BOA, TFR. MN, 41/4085, (14 R 1322/28 Haziran 1904).

iki millet için de birer tane mektep açılmıştı.²⁸⁸ Ancak bu durum her zaman sağlanamamıştı. Örneğin 1906 yılında Devleni, Jozelci ve İstariçani köylerinin Bulgar halkı Patrikhane'den ayrılarak Eksarhhane'ye bağlandıklarını ve kendi mekteplerinde kendi dilleriyle eğitim yapmak istediklerini belirterek Bulgar mektebi ruhsatı talep etmişlerdi. Ancak yapılan son nüfus tahririnde Patrikhane'ye kaydoldukları anlaşıldığından bu istekleri geri çevrilmişti.²⁸⁹ Bu gibi durumlarda bazen mektepler ikiye ayrılmış ve bir kısmında Rum çocukları diğer kısmında da Bulgar çocukları eğitim görmüştür.²⁹⁰

Yukarıda bahsi geçen Bulgar köylerinde Bulgar okulları açılmaması ve Bulgar çocuklarının eğitimden uzak kalması bundan iki sene sonra yani 1908 yılında Manastır İtalya Konsolosu tarafından tespit edilerek bu konuda bir de rapor yazılmıştı. Öyle ki buralarda hükümet Bulgarlara ait okul açılmasına izin vermemiş ve Bulgar çocukları da var olan çekişmenin de bir getirisi olarak Rum okullarına gitmek istemediklerinden eğitimden uzak kalmışlardı.²⁹¹

Eğitim konusunda verilen bu örneklerden anlaşıldığına göre hükümetin de bazen Bulgarların kendi okullarını açma konusundaki isteklerine kayıtsız kaldığı görülmektedir. Bu ise belki Rumlardan çekinildiğinden ve ya Bulgarların bu okullarda ayrılıkçı tarzda eğitim yapıyor olmasından kaynaklanmış olabilir.

3.1. 2. Rum ve Bulgar Ruhani Reislerinin Faaliyetleri

Kesriye'de meydana gelen bu olayların daha çok her iki milletin ruhani reisleri tarafından organize edildiği anlaşılmaktadır. Zira çete reislerinin sık sık ruhani reislerin evlerinde yakalandığı ya da bunların idarelerinde çeteler teşkil edildiği görülmüştür.²⁹² Bununla birlikte 1907 yılında yapılan tahkikatlar sonucu Kesriye'de Rum eşkıyasının Bulgarlar aleyhine yaptıkları

---

²⁸⁸ BOA, DH. MKT, 2286/47, (15 Ş 1317/19 Aralık 1899).

²⁸⁹ BOA, TFR. IMN, 105/10490, (08 Ş 1324/27 Eylül 1906).

²⁹⁰ BOA, TFR. I. MN, 42/4178, (29 R 1322/13 Temmuz 1904).

²⁹¹ BOA, TFR. I.KNS, 8/760, (29 C 1324/20 Ağustos 1906); BOA, TFR. I.KNS, 9/810, (27 M 1325/12 Mart 1907).

²⁹² BOA, A. MTZ, 118/35, (14 R 1322/28 Haziran 1904).

tecavüzlerin Rum Metropoliti'nin teşvikiyle olduğu anlaşılmıştı.²⁹³ Bazen de görülmektedir ki Kesriye Rum Metropoliti sadece kendi bölgesinde çeteler teşkil etmemiş bunun yanında daha büyük çaplı işler yapmıştı. Öyle ki 1904 yılında Kesriye Rum Metropoliti Yunanistan'dan Manastır'a saldıran eşkıyaya aylık maaş ödemesinde bulunmuş bunun yanında Bulgar eşkıyası ile mücadele etmek amacıyla Rumlardan çeteler oluşturmak için Manastır Rum Metropoliti ve Manastır Yunan Konsolosu ile ortak hareket etmişti. Bu hareketler ise hükümet tarafından dikkatli bir şekilde incelenmeye çalışılmıştı.²⁹⁴

Bunun dışında bazen ruhani reisler yapmış oldukları hareketlerle karşı tarafı tahrik etmişlerdir. Buna örnek olarak 1903 yılında muhtaçlara yardım etmek amacıyla Kesriye'ye gitmiş olan Bulgar metropoliti burada Rum esnafının dükkânlarını kapatmış ve uğradığı bir köydeki Rum kilisesinin kapısını kırdırıp burada Bulgarca ayin yapmıştı. Bu olayların orada bulunan liva mutasarrıfı tarafından bildirilmesi üzerine Bulgarlar ile Rumların arasında bir karışıklık çıkmaması için Rum ve Bulgar metropolitlerine tebliğler gönderilmiş ayrıca Bulgar Metropoliti buralardan çıkartılmıştı.²⁹⁵

Bunun yanında bazen Rum metropolitleri tarafından Bulgar papazları fesat çıkarmakla suçlanmıştır. 1905 yılında buna benzer bir şikâyet olmuştur. Rum metropoliti bir Bulgar papazının Kesriye Kasabası'na gelerek İslam, Rum ve diğer milletlerin arasında nifak yarattığını ve komiteler tertip ederek kanlı olaylara neden olduğunu ve hükümetin bu durumu bilmesine rağmen her hangi bir şey yapmadığını iddia ederek şikâyette bulunmuştu.²⁹⁶

Yine 1905 yılında Manastır, Kesriye, Kozana ve Grebene piskoposlarının idaresi altında 600 kişiden oluşan on altı Rum çetesi bulunduğu görülmektedir. Bu çetelerin sayısı Makedonya ve Epir bölgelerinden gelen eşhasın verdikleri bilgilere göre gittikçe artmaktaydı ve dört tedhiş merkezi Manastır, Kesriye, Kozana ve Grebene piskoposlarının

---

²⁹³ BOA, TFR. I. MN, 130/12964, (20 Ca 1325/1 Temmuz 1907).

²⁹⁴ BOA, BEO, 2415/18114, (13 B 1322/23 Eylül 1904).

²⁹⁵ BOA, BEO, 2230/167189, (14 N 1321/4 Aralık 1903).

²⁹⁶ BOA, BEO, 2532/189857, (15 M 1323/22 Mart 1905).

altında vazife etmekteydi.²⁹⁷ Bu örnekten de anlaşılacağı üzere Kesriye’de bulunan ruhani reisler sadece kendi bölgelerinde eşkıya çetelerini yöneterek çeşitli faaliyetlerde bulunmamış daha da ileri giderek diğer bölgelerdeki asayışı de bozmak kaydıyla bir takım faaliyetlere girişmişti.

Metropolitler ise kendilerine ait komiteler tarafından himaye ediliyordu. Buna örnek olarak 1906 yılında Kesriye Rum Metropolitleri Germanos Karavangelis’i himaye etmek için bir komite kurulduğu görülmektedir.²⁹⁸ Germanos Karavangelis Makedonya’daki Yunan davası için çok önemli bir isimdi. Karavangelis Patrik 5. Constantin tarafından önerilmişti. Zira kendisi Makedonya’nın kuzeyi için daha milliyetçi ve güçlü bir kişiye ihtiyaç olduğunu düşünüyordu.²⁹⁹ Böylece Karavangelis, Yunanistan tarafından Bulgarların Makedonya’da meydana getirdikleri örgütlerle mücadele etmesi için özellikle seçilmiş bir papazdı. 1900 yılında Kesriye metropolitliğine atanan Karavangelis amaçlarını gerçekleştirmek için başından beri kendi silahlı birliklerini oluşturmaya çalışmıştı. Bunun için para büyük oranda Avrupa’dan ve Yunan hükümetinin özel fonlarından gelmekteydi. Kendisi de iyi bir nişancı olarak tanımlanan Karavangelis dönemin İngiliz gazetecisi H. N. Brailsford’a şunları söylemişti; “Helenizmin muzaffer olacağı büyük gün gelecek. Ama önce Bulgarları ezmek lazım.” Böylece Karavangelis Bulgarlara karşı büyük bir mücadeleye girişmişti. Öyle ki Brailsford, Metropolit’in makam odasının duvarında Bulgar Makedon Devrimci Hareketi’nin bir liderinin kesik başını gösteren bir fotoğraf olduğunu görmüştü.³⁰⁰ Bu durum Rumlarla Bulgarlar arasındaki Makedonya için verdikleri savaşın ne denli büyük olduğunu göstermektedir.

Karavangelis, Bulgarların İç Örgüt’deki³⁰¹ bazı militanlarını yüksek maaşlarla kendi tarafına çekmesine rağmen Makedon Devrimci Örgütü’nün çeteleriyle baş edebilecek bir örgüt ortaya çıkaramamıştır. Bu yüzden 1902

---

²⁹⁷ BOA, BEO, 2678/200822, (04 Ş 1322/14 Ekim 1904).

²⁹⁸ BOA, TFR. I. MN, 110/10924, (07 L 1324/24 Kasım 1906).

²⁹⁹ Douglas Dakin, *The Greek Struggle In Macedonia 1897-1913*, Thessaloniki: Institute For Balkan Studies, 1966, s. 119.

³⁰⁰ Adanır, *Makedonya Sorunu*, ss. 190-191.

³⁰¹ Merkezi Selanik olan Makedonya’yı Bulgaristan topraklarına dâhil etmek amacıyla Bulgarların kurmuş oldukları bir örgüt.

yılında Yunanistan Hükümeti'nden takviye olarak 50 Giritlinin Makedonya'ya gönderilmesini talep etmişti. Böylece ilk 11 Giritli 1903 yılında Kesriye'ye gelmişti.³⁰² Bu tarihten sonra bölge ile ilgili belgeler incelendiği zaman Makedonya'daki Yunan çetelerinin çoğunlukla Girit'ten gelenler tarafından oluşturulduğu görülmektedir.

Metropolit olarak görev aldığı süre boyunca Makedonya'daki bozulan durumu Atina'ya rapor eden Karavangelis'in³⁰³ amacı ilk olarak bölgesel bir çete kurmaktı. Bunun için Kesriye bölgesinde yine İç Örgüt'te görevli Rola muhtarı Kota'yı seçmişti.³⁰⁴ Karavangelis bir gece yarısı bulunduğu Kota'ya şunları söylemişti;

Sen Büyük İskender zamanından beri Rum idin. Slavlar geldi ve seni Slavlaştırdı. Ve şimdi özgür bir Makedonya mı bekliyorsun? Ve Kesriye ve Filorina'yı da içeren Makedonya'yı kapsayan bir Bulgaristan'ın Avrupa diplomasisi için asla mümkün olmadığını düşünüyor musun? Makedonya sınırı Yunanistan'dan sadece iki gün ve Bulgaristan'dan yedi gün. Bugünden itibaren bizimle olacaksın ve sen ilk olacaksın. Seni güneye göndereceğim böylece Yunan yöneticilerini tanıyacaksın. Ben de senin oğullarını eğitim için Yunanistan'a göndereceğim.³⁰⁵

Böylece Kota Makedonya'da Yunan davası için kazandırılmıştı. Öyle ki Kota 1904 yılında Yunanistan'dan Kesriye'ye silah getirip çeteler kurmuş ve Bulgar menfaatine çalışanları öldürmeye başlamıştı.³⁰⁶

Bulgarların Rumlar tarafından kendi taraflarına çekilmesinin yanında bazen de görülmektedir ki Rum din görevlileri Bulgarlar tarafından kendi taraflarına çekilmiştir. Öyle ki 1902 yılında Kesriye'nin Bozlovişte Köyü

---

³⁰² Adanır, *Makedonya Sorunu*, s.191.

³⁰³ Anastasia Karakasidou, "Affections of a Greek Hero", *Balkan Identities Nation and Memory*, ed. Maria Todorova, New York: New York University Press, 2004, s. 213.

³⁰⁴ Adanır, *Makedonya Sorunu*, s.191.

³⁰⁵ Dakin, *The Greek Struggle*, s.122.

³⁰⁶ BOA, TFR. LMN, 38/3755, (18 S 1322/4 Mayıs 1904).

Rum Papazı İlya'nın Bulgar komitesi faaliyetlerine katıldığı ve Markof isimindeki komite reisi ile de ilişkisinin olduğu anlaşılmıştı.³⁰⁷

Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere ruhani reislerin milli emelleri gerçekleştirme yolunda çeşitli unsurlar arasında meydana gelen çatışmalarda teşvik edici ve hatta organize edici mahiyette önemli bir unsur oldukları ortadadır.

3.1.3. Yabancı Devletlerin Müdahaleleri

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Rumeli topraklarında meydana gelen karışıklıkların en önemli sebeplerinden birinin Avrupa devletlerinin ve bunun yanında Rusya'nın bölgeye müdahalesi olduğu bilinmektedir. Bu devletler yapmış oldukları kışkırtmalarla bölge halkını birbirine düşürmüşler ve neredeyse her kötü olayın suçunu Osmanlı Devleti'ne yüklemişlerdir. Böylece çıkan karışıklıkları bahane ederek sürekli Osmanlı Devleti'nden buraya bir takım ıslahatlar yapmasını talep etmişlerdir. Öyle ki yirminci yüzyıla gelindiğinde İngiltere, Fransa ve İtalya devletleri buralarda asayişin temini için Rumeli'deki bir takım vilâyetlere Hristiyan valiler atanması gerektiğini gazetelerindeki neşriyatlarında bile dile getiriyorlardı.³⁰⁸

Bilindiği gibi Rusya kendisini Hristiyan halkın hâmisini olarak görüyordu. Bütün doğu Hristiyanlarının Rusya önderliğinde birleşmesini sağlayarak Balkanlarda kendisine tabi küçük Slav devletleri meydana getirme gayesindeydi.³⁰⁹ Böylece milli ideali olan “sıcak denizlere inme” politikasını gerçekleştirerek İstanbul'a sahip olacaktı. Özellikle Çar I. Petro (Deli) zamanında Balkanlarda uygulanan Panortodoksizm politikası Ortodoksların Osmanlı Devleti aleyhinde tahrik edilmesini sağladı. Özellikle Makedonya'nın güneyinde yaşayan Rumlar bu politikadan çok etkilendiler. Rusya'nın din odaklı Panortodoksizm politikası ise Kırım Savaşı'ndan sonra yerini milliyetçiliğin ön planda tutulduğu Panislavizm politikasına bıraktı.³¹⁰ Bu ise Rusya'nın İngiltere, Fransa, Avusturya gibi

³⁰⁷ BOA, DH. MKT, 527/38, (13 Ra 1320/20 Haziran 1902).

³⁰⁸ BOA, Yıldız Parâkende Teşrifât (Y. PRK. TŞF), 7/33, (25 Ş 1321/16 Kasım 1903).

³⁰⁹ İnalçık, *Tanzimat ve Bulgar*, s. 39.

³¹⁰ Kırım Savaşı sonrasında imzalanan Paris Antlaşması'nın sonuçlarından biri Karadeniz'in tarafsızlığının sağlanması, boğazların yabancı savaş gemilerine kapalılığı

büyük devletlerin Balkan politikalarını etkisiz bırakmak amacıyla yapmış olduğu bir hamleydi.³¹¹ Bu yolla adı geçen Avrupa devletlerinde olmayan bir silahı(Slav olma) kullanarak politikasını gerçekleştirmeyi düşünüyordu. Böylece daha önceden hâkim olan Hristiyan Ortodoks birliği düşüncesi yerine Balkanlar ve Makedonya’da özellikle Slavlar arasında milliyetçilik fikirleri doğarak hızla gelişim gösterdi.

Bu bağlamda Kesriye’deki Bulgarlar da Rusya’nın ilgi alanında olmuştur. Rusya özellikle buradaki Bulgarların eğitimiyle ilgilenmişti. Zira politikasını gerçekleştirmek bakımından eğitim önemli bir araçtı. Bu düşünce doğrultusunda Ruslar 19. yüzyılın sonlarından itibaren buradaki Bulgar gençlerin Moskova Üniversitesi’nde eğitim görmesini sağlıyordu. Ayrıca birçok Bulgar okulunda da Rusya’da eğitim görmüş öğretmenler görev yapmaktaydı.³¹² Bunun yanında Manastır Rusya konsolosunun bazen aleni olarak bazen de gizlice Kesriye’ye geldiği ve Bulgarlarla görüştüğü görülmekteydi.³¹³

20. yüzyılda Kesriye ile en çok ilgili olan Avrupa devleti³¹⁴, Hindistan’a yönelik sömürgeci politikaları çerçevesinde önemli bir bölge olan Rumeli topraklarını Rusya ve Avusturya-Macaristan’a kaptırmamak niyetinde olan İngiltere olmuştur. Öyle ki bu zamanlarda İngilizler çeşitli bahanelerle sık

---

ilkesinin sürdürülmesi, Eflak, Boğdan ve Sırbistan topraklarındaki yönetimlerin Paris Barış Kongresi’ne katılan devletlerin ortak garantisi altına alınmasıyla Balkanlar’daki Rus nüfuzu kırılmıştır. Böylece, Karadeniz’in doğusundan Adriyatik Denizi’ne kadar uzanan bir bölgede Avrupa hâmilîği oluşturulmuştur. Kırım Savaşı (1853-1856) Rusya’nın Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bulunan Hristiyanları korumak ve ayrıcalıklarını çoğaltmak istemesi iddiasından çıkmıştı. Bu bakımdan savaş sırasında Osmanlı Devleti’nin müttefikleri olan ve Rusya’ya karşı savaşan Avrupa devletleri Rusya’yı bu iddiasından yoksun bırakmak için girişimlerde buldukları gibi, kendileri de Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bulunan gayrimüslim toplumlar üzerinde hak iddia etme gibi davranışlarda da bulunmuşlardır. Nitekim İngiltere, Fransa ve Avusturya daha Kırım Savaşı’nın başlarında, kendi aralarında yapılacak antlaşma esaslarını görüşerek Osmanlı Devleti’nde bulunan Hristiyan tebaanın hak ve ayrıcalıklarını belirleyen bir İslahat Fermanı’nın çıkarılmasına karar vermişlerdi.

³¹¹ Süleyman Kocabaş, *Avrupa Türkiye’sinin Kaybı ve Balkanlarda Panis Slavizm*, İstanbul: Vatan Yayınları, 1986, ss. 52-56.

³¹² Bozhinov ve L. Panayotov (ed.), *Macedonia, Documents*, ss. 152, 298.

³¹³ BOA, DH. ŞFR, 296/40, (19 Te 1318/1 Kasım 1902); BOA, TFR. LMN, 14/1309, (03 Ca 1321/28 Temmuz 1903); BOA, Yıldız Perâkende Askeri (Y. PRK. ASK), 186/33, (30 B 1320/2 Kasım 1902).

³¹⁴ Bu konuda genel olarak Makedonya ile ilgili olan birçok Avrupa devleti yer almaktadır. Ancak burada sadece Kesriye’de en etkili olan Avrupa devletleri konu edilmiştir.

sık Kesriye'ye geliyordu. Bu bahanelerden en çok kullanılanı ise bölge halkına yardım etmektir. Yine bu bahaneyle 1904 yılında Kesriye'ye gelen İngilizlerin buradaki Bulgarlarla konuşarak bazı konularda bilgi toplamaya çalıştıkları Bulgarların ise kendilerine göre yalan yanlış ifadelerde buldukları gözlenmiştir.³¹⁵ Yine aynı yıllarda Kesriye'ye gelen İngiliz Leydi Tomson buraya yardım bahanesiyle gelmiş ve Londra'ya döndüğünde Osmanlı aleyhinde yalan yanlış ifadelerle gazetelerde yazılar yayınlamıştı. Bu olaydan bir süre sonra ise yine aynı kadın tekrar yardım bahanesiyle 1906 yılında Kesriye'ye gelmişti. Yalan haber yapmasından dolayı Leydi Tomson'un bir daha Kesriye'ye gelmesine izin verilmemesi kararı alınmasına rağmen, İngiltere Konsolosu'nun neşriyat yapılmayacağı konusundaki teminatına karşılık bu yasak kaldırılmıştı.³¹⁶

İngilizlerin sık sık bölgeye gelerek Bulgarlarla temasa geçmesi her ne kadar hükümet tarafından engellenmeye çalışılmak istense de İngilizlerin sürekli olarak yardım amacıyla buraya geldikleri görülmektedir.³¹⁷ Kesriye'ye gelen İngilizlerin buraya geldiklerinde sadece Bulgar köylerine giderek Bulgarlarla konuşmaları ise dikkat çekicidir. Üstelik bazen sadece merkez kasabaya gitmelerine izin verilen İngilizlerin geceleri gizli bir şekilde Bulgar köylerine gittikleri ve sabaha karşı kayıklarla kasabaya döndükleri görülmüştü.³¹⁸ Bununla birlikte İngilizler Kesriye'deki Bulgar çetelerine para yardımında dahi bulunuyorlardı. Zira 1904 yılında iki yüz mevcutlu bir Bulgar çetesine Avrupa'dan beş bin İngiliz lirası geldiği belirlenmişti.³¹⁹

Amerika'nın ise İngilizlerin bölgede yapmış oldukları haksız ve taraflı politikayı ifşa etme yönündeki çalışmaları dikkati çeken bir diğer konu olmuştur. Zira hükümet 1904 yılında bölgeye gelen New York Herald

---

³¹⁵ BOA, İ. HUS, 111/58, (20 Ş 1321/11 Kasım 1903).

³¹⁶ BOA, TFR. I.MN, 30/2942, (19 L 1321/8 Ocak 1904); BOA, TFR. I.MN, 73/7265, (07 B 1323/7 Eylül 1905); BOA, TFR. I.MN, 128/12786, (9 Ca 1325/20 Haziran 1907).

³¹⁷ BOA, İ. HUS, 111/58, (20 Ş 1321/11 Kasım 1903); BOA, Y. MTV, 253/40, (05 N 1321/25 Kasım 1903).

³¹⁸ BOA, Rumeli Müfettişliği Jandarma Müşiriyet ve Kumandanlık (TFR. I. AS), 40/3953, (21 N 1322/29 Kasım 1904).

³¹⁹ BOA, TFR. I. AS, 10/933, (26 N 1321/16 Aralık 1903).

muhabirinin Bulgar eşkıyasının hareketlerini ve Osmanlı Devleti'nin masumiyetini anlatacağından kendisine her türlü kolaylık sağlanmıştı.³²⁰ Gerçekten de Amerika'dan gelen gazete muhabirleri ve muhbirler Kesriye'de bir süre kalarak Bulgarların kötü hareketlerini izlemişler ve İngilizlerin yayınlarının kasıtlı olduğunu halka anlatmışlardı.³²¹

Kesriye'de etkili olarak görebildiğimiz bir diğer Avrupa devleti de İtalya'dır. İtalya Avrupa devletleri arasında siyasi birliğini en geç kuran devletlerden biri olarak diğer Avrupa büyük devletleri gibi bir sömürge imparatorluğu kurma çabası içine girdi. İtalya'nın sömürgesi haline getirmek istediği yerlerden biri Arnavutluk idi. Böylece Adriyatik denizi İtalyan denizi haline getirilebilecekti. Bu bakımdan Makedonya, Arnavutluk'a olan yakınlığından dolayı bir üs olarak düşünülmüştü.³²² İtalyanların bölgeyle ilgilenmelerinin bir diğer sebebi ise Avusturya-Macaristan Devleti'nin Balkanlarda nüfuz kazanma emellerine engel olmaktı.³²³ Böylece İtalyanların Kesriye'deki Bulgar halkla temasa geçtikleri görülmekteydi. Zira Kesriye'de görev yapan İtalyalı zabıta görevlilerinin burada geceleri gizlice köyleri dolaşarak eşkıya reisleriyle ile sık sık görüştikleri tespit edilmişti. İtalyalı zabitler ise buldukları bölgelerdeki Hristiyan ahali tarafından, hükümet aleyhine şikâyet mercii haline gelirken aynı zamanda ahalinin kendisini sığındığı bir kurum haline de gelmişti.³²⁴

İngilizlerin ve İtalyanların Kesriye'deki Rumlarla değil de Bulgarlarla ilgilenmesinin nedenleri sorgulandığı zaman bir takım sebepler akla gelmektedir. Avrupa devletleri tarafından tasarlanan ve Makedonya'da uygulanmasına çalışılan reformlarda özellikle İngiltere'nin önerileri en çok Bulgarların çıkarına uygundu. Bu ise vilayetlerdeki diğer milletler tarafından Makedonya'nın Bulgarlaştırılması olarak algılandığından söz

³²⁰ BOA, Y. PRK. MK, 16/25, (16 B 1321/8 Ekim 1903).

³²¹ BOA, Y. PRK. MK, 16/34, (19 B 1321/11 Ekim 1903).

³²² Kocabaş, *Avrupa Türkiye'sinin Kaybı*, ss. 204-205.

³²³ Güler Yarcı, *Türk Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Diplomasisinde Makedonya Meselesi (1876-1912)* (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 15501), s. 16.

³²⁴ BOA, Y. PRK. UM, 76/68, (15 Ca 1323/18 Temmuz 1905).

konusu milletler arasındaki gerginlik daha çok büyüyordu.³²⁵ Zira yıllarca Rumların gölgesinde yaşayan ve kalabalık bir nüfusa sahip olan Bulgarlar Makedonya’da kıskırtılmaya ve yönlendirilmeye en müsait millet idi. Bunun dışında Avrupa devletlerinin Rusya’nın Panislavist politikasına karşı Bulgarları kendi taraflarına çekmek istemeleri de akla gelmektedir. Bulgarların Rusya’nın himayesinde olması İngiltere ve İtalya’nın milli politikasını Rusya lehinde tehlikeye sokacak bir durumdu. Zira Rusya, Panislavizm politikasıyla Rumların içinde asimile olan Bulgar halkın bu durumunu kullanarak onları Slav kimliği ile yeniden diriltirek kendi tarafına çekmeyi başarıyordu. İkinci olarak da Bulgarlar Makedonya’da Rumlara göre çoğunluğu temsil ediyorlardı ve Makedonya’da kurulan komitelerden bazıları özerk bir Makedonya amacı güdüyordu. Makedonya’nın Yunanistan himayesine girmesindenense yeni kurulacak özerk bir Makedonya oluşturulması büyük devletlerin bölgede hâkimiyet kurmalarına daha elverişliydi. Üstelik bu yeni kurulacak devlet Katolik veya Protestan olarak teşkilatlandırılırsa bu durum Avrupa devletleri tarafından daha iyi kullanılabilirdi. Zira daha 1661 yılında Fransa’nın bu amaca yönelik faaliyetleri sonucu Makedonya’da Katolikliği kabul etmiş 14.000 kişi bulunmaktaydı.³²⁶ Bu düşünceye paralel olarak 1904 yılında Makedonya’da Katolik ve Protestan papazları halka yardım etmek bahanesiyle mezhep değişikliği için ahaliye telkinlerde bulunuyordu. Kesriye’de bulunan İngilizler’de bu yönde faaliyetlerde bulunmaktaydı.³²⁷

Avrupa devletlerinin dışında bilindiği üzere yaşanan bu çatışmalarda en büyük sorumluluk ise daha 19. yüzyılın başlarında bağımsızlığına kavuşan Yunanistan’a ve daha sonraki yıllarda bağımsız olan Bulgaristan’a aitti. Zira buralarda çok sayıda komiteler kurularak Makedonya’daki çeteler buradan sistemli bir şekilde idare edilmişti. Bunlardan biri Atina’da kurulan Makedonya İhtilal Komitesi idi. Bu komitenin üyeleri Selanik ve Manastır Vilayetlerinde yaşayan ahaliden meydana geliyordu. Bu üyelerden bir

---

³²⁵ Gül Tokay, *Makedonya Sorunu Jön Türk İhtilalinin Kökenleri (1903-1908)*, İstanbul: Afa Yayınları, 1996, s. 90.

³²⁶ Yarcı, *Osmanlı Diplomasisinde Makedonya*, s. 12.

³²⁷ BOA, BEO, 2290/171704, (24 Z 1321/12 Mart 1904).

kısmını ise Kesriye'nin ahalisi temsil ediyordu. Bunlardan ikisi Atina Mekteb-i Tıbbiyesinde görevli öğretmendi. Bunun yanında bu komitenin üyelerinden biri Ohri'li olup Kesriye'de memurdu.³²⁸ Komitelerin kurulmasının haricinde Yunanistan'dan Makedonya'daki Yunan çetelerine kaçak olarak silah ve para yardımı yapılıyordu. Bunun dışında çeteler için Girit'den takviye birlikler de sağlanıyordu.³²⁹

Bulgaristan'da da buna benzer komiteler kurulmuştu. Bunlardan biri Makedonya-Edirne Cemiyeti³³⁰ ve bir diğeri merkezi Köstendil'de olan Bulgar-Makedon Komitesi idi. Bunlar Makedonya'da çeşitli faaliyetler icra ediyorlardı. Buna örnek olarak Bulgar-Makedon Komitesi'nin 6 Mayıs 1879 yılında Makedonya'da bir ayaklanma çıkarılmasına dair yayınladıkları genelgeden bir kesitte şöyle söyleniyordu;

Biz Türklerle bir gerilla savaşı için maaşlı çeşitli çeteler organize ettik. İlk çeteyi Manastır'ın etrafında bir ayaklanma başlatmak amacıyla Makedonya'ya gönderdik. Bunlar cesur Makedonyalı voyvodalar Kara İskakya, Stefo Pavle ve Kara Kosta'nın emri altında 300 kahramandan oluşuyordu. Bunlardan 250'si Vardar nehrinin karşısında ve Kilisora Köyü'nde idare edildi. 350 kişiden oluşan bir çete voyvoda Mitre komutası altında Kesriye dağlarına gitti. Vassil adlı voyvoda da 200 insanla yine bu dağlara geldi.³³¹

Belgelerde takip edebildiğimiz kadarıyla görülmektedir ki Kesriye'ye gönderilen bu Mitre Ulah namındaki kişi uzun yıllar hükümeti uğraştıran bir kişi olmuştu. Öyle ki 1904 yılında Mitre Ulah köylere baskın yaparak çok sayıda insanı hatta kadınları dahi öldürüyordu.³³²

Osmanlı belgelerinde Makedonya-Edirne Cemiyeti aynı zamanda "Gizli Makedonya-Edirne Devrimci Örgütü" olarak bilinmektedir. Bu örgütün ismi

---

³²⁸ BOA, Yıldız Perâkende Dâhiliye (Y. PRK. DH), 12/39, (1320/1902).

³²⁹ BOA, TFR. IMN, 38/3755, (18 S 1322/4 Mayıs 1904).

³³⁰ BOA, Yıldız Perâkende Yâveran ve Maiyyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye (Y. PRK. MYD), 25/89, (21 L 1321/10 Ocak 1904).

³³¹ Bozhinov ve L. Panayotov (ed.), *Macedonia, Documents*, ss. 385-386.

³³² BOA, TFR. I. MN, 44/4326, (17 Ca 1322/30 Temmuz 1904).

1905 yılından sonra “İç Örgüt” olarak kullanılmaya başlanmıştı. Bunun dışında Bulgarların kurmuş oldukları “Makedonya Kurtuluş Örgütü” ve “Yüksek Makedonya Komitesi” gibi çok çeşitli örgütler de bulunmaktaydı.³³³

Yunanlılar tarafından kurulan komitelerin “Makedonya topraklarının Yunanistan’a dâhil edilmesi” noktasındaki ortak bir hedef birliğine karşın Bulgarlar tarafından kurulan komitelerin bir kısmı özerk bir Makedonya amacı güderken bir kısmı da Makedonya’nın Bulgaristan’a dâhil edilmesi fikrini benimsemişti. Öyle ki 1893 yılında Selanik’te kurulan İç Makedonya İhtilalci Örgütü (VMRO)³³⁴ özerk bir Makedonya amacı güderken 1895’de Sofya’da kurulan Dış Makedonya Devrimci Örgütü (EMRO) Makedonya’nın tamamen Bulgaristan’a dâhil edilmesini amaç edinmişti.³³⁵

3.1. 4. Bozulan İstikrar ve Ekonomik Durum

Bilindiği üzere Osmanlı Devleti’nin klasik sosyal yapısında son dönemlere doğru bozulmalar başlamıştı. Bir zamanlar yenilmez olan Osmanlı ordusu artık girdiği neredeyse her savaştan mağlup olarak çıkıyordu. Bu sebeple de git gide ekonomik ve politik açıdan Avrupa’ya bağımlı hale gelmişti. İşte bu durum da kendisini daha çok Balkanlarda gösterecek olan feodal yapıyı hazırlamıştı. Böylece büyük mücadelelerin yaşandığı anarşik ve milliyetçi dönemler başlamıştı. Bu anarşik yapı Makedonya’yı da etkiledi. Buradaki teröristler ilk zamanlarda, aslında görevi teröristlerle savaşarak huzuru sağlamak olan martoloslar tarafından yönetildi. Bunlardan en önemlisi Martolosbaşı Hibetullah idi ki o, Florina, Kesriye, Manastır, Prilep ve Edessa’da altı yıl boyunca terör faaliyetlerini yürütüyordu. Bu kişi 1771 yılında merkezi otorite tarafından gönderilen ek kuvvetler sayesinde öldürülmüş ancak onun ölümünden sonra askerleri Manastır bölgesindeki insanlara eziyet etmeye devam etmişlerdi.³³⁶ Bu

---

³³³ Adanır, *Makedonya Sorunu*, s. 121.

³³⁴ Vatreşna Makedonska Revolutsionna Organizatsiya.

³³⁵ Karakasidou, *Buğday Tarlaları Kan Tepeleri Yunan Makedonyasında Millet Olma Aşamasına Geçiş Süreçleri 1870-1990*, çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, ss. 128-129.

³³⁶ Gorgiev, “Macedonia”, ss. 141-142.

durum martolosların görevine son verildikten sonra da artarak devam etmişti. Zira bu defa da daha önceden açıklandığı üzere farklı etkenler bu anarşik yapıya sürekli ortam hazırlıyordu.

Bu anarşik yapı ekonomiyi de etkilemekteydi. Çetelerin faaliyetlerinden dolayı tarım düzenli olarak yapılamıyor ve köylüler topraklarını yavaş yavaş terk ediyorlardı.³³⁷ 19. yüzyılda Kesriye'nin Bobişte Köyü'nde doğan Karatanasov adlı bir Bulgar yazarın kitabında belirttiğine göre, Kesriye'de köyler birbirine yakın olduğundan tarım arazisi azdı ve bu nedenle tarım az yapılmakla birlikte daha çok toprakla geçinen kesim olan Bulgarlar işsiz kalmaktaydı. Bu nedenle Bulgarlar çalışmak için memleketlerinden ayrılarak uzun bir süre için başka yerlere gidiyorlardı. İstanbul'a gidenler burada sütçülük, kaymakçılık, fırıncılık, emanetçilik yaparken, Serez şehrine gidenler deri ile uğraşanlar ve sakalardı. Gümülcine'ye gidenler bahçıvanlar, kunduracı, emanetçi ve sarraflardı. Bazıları Anadolu'ya bıçkıcı olarak giderken bazıları da Atina ve Yunanistan'ın diğer yerlerine inşaat ustası olarak gidiyorlardı.³³⁸ Bununla birlikte 20.yüzyılın başlarında da Kesriye'den daha çok Bulgar halk Romanya ve Amerika'ya göç etmişti.³³⁹

Ekonomik durumun kötü olduğu ve aynı zamanda milliyetçilik çatışmalarının yaşandığı bir yerde çete faaliyetlerinin daha da çok olması beklenen bir sonuçtur. Zira ekonominin kötü olmasına karşın eşkıyalık faaliyetlerinde bulunanlara gerek dışarıdan gerek ise dini görevliler tarafından maaş bağlanmaktaydı.³⁴⁰

3.2. Çetecilik Faaliyetleri ve Bunlarla Mücadele Yöntemleri

3.2.1. Kesriye'de Çetecilik Faaliyetleri ve Bölgede Meydana Gelen Bazı Önemli Hadiseler

Bulgar çetelerinin Selanik'teki Merkez Komitesi 1898 yılında kaza komitelerinin her birinin bir çete kurup hazır bulundurmasını isteyen bir genelge çıkarmıştı. 1900 yılında bu genelgenin esaslarına göre hazırlanan

---

³³⁷ BOA, TFR. IMN, 113/11286, (23 Za 1324/8 Ocak 1907).

³³⁸ Каратанасовъ, “Черковно”, s. 10.

³³⁹ BOA, DH. ŞFR, 411/54, (07 Ma 1325/20 Mart 1909).

³⁴⁰ BOA, BEO, 2464/184727, (08 L 1322/16 Aralık 1904); BOA, BEO, 2672/200371, (21 B 1323/21 Eylül 1905).

çete tüzüğüne göre çetelerin görevlerinden bazıları; ikna ve ya zor yoluyla kadın, erkek, çocuk ve köylüler hep birlikte harekete geçirilip vilayetin başkentinde takipçi birliklerin köydeki keyfi davranışları hakkında önce konsolosluklara sonra da valiye şikâyette bulunmalarıydı. Ayrıca “zararlı veya faydasız Hristiyanlar” planlı bir şekilde öldürülecek ve böylece mahkemede bu cinayetlerden dolayı koruyucular, mültezimler, mülk sahipleri vs. suçlanabilecekti.³⁴¹ Buradan çıkan sonuca göre anlaşılmaktadır ki çetelerin görevi sadece kendi davaları uğruna karışıklık çıkarıp cinayet işlemek değil bunun yanında yapılan bu faaliyetlere, devletin askerlerinin hareketlerinin neden olduğu hatta Hristiyan halka bunlar tarafından işkence yapıldığına diğer devletleri inandırmak ve onların müdahale ve yardımını sağlamaktı.

1905 yılında Kesriye’de bir çete grubuna yapılan baskında elde edilen Bulgarca evrak bu amacın mahiyetini görmemizi sağlayacak niteliktedir. Bu evrak Bulgar komitelerinin son toplantılarında aldıkları kararları içeriyordu. Evrakta şunlar belirtiliyordu;

Her kazada ve karyede dörder beşer terörist seçilerek bunlara asker, jandarma ve Müslüman ahaliye mahsus elbise giydirilerek her kazada cinayetler işlensin. Bu yolla bu cinayetlerin asker, jandarma ve Müslüman ahali tarafından yapıldığı izlenimi yaratılsın.³⁴²

Böylece Bulgar eşkıyaları Osmanlı askeri kıyafetlerini giyerek Bulgar köylerine girmişler ve buradaki halka işkence yaparak bazıları öldürmüşlerdi. Böylece Osmanlı askerlerinin Bulgarlara işkence yaptığı yönünde bir izlenim yaratmaya çalışmışlardı.³⁴³

Bu yöntemi sadece Bulgar çeteleri kullanmamakla birlikte Rumlar da zaman zaman bu şekilde hareket etmişlerdi. Buna örnek olarak 1903 yılında Atina elçiliğinden gelen telgrafta Kesriye’nin Kilisora havalisinde Osmanlı askerlerinin, Rumların yaşadığı Tehvelişte, Makroni ve Bomboki köylerine

---

³⁴¹ Adanır, *Makedonya Sorunu*, s. 137.

³⁴² BOA, Y.PRK. ASK, 235/24, (24 L 1323/22 Aralık 1905).

³⁴³ BOA, DH. MKT, 2552/111, (24 B 1319/6 Kasım 1901).

girerek buradaki bir manastırı yaktığı, ahalinin mallarını yağma ederek halkı da rencide ettiği yönünde Yunanistan Hariciye Nezareti'ne ihbarlar geldiği yazmaktaydı. Bu olayın üzerine Osmanlı Devleti bölgeye bir müfettiş göndermiş ve müfettiş raporunda şunları belirtmişti;

Askerler Rum köylerini değil isyan eden Bulgar köyünü bile yakmamakta eşkıya ise bir taraftan ahaliyi meskensiz bırakıp kendileriyle beraber bulundurmaya mecbur etmek ve diğer taraftan Osmanlıyı hedef göstermek için köy yakmaya devam etmektedir ve mevzu bahis olan üç köy eşkıyaya iltihak eden köylerdir.³⁴⁴

Bulgar çetelerinin kendi milletinden olan insanları öldürme sebeplerinden biri de kendilerine ihanet edenleri ve kötü bir tarzda yaşayanları cezalandırmaktı. Buna dair 1907 yılında Bulgar eşkıyasının Kesriye'nin Draniç Köyü'nde öldürdükleri iki Bulgarın üzerinde bıraktıkları mektup ilginç bir örnektir. Mektupta şunlar yazmaktadır;

Namus ve sadakat ile hizmet edeceğine dair vermiş olduğu yemin ve ihtilâlimize katıldığı halde son zamanlarda komitemizin en zalim düşmanlarıyla görüşüp onlarla konuştuğu tespit edilmiş ve kendisi birçok defa uyarılmasına rağmen bu hareketinden vazgeçmemiştir. Zevcesi ise kötü yola düşmüş fena bir kadındır. Suç işleyenleri millet kendi arasında görmeye tahammül edemez. Yeminini ayaklar altına alanlar ile milletini her şeyine değişenlerin cezası uygun zaman bulunduğu mutlaka verilecektir.³⁴⁵

Görüldüğü gibi çeteler sadece karşı tarafa değil kendi milletinden olanlara karşı da bir takım strateji geliştirmişlerdi. Bununla birlikte Bulgarlar Kesriye'de Rumların aleyhine bir durum yaratmak ve Ulahları da Rumlarla düşman yaparak bu sayede kendi davalarında onları kullanmayı amaçlamışlardı. Bu amaçla Bulgar çeteleri Ulah halkından öldürdükleri

---

³⁴⁴ BOA, Y.PRK. MK, 15/118, (28 C 1321/21 Eylül 1903).

³⁴⁵ BOA, TFR. I.MN, 127/12684, (29 R 1325/11 Haziran 1907).

insanların üstüne Rumca mektuplar bırakarak bu cinayetlerden Rumların mesul tutulmasını planlamışlardı.³⁴⁶

Müslüman köylerine de çeteler tarafından bazen saldırı olmakla beraber daha çok Bulgarlar ve Rumlar birbirlerine saldırıyorlardı. Her iki tarafın çeteleri diğer milletin çoğunlukla yaşadığı köylere geceleri baskınlar yaparak köyleri yakıyor, insanları öldürüyor ve mallarını yağmalıyorlardı.

Bununla birlikte Rum eşkıya kaptanları zaman zaman Bulgar köylerindeki muhtarlara tehdit mektupları göndererek köy ahalisinin Bulgar Eksarhlığı'ndan ayrılarak Rum Patrikhanesi'ne tabi olmadığı sürece ahalinin öldürüleceğini ve köylerinin yakılacağını bildiriyorlardı.³⁴⁷ Buna örnek olarak 1906 yılında 200 kişilik bir Rum çetesi Kesriye'deki bir Bulgar köyüne saldırarak muhtarı ve diğer bazı insanları öldürmüşlerdi.³⁴⁸

Birçok defa da eşkıyaya katılan ahali pes ederek silahlarını teslim etmişti. Ancak bu duruma engel olmak isteyen eşkıya reisleri teslim olan ahaliyi öldürüyorlardı.³⁴⁹

Örneklerden de anlaşıldığı üzere Kesriye'de yaşayan Hristiyan halk kendi isteğiyle olmasa bile çeteler tarafından zorla eşkıyalık faaliyetlerine dâhil ediliyorlardı. Zira bu faaliyetlere katılmayanlar ya da katılıp da sonradan geri dönüp teslim olanlar tehdit ediliyor ya da öldürülüyordu.

3.2.1.1. Zagoriçani hadisesi (25 Mart 1903)

Kesriye'de eşkıyalar tarafından sık sık köyler yakılarak insanlar öldürülmekteydi. Bu türlü hadiseler genel olarak Kesriye Kazası dâhilinde bir araya toplanmış olan çete mensuplarınca yapılan baskın ve cinayetler idi. Bu olaylara Kesriye dışından gelerek dâhil olan kişi sayısı çok fazla değildi. Fakat Zagoriçani isimli yalnızca Bulgar ahaliden oluşan ve yaklaşık olarak 600 hanenin bulunduğu köyde girişilen katliam, diğerlerine nazaran oldukça

---

³⁴⁶ BOA, Rumeli Müfettişliği Sadaret ve Başkitâbet Evrakı (TFR. I.A), 24/2400, (10 R 1323/14 Haziran 1905).

³⁴⁷ BOA, BEO, 3132/234826, (16 B 1325/25 Ağustos 1907).

³⁴⁸ BOA, BEO, 2976/223156, (22 Za 1324/7 Ocak 1907).

³⁴⁹ BOA, Sadaret Eyâlât-ı Mümtâze Bulgaristan Evrakı (A.MTZ.(04)), 97/58, (26 Ra 1321/22 Haziran 1903).

farklı ve daha kapsamlıydı. Bu hadisede büyük bir köyde sakin olan halkın tamamı yok edilmek istenmişti.

25 Mart 1903 yılında meydana gelen bu olayda ahalisi Bulgarlardan oluşan Zagoriçani Köyü'ne, Rum eşkıyaları saldırarak evleri yakmakla birlikte çok sayıda insanın ölümüne sebep olmuşlardı. Büyük ihtimalle Yunanistan hükümeti tarafından Girit'ten gönderilmiş olan yüzü aşkın eşkıya ile yapılmış olan bu saldırı, Zagoriçani'nin yerleşik Bulgar ahalisi için beklenmedik bir saldırı idi. Rum eşkıyalarının bu topyekün saldırısı sonucu Zagoriçani Köyü'nde bulunan Bulgar evlerinin çoğu yakılıp yıkıldı. Bununla birlikte köy ahalisi feci bir katliama maruz bırakıldı. Bu katliamın Osmanlı askerleri tarafından haber alınmasıyla birlikte yakınlarda bulunan iki müfreze olay yerine acilen müdahale etti. Bu ilk müdahaleden sonra etrafta bulunan başka müfrezeler de Zagoriçani Köyü'ne gönderildi. Rumeli Müfettişliği'nden gönderilen raporlarda olay bu şekilde anlatıldıktan sonra, saldırının içinde yer alan bazı Rumların yakalanarak olayın tahkikat altına alındığı belirtilmişti.³⁵⁰ Bu cinayette rol alıp almadığına dair aleyhinde bir delil bulunmayan Rum Metropolitleri ile Bulgar Papazları ise azledilmemişler ancak buldukları yerde sıkı bir takibe alınmışlardı.³⁵¹

Manastır'daki Avusturya ve Rusya sefaretlerinin sadarete göndermiş olduğu raporda Zagoriçani Köyü'nde meydana gelmiş olan bu önemli cinayetin suçlularının bir kısmı Yunanistan'dan önemli bir kısmı ise çevredeki köy ve kazalardan gelen eşkıyalardı. Ancak Rumeli Müfettişliği tarafından yapılan tahkikat sonucunda bu olayın bir çete tarafından işlendiği ve çete üyelerinin yalnızca yedi sekiz tanesinin çevre köylerden büyük bir kısmının ise Yunanistan'dan geldiği bildirilmişti. Yunanistan Hükümeti ise mesuliyet kabul etmemek için faillerin Bulgarların tazyikine dayanamayan çevre köylerdeki Yunanlılar olduğunu ileri sürmüştü.³⁵²

Ancak cinayeti işleyen çete reisleriyle birlikte bulunmuş olan Girit ahalisinden meşhur bir eşkıya olan Yovani Kalviraki isimli bir şahıs tam aksini söylemişti. Bu olayı bir deftere kaydeden ve tahkikat sırasında

---

³⁵⁰ BOA, TFR. I. MN, 61/6057, (19 S 1323/25 Nisan 1905).

³⁵¹ BOA, TFR. I. MN, 61/6027, (14 S 1323/20 Nisan 1905).

³⁵² BOA, TFR. I. A, 25/2464, (12 Ca 1323/15 Temmuz 1905).

Rumeli Müfettişliği'nin eline geçen Yovani Kalviraki'nin defterinin 1 Şubat 1321 tarihinden 30 Nisan 1321 tarihine kadar olan kısmında belirtildiğine göre Varda ve Giritli dört kumandan idaresinde bulunan 116 kişilik bir çete 25 Martta gece yarısının bir saatinden sonra Zagoriçani Köyü'ne girerek bu cinayeti işlemişlerdi. Bu çeteye yalnız 16 yerli Hristiyan katılmıştı.³⁵³

Bunların yanında, Bulgarların maruz kaldığı bu katliamın tasvir edildiği, Bulgarlar tarafından yapılmış olan bir kartpostal bulunmaktadır.³⁵⁴ 1943 yılında Sofya'da basılan Bulgarca bir kitabın içinde bulunan bu kartpostala göre de olaya katılanların Girit'ten geldikleri anlaşılmaktadır. Zira bilindiği gibi son zamanlarda Yunanistan hükümeti tarafından Girit'ten çok sayıda Rum eşkıyası Makedonya'ya gönderilmekteydi.

Bu kartpostalı eserinde kullanan Hristo Silyanov'un kitabında belirttiğine göre iki saatten fazla süren katliamda, Rum çeteleri on altı yaşından büyük hiç kimseyi sağ bırakmamıştı. Bu olay ise yazara göre, Osmanlı askerlerinin, Rumların bu baskınından haberi olmasına rağmen önlem almadıklarından dolayı meydana gelmişti.³⁵⁵ Ancak bu yazar eserinde olayın tarihi olarak 1905 yılını göstermektedir. Bu yönüyle de onun vermiş olduğu tarih Osmanlı Devleti'nin kayıtlarındaki tarihle uyuşmamaktadır.

3.2.1.2. İlinden ayaklanması

Daha öncekilerden farklı olarak bu defa Makedonya bölgesindeki Bulgarlar toplu bir şekilde ayaklanarak kesin bir zafer kazanmak niyetindeydi. Bu da çıkardıkları isyanla büyük güçlerin ilgisini çekerek dış müdahaleyi kazanmakla olacaktı. Bu büyük isyanın günü olarak ise "İlinden" günü yani Aziz İlyas günü (20 Temmuz) belirlendi.³⁵⁶

Aslında isyan için daha Mayıs ayından karar alınmıştı ancak Kesriye'deki durumun kötüleşmesinden dolayı bu tarihe ertelenmişti. Zira Kesriye'de Bulgarlar ağır kayıplar vermişti. Kesriye'de meşhur çete lideri

³⁵³ BOA, TFR. I. A, 25/2464, (12 Ca 1323/ 15 Temmuz 1905).

³⁵⁴ Kartpostal için bkz., s. 124.

³⁵⁵ Хр. Силянoв, *Освободителнитъ борби на Македoния, том II. Следъ Илинденското възстание.изд. на Илинденската,*
<http://www.promacedonia.org/obm2/index.html> (Erişim: 25.06.2014).

³⁵⁶ Adanır, *Makedonya Sorunu*, s. 194.

Çakalarof bir çatışmada yirmi yedi savaşçı arkadaşını kaybetmişti. Böylece isyan günü 20 Temmuz ertelendi.³⁵⁷

İlinden Ayaklanması'nı düzenleyen İç Örgüt özerk bir Makedonya amacı güdüyordu. Bu nedenle de isyan daha çok Manastır yakınlarındaki Kruşevo merkezliydi. Zira isyan sırasında bir ara "Kruşevo Cumhuriyeti" kurulmuştu.³⁵⁸ Bulgarlar isyan sırasında yayınladıkları bir bildiri ile bu isyanı başlatmalarına sebep olan durumu şu şekilde belirtmişlerdi;

Rumlar tarafından birçok saldırılara hedef olduğumuzdan Bulgar milleti kendisini müdafaaya mecbur olup Makedonya'daki hakkımızı talep ile vatanın bir zerresinde Rumların hakkı bulunmadığı ve Bulgarlara karşı eskiden beri gösterdikleri çirkin bakışları red ile kendimizi müdafaa için şu birkaç satırı yazıyoruz... Bir millet kendi dilini değiştirmeye razı olmadığı gibi mensup olduğu dinin kitabında nasıl ki Rumlar Rumca yazmıştır biz de kendi dilimizde yazmaya hakkımız vardır... Rumlar Yunanistan kurulduktan sonra yine bize, Makedonya'daki Rumları teşvik ile yapmadıkları zulmü bırakmadılar. Eğer Türkler bizi güzel idare etselerdi hiçbir surette o idareden çıkmazdık. Onların da gaddarlığı yüzünden artık milletimizi ve himayemizi Ruslardan talep ettik...³⁵⁹

Buradan da anlaşıldığı gibi Bulgarların isyanına neden olan ana sebep yine Rumların asimilasyon politikasıydı. Osmanlı Devleti ise Rumların Bulgarlar üzerinde kurmuş oldukları baskı ortamına müsaade ettiğinden asıl suçlu olarak görülüyordu.

Böylece isyan genel olarak Manastır, Kırçova, Pirlepe, Filorina, Ohri, Prespe, Kesriye ve Surviçe havalisinde yaşanıyordu.³⁶⁰ Bu isyanda yer alan bölgeler arasında Kesriye bölgesi bazı konularda ilk sıradaydı. Zira en çok burada katılımcılar başarı göstermiş ve daha etkin bir şekilde isyanda yer

---

³⁵⁷ Adanır, *Makedonya Sorunu*, s. 194.

³⁵⁸ Nazif Kuyucuklu, *Balkan Ülkeleri İktisadı 2 Bulgaristan*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1987, s.46.

³⁵⁹ Şemseddin Selanikli, *Makedonya Tarihçe-i Devr-i İnkılab*, İstanbul: Artin Asaduryan Matbaası, 1324/1908, ss. 87-90.

³⁶⁰ BOA, Y. PRK. ASK, 203/25, (13 C 1321/6 Eylül 1903).

almışlardı.³⁶¹ Bunda birkaç ay önce yaşanan Zagoriçani katliamının teşvik edici etkisinin bulunmuş olması ihtimali de düşünülebilmektedir.

İsyanda önemli bir rol oynayacak olan Çakalarof, Kesriye'nin İsmirdeş Köyü'nden bir eşkıya reisiydi ve isyandan önceki iki seneden beri Kesriye'de faaliyette bulunuyordu.³⁶² İsyancıların içinde Çakalarof'dan başka Voyvoda Popoff ve İvan Popof isimlerindeki kişiler de lider olarak isyanda yer alıyordu.³⁶³

Bunun yanında isyan sırasında sadece Kesriye'de yirmi yedi köy kadınlı erkekli toptan ve yirmi yedi köyde de yalnız eli silah tutanlar dağa çıkarak eşkıyaya katılmışlardı. Eşkılar bir taraftan köyleri ve dolayısıyla evleri yakarak ahaliyi evsiz bırakıyor ve onları kendilerine katılmaya mecbur bırakıyorlardı. Diğer taraftan da bu yaktıkları köylerin Osmanlı askerleri tarafından yakıldığını göstermek için uğraşıyorlardı. Böylece eşkılar on beşten fazla köyü yakmıştı.³⁶⁴ Bulgar eşkıyasının bu isyan sırasında ahaliye vermiş oldukları zararlara dair birkaç örnek verildiği zaman durum daha iyi anlaşılabilir.

Bulgar eşkıyası Temmuz ayında Kesriye merkez kazasına bağlı Eğrizir Köyü'ne girerek Müslüman ahaliye ait çiftlik evlerini yakarak iki sürü koyun ve keçi ile üç beygiri gasp ederek Hristiyan ahaliden bir kişiyi öldürüp ve bir kaçını da yaraladılar. Daha sonradan da Komaniç Köyü'nü basarak Rum ahaliyi sopalarla darp ve tehditle dağa kaldırdılar. 21 Temmuzda ise Behlişte Nahiyesi'nin Yenice Köyü'ne ait iki yüz elli sığır ve 250 keçiyi gasp ettiler.³⁶⁵ Vinyovişte Köyü Rum ahalisinden üç erkek, üç yaşlı kadın ve iki kız Çakalarof tarafından dağa kaldırılarak türlü

---

³⁶¹ Krste Bitovski, "Macedonia In The XIX Century", *History of The Macedonian People*, Skopje: Institute of The National History, 2008, s. 191.

³⁶² BOA, TFR. I. MN, 10/972, (03 Ra 1321/30 Mayıs 1903).

³⁶³ *The text of four letters between Robert Graves and P. McGregor to R. Graves concerning the Ilenden Uprising*, <http://www.mmkm.kcl.ac.uk/content/docs/doc01.pdf> (Erişim: 20.11.2014), sayfa numarası belirtilmemiş.

³⁶⁴ BOA, Rumeli Müfettişliği Sefaret Evrakı (TFR. I. SFR), 1/23, (22 C 1321/15 Eylül 1903).

³⁶⁵ BOA, Y. PRK. MK, 15/8, (19 Ca 1321/13 Ağustos 1903).

işkencelerden sonra katledildi.³⁶⁶ İsyân sırasında sadece Zobanişte Köyü'nde 120 ev yakıldı. Devlet ise bunların yerine yeniden yüz yedi hane yaparken on üç tanesini tamir etti. Bütün bunlar için ise 46700 kuruş masraf yapıldı. İhtiyaçları olan ahaliye aylık yardım yapıldı.³⁶⁷

Bulgar eşkıyası 9 Temmuzda Müslümanlara ait doksan dört haneden ibaret olan Zirveni Köyü'ne girerek seksen dokuz haneyi yaktı. Bu nedenle burada yaşayan ahali daha sonradan buradan alınarak merkez kazaya nakledildi.³⁶⁸ 4 Ağustos tarihinde yine bir Türk köyü olan Zelin'den merkez kazaya gitmekte olan otuz köylü Bulgar eşkıyasının saldırısına uğradı ve bu köylülerin neredeyse yarısı öldürüldü.³⁶⁹ Yine aynı tarihte Bulgarlar Müslümanların yaşadığı Cevarik Köyü'ne girdiler. Buradaki halk çoluklu çocuklu toptan katledilip köyleri yakıldı. Bu köyün etrafındaki İslam ve Rum köylerine de zarar vermeye devam ediyorlardı.³⁷⁰

İsyân sırasında yapılan askeri harekâtlardan sonra dağlara çıkan halktan bazıları yerlerine dönerken silahlarını da teslim ediyorlardı.³⁷¹ Ancak bu durum karşısında eşkıyalar silahlarını teslim eden köy halkına zarar vererek bu durumdan onları alıkoymaya çalışıyordu.³⁷²

Askeri müfrezeler ise Kesriye'de isyan boyunca eşkıya ile çok sayıda silahlı çatışmaya girmişti. Bu çatışmalar esnasında eşkıyalarla birlikte silahlar da ele geçiriliyordu. Buna örnek olarak Konmolat Köyü'nde yapılan bir çatışmadan 16 tüfek ve 350 kişi, İstaniçe'den 17 tüfek ve 316 kişi, Bozlovişte Köyü'nde 17 tüfek ve 360 kişi, Dravi Köyü'nde ise 4 tüfek ile 14 kişi ele geçirilmişti. Toplamda Kesriye havalisinden elli silah ve bin kadar eşkıya yakalanmıştı.³⁷³ 22 – 25 Temmuz tarihleri arasında Miralay Edhem Paşa kumandanlığında yapılan askeri harekâta yüzden fazla eşkıya öldürülürken bir asker şehit düşmüştü. Bunun yanında çatışma sırasında

³⁶⁶ BOA, TFR. I. MN, 24/2365, (14 Ş 1321/5 Kasım 1903).

³⁶⁷ BOA, TFR. I. MN, 36/3526, (11 M 1322/28 Mart 1904).

³⁶⁸ BOA, Y. PRK. ASK, 199/89, (15 Ca 1321/9 Ağustos 1903).

³⁶⁹ Adanır, *Makedonya Sorunu*, s. 200.

³⁷⁰ BOA, BEO, 2135/160056, (14 Ca 1321/8 Ağustos 1903).

³⁷¹ BOA, Y. PRK. ASK, 203/25, (13 C 1321/6 Eylül 1903).

³⁷² BOA, Y. PRK. ASK, 203/117, (20 C 1321/13 Eylül 1903).

³⁷³ BOA, A. MTZ.(04), 98/79, (08 R 1321/4 Temmuz 1903).

eşküyalar otuz tüfek, bir bomba, dokuz dinamit, doksan yedi adet mavzer fişegi ve yüzü aşkın hayvanı bırakarak kaçmışlardı.³⁷⁴ Bunun yanında isyanı bastırmak için kuvvetler yeterli gelmediğinden isyan sırasında Aydın ve İzmir'den Kesriye'ye ek kuvvet gönderilmişti.³⁷⁵

Askeri müfrezeler ile eşkıya arasında yapılan çatışmalar ise Bulgarlar tarafından dışarıya farklı bir şekilde yansıtılıyordu. Öyle ki askerlerin eşkıyaları değil de masum halkı hedef aldığı ve Hristiyanların topluca katledildiği görünümü yaratılarak dışarıdan müdahale sağlanılmaya çalışılıyordu. Bu durum ise Kesriye'de yaşanan bir takım olaylardan örnek verilerek daha iyi anlaşılacaktır.

30 Temmuzda eşkıyayı takip için hareket eden müfrezeye Demini Köyü'nün üstündeki dağlarda çatışma yaptığı sırada köy ahalisinden bir kısmı çetelerle birleşip dağlara kaçtılar. Köyde kalmış olanların ise askere silah atışlarında bulunmaları üzerine, bunları köyden püskürtmek üzere asker tarafından beş altı defa top atışında bulunulmuştur. Bu sırada köy yakınlarında bulunan samanlıklar ateş almış ve rüzgârında etkisiyle bu alevler köydeki evlere sıçramıştı. Bu çatışma sonucunda otuz eşkıya öldürülürken yalnız askerlerden biri yaralanmıştı. Bunun yanında evlerin yakılmasına ya da yağma yapılmasına müsaade edilmemişti.³⁷⁶

Yine benzer şekilde İsmirdeş Köyü'nde de 10 Temmuzda eşkıya ile yapılan bir çatışmada askeri müfrezeler köyü abluka altına almış ve eşkıyanın sığındığı haneyi top atışına tutmuştu. Ancak bu hanede yer alan cephaneye bu sırada ateş almış ve rüzgârın etkisiyle tüm köye yayılmıştı. Bu durum ise Avusturya ve Rusya sefaretleri tarafından şu şekilde anlatılmıştı; "İsmirdeş Köyü'nde iki yüze yakın hane tahrip edildi. Bunlar arasında kadınlar ve çocuklar da vardı. Top atışına başlandığı zaman köyde komiteler yoktu. Askerler ve başıbozuklar halka saldırdılar." Durumun devlet tarafından gönderilen bir müfettişin yaptığı araştırma sonucunda ise bu

---

³⁷⁴ BOA, Y. PRK. ASK, 203/60, (15 C 1321/8 Eylül 1903).

³⁷⁵ BOA, Y. PRK. ASK, 201/62, (29 Ca 1321/23 Ağustos 1903); BOA, Y. PRK. ASK, 201/63, (29 Ca 1321/23 Ağustos 1903).

³⁷⁶ BOA, Y. PRK. MK, 15/20, (21 Ca 1321/15 Ağustos 1903).

şekilde olmadığı ve olayda top atışlarıyla cephanenin patlamasının ve rüzgârın etkili olduğu anlaşılmıştır.³⁷⁷

Bu harekâtlar ile ilgili Kesriye'deki çete reisleri sefaretlere raporlar vermekteydi. Bir raporda ise şunlar yazmaktaydı;

Dümbeni ve Smerdeş'den eşkıya lideri Traikov, 24 Haziranda 400 kişilik grubuyla bir Türk köyü olan Zirveni'ye saldırdı. Bu köy Bulgar köylerinin arasında yer alıyordu çünkü onlar Bulgarların hareketleriyle ilgili Türk yetkililerine bilgi veriyorlar. Ayrıca bu köyün halkı başıbozuklara katıldı. Daha önceden onlara bu hareketlerinden vazgeçmeleri önerildi ancak dinlemedikleri için bu köy yakıldı...4 Ağustosta Türkler Lobenitsa, Zopenişta ve Orman köylerini ateşe verdi. Birçok yaşlı insanı ve kadınları öldürüp kızları kaçırdılar. Esirler arasında evli kadınlar ve çocuklar da vardı. 15 Ağustosta Türkler Zagoriçani, Bobişte, Kotori, Bomboki ve Kondorabi köylerini yaktılar. Birkaç gün sonra da Mokrani Köyü'nü yaktılar. Çok fazla masum insanı katlettiler, daha çok da kaçamayan yaşlı erkek ve kadınları. Güzel kızlar ve genç evli kadınlar özellikle haremleri doldurmak için esir alındı. Şimdi Türkler inanıyor ki Kesriye'yi başkaldıranlardan temizlediler. Fakat isyancılar daha deneyimli, intikam için daha çok susamış ve özgürlük için ölüme daha çok hazır olarak geri döndüler.³⁷⁸

Dış müdahalelerden korkulduğu ve bu nedenle Hristiyanlara oldukça müsamahalı davranıldığı bir zamanda üstelik de böyle herkesin gözünün üstünde olduğu bir isyan esnasında devletin bunları yapabilecek kadar güçlü ve cesur oluşunu düşünmek ihtimal dışı olsa gerektir. Bunun yanında isyancılara karşı harekât süresince diğer bölgelerde birçok köy tahrip edilmişti. Ancak bu olaylardan sorumlu olanlar askeri birlikler değil yardımcı görevler üstlenen Arnavut milis birlikleriydi.³⁷⁹

İlinden Ayaklanması'nda çok sayıda köy yakılmıştı. Devlet ise ahalinin yanan evlerini yeniden yaptırıyor ve çeşitli yardımlarda bulunuyordu.

---

³⁷⁷ BOA, TFR. I. A, 9/828, (14 R 1321/10 Temmuz 1903).

³⁷⁸ Bozhinov ve L. Panayotov (ed.), *Macedonia, Documents*, ss. 516-521.

³⁷⁹ Adanır, *Makedonya Sorunu*, s. 203.

Bunun dışında İngiltere de isyan sırasında zarar görenlere yardımda bulundu. İngiltere'den ihtiyacı olanlara para gönderilmesi dışında, buğday, un, yorgan, çorap, kumaş ve kilim gibi eşyalar da gönderildi.³⁸⁰

Eşkîyalarla mücadele sırasında ise askerlere kumanda eden kumandanların ciddiyetsizlikleri sonucu birçok defa çete reisleri ele geçirilememiş ve bu isyan bu kadar çok uzamıştı. İsyân sırasında bölgeye giderek araştırmalarda bulunan Rumeli müfettişi Hüseyin Hilmi Paşa durumu şu şekilde ifade etmiştir;

Kesriye'den 27 karyede umumi olmak üzere 26 karyede ise yalnız eli silah tutan kimseler eşkıyaya katılıp dağlara çıkarak telgraf hatlarını tahrip etmişlerdir. Kesriye'deki bu insanlardan başka eşkıyaya katılan birçok Bulgar hep birlikte Reşvo, Kilisora, Similova gibi önemli nahiye merkezlerini ellerine geçirip isyan idaresi kurmuşlardır. Genel kumandan Rüştü paşa idaresindeki harekâttan sonra Ohri ile Pirlepe kazalarından eşkıyaya katılan ahali ile Kesriye kazasından üç köy ahali toplamda ise 50 köy ahali eşkıyaya katılmıştır. Filorina kazasının üçte biri Ohri kazasının yarısından fazlası, Kırçova kazasından 37 köy dağlarda eşkıya ile kalmaya devam etmiştir. Bu duruma devam edilir ise Avrupa'nın müdahale celbi ve arzu edilen amaca ulaşılacaktır. Eşkîyalık faaliyetlerinden vazgeçenlerin katl olunacaklarına dair komiteler tarafından yapılmakta olan tehditlerin önlenmesi ve köylerin korunarak köylülerin eşkıyalıktan vazgeçmelerini kolaylaştıracak önlemler alınması gereklidir. Harekât-ı askeriyenin dağ ve ormanlarda hakkıyla icra edilememesinden ve gerek komiteleri ve gerek eşkıyaya katılan yerli Bulgarların cidden korkutup vazgeçirecek derecelerde bir şiddet gösterilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Harekâta kumanda eden erkân ve ümera merkezden verilen emir ve talimatı layıkıyla yapmamaktadırlar. Komiteler çok iyi çalışıyor ise de üç beş mahalde ehemmiyetli şiddetli takibat yapılırsa köylüler pek çabuk dönerler. Eşkîyalığın sözü ve ehemmiyeti kısa bir zaman zarfında bertaraf olur.³⁸¹

³⁸⁰ BOA, TFR. I. AS, 13/1278, (16 M 1322/2 Nisan 1904).

³⁸¹ BOA, Y. PRK. MK, 15/77, (14 C 1321/7 Eylül 1903).

Kesriye’de eşkıyalara başkanlık yapan Çakalarof da 22-25 Temmuz tarihlerinde Kesriye’de yapılan bir harekât esnasında askere kumandanlık yapan İsmail Paşa’nın kendisine verilen emirleri yerine getirmemesi sonucu kaçmayı başarmış ancak iki ay sonra yakalanabilmiş ve bu süre içerisinde faaliyetlerine devam etmişti.³⁸²

24 Ağustosta Osmanlı kuvvetlerinin ayaklanmayı büyük oranda bastırmasından sonra, Bulgar komitelerinin bu yolla dış müdahaleyi kazanamamalarından sonra İlinden İsyanı’nın başarısızlığa uğramasını önlemenin tek çaresi olarak, Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında bir savaş çıkarmak kalmıştı. İngiltere’de bu konuda Bulgaristan’a destek verirken Avusturya ve Rusya olası bir müdahalede destek vermeyecekleri yönünde bir izlenim bırakmışlardı. Hatta Bulgaristan’a birlikte vermiş oldukları bir nota ile Bulgaristan’ın çeteler teşkil ederek bunların Osmanlı topraklarına girmesini yasaklamasını ve buna karşı önlemler almasını söylemişlerdi. Burada bu iki devlet Bulgaristan’ın Rumeli coğrafyasında başka türlü amaçlar gütmesine engel olmak istemişlerdi.³⁸³ Bulgaristan ise daha önceden de olduğu gibi Osmanlı Devleti ile barışçıl siyaset güttüğünden savaşa sıcak bakmıyordu. Bunun yanında ise çeteleri destekleyerek Babiâli’yi sıkıştırıp Makedonya konusunda yeni ödümler koparma siyasetine devam ediyordu. Aynı zamanda olası bir savaşa karşı Bulgaristan seferberlik ilan etmişti.³⁸⁴

Sadrazam Ferit Paşa komitelerin askeri birliklere fazlasıyla zarar vermesinden ve mali olarak büyük kayıplara uğranmasından dolayı savaşa taraftarıydı. Zira Bulgaristan ileride daha da güçlenip silahlanacak ve durum daha vahim hale gelecekti. Ancak II. Abdülhamid büyük devletlerin müdahalesi olasılığının çok büyük olmasından ve olası bir Osmanlı-Rus Savaşı’ndan dolayı savaşa yanaşmamıştı.³⁸⁵

---

³⁸² BOA, Y. PRK. ASK, 203/60, (15 C 1321/8 Eylül 1903); BOA, TFR. I. MN, 22/2188, (29 B 1321/21 Ekim 1903).

³⁸³ BOA, Y. A. HUS, 457/46, (23 C 1321/16 Eylül 1903).

³⁸⁴ Adanır, *Makedonya Sorunu*, ss. 204-208.

³⁸⁵ Adanır, *Makedonya Sorunu*, ss. 210, 211.

Bunun yanında Yunanistan sınır kumandanı ferik Hüsnü Paşa'nın bir muhbir sayesinde aldığı bilgilere göre, Bulgaristan ile olası bir savaş durumunda Yunanistan bu durumdan faydalanarak ülkesinde barındırdığı sekiz bin kadar eşkiyayı süratle Makedonya bölgesini ele geçirmek için gönderecekti.³⁸⁶

Bütün bu ihtimallere karşı II. Abdülhamid savaş kararı almamıştır. Zira eğer sadrazam Ferit Paşa'nın da etkisiyle savaşa karar verilseydi bir balkan savaşı daha 1903 yılında yaşanmış olacaktı. Bunun yanında ekim ayının ikinci yarısında İinden Ayaklanması son bulurken Bulgaristan'da seferberliği kaldırmıştır.³⁸⁷

Bulgarlar açısından büyük kayıplara yol açan İinden Ayaklanması'nın bastırılmasından sonra, Eylül ayında Viyana'nın güneybatısındaki Mürzsteg'de bir araya gelen Rus Çarı II. Nikola ve Avusturya İmparator'u Franz Josef burada Makedonya için Mürzsteg tasarısını hazırlamışlardır. Osmanlı Devleti tarafından kabul edilen bu anlaşmaya göre alınan kararlardan bazıları şunlardı; genel müfettiş Hüseyin Hilmi Paşa isyandan sonra Hristiyan ahalinin şikâyetlerini dinleyecek ve bu konuda kendisine bir Avusturyalı bir de Rus memur eşlik edecekti. Jandarmanın ıslahı görevi Babiâli'nin hizmetinde olan Avrupalı bir generale verilecek ve büyük güçlerin subayları onlara yardımcı olacaktı. Barış sağlandıktan sonra Makedonya'daki vilayetlerin sınırları ulusların gruplaşmalarına göre yeniden düzenlenecekti. İsyân sırasında işlenen suçları incelemek için karma komisyonlar oluşturulacaktı. Osmanlı Hükümeti o ana kadar ilân edilen ya da gelecekte gerekli görülen reformları bekletmeden hemen yürürlüğe koyacaktı.³⁸⁸

Anlaşmanın şartları gereğince jandarmaların ıslahı için Makedonya bölgesine gönderilen görevlilerin ise ıslah işinden çok, fesat çıkarmayı amaçladıkları Kesriye'de meydana gelen bazı olaylardan anlaşılabilir. Zira anlaşmadan sonraki tarihlerde bu iş için Kesriye'de

³⁸⁶ BOA, Y. PRK. ASK, 213/107, (20 Z 1321/8 Mart 1904).

³⁸⁷ Adanır, *Makedonya Sorunu*, s. 213.

³⁸⁸ Meltem Begüm Saatçi, *Makedonya Sorunu (1903-1913) (Doktora Tezi)*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Antalya 2004, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 144181), s. 71.

İtalyalı tensîk memurlarının görev yaptığı görülmektedir. Ancak bu memurlar jandarma kuvvetlerini ıslah etmekten ziyade eşkıyalarla birlik olup hain faaliyetlerde bulunmuşlardır. Zira İtalyalı zabıtlar geceleri köyleri dolaşarak eşkıya reisleriyle görüşüyorlardı. Bunun yanında bu memurlar hükümet aleyhine, Hristiyan ahalinin şikâyet mercii haline gelmişti.³⁸⁹ Bazen de görülmüştür ki Hristiyan ahali İtalyalı memurlar tarafından hükümet aleyhine iftira edilmesinde ön ayak olmuştur.³⁹⁰

Kesriye’de jandarmayı düzenlemek için gönderilen tensîk memurlarının ne kadar ileri gittiklerine dair şu örnek açıklayıcı olacaktır; 1906 yılında Kesriye’de görevli İtalyalı tensîk memuru olan bir yüzbaşı Kesriye’de kalmak üzere bir akşam Rum patrikhanesine mensup olan Jelova Köyü’ne girmiş ve Rumca konuşarak oradaki Rumlara şunları söylemiştir;

Sultan Hamid sizi sevmez. Etrafımızda bulunan köyler toptan Bulgar oldu. Sizin köyünüz ve Pisuder Köyü Rum olarak kaldı. Siz de bu fikirden vazgeçip Bulgar olunuz. Sizin için saadet ve selamet bundadır. Buralar toptan Bulgar olacak. Biz burada buldukça buralar gelişecek adeta Avrupa gibi olacak. O zaman sizin köyünüz büyük ve merkezi bir yer olduğu için burayı merkez yapacağız. Güzel bir hane yapacağız. Parası kaç kuruş olursa olsun siz merak etmeyiniz. Parası bizim tarafımızdan karşılanacak. Rica ederim bir fenalık olmaması için Bulgar olunuz.

İtalyalı zabıtın bu sözleri Rumca’yı bilen ve askeri bölükte görevli Süleyman Çavuş tarafından anlaşılıp Pisuder’deki müfreze yüzbaşısına bildirilmişti.³⁹¹

Bu örnekten de anlaşılabilceği gibi İlinden Ayaklanması’ndan sonra uygulamaya konulan Mürzsteg programı Makedonya’da düzeni sağlamaktan çok yeni hadiselerle sebebiyet verdi. Öyle ki Makedonya’daki ve dolayısıyla da Kesriye’deki çatışmalar İlinden Ayaklanması’ndan sonra da son bulmadı. Çok sayıda Yunan ve Bulgar çetesi daha uzun bir dönem Kesriye’de mücadeleye devam etti.

³⁸⁹ BOA, Y. PRK. UM, 76/68, (15 Ca 1323/18 Temmuz 1905).

³⁹⁰ BOA, TFR. IMN, 115/11476, (24 Z 1324/8 Şubat 1907).

³⁹¹ BOA, TFR. I.AS, 40/3930, (10 N 1324/28 Ekim 1906).

3.2.2. Çetelerle Mücadele Yöntemleri

Eşkîyalık faaliyetlerini kolaylaştıran sebeplerden birinin de merkez kazadan uzak ücra köy ve nahiyelerin muhabereden uzak kalması ve dolayısıyla da buralarda çetelerin rahat hareket etmesiydi.³⁹² Bu nedenle devletin en sık olarak yaptığı şey buralara telgraf hattı inşa etmesiydi. Ancak bazen bu konuda ihmallerin olduğu da görülmekteydi. Öyle ki Kesriye'nin en büyük nahiyelerinden biri olan Kilisora'ya telgraf hattı çekilmesi konusu birçok defa gerekli görülerek buna dair kararlar alınmasına rağmen bir türlü inşa edilmemişti. Burada telgraf hattı sadece eşkıya takibinde kullanılmamakta olup halkı ticaretle uğraşan nahiyelerde gerekli olmaktadır. Bu sebeplerden 1907 yılında bu merkez nahiyede bir telgraf merkezi yapımına karar verilmiş ve telgrafhane binasıyla direkler ahali tarafından tedarik edilmişti. Müdüriyetine ise Kesriye muhabere memuru Mehmed Tevfik Bey tayin edilmişti. Ancak telgraf hattı için gerekli olan tellerin gelmemesinden dolayı telgrafhane kurulamamış ve Mehmed Tevfik Beğ maaşsız tam sekiz ay burada kalmak zorunda kalmıştı. Bu ise Mehmed Tevfik Beyin içinde bulunduğu zor koşullar nedeniyle isyanına sebep olurken Kilisora Hristiyan ahalisinin dahi şikâyetlerine yol açmıştı.³⁹³

Hükümet Rum ve Bulgar çeteleri hakkında bilgi almak için ise maaşlı muhbirler kullanılmaktaydı.³⁹⁴ Ancak bu muhbirler fark edildiği zaman eşkıyalar tarafından katlediliyordu.³⁹⁵ Bununla birlikte eşkıyaların saklanması için elverişli olan ve eşkıyaların sık sık baskın düzenlendiği köylerde sürekli olarak asker bulundurulmasına dikkat ediliyordu.³⁹⁶

Zaman zaman da Bulgar eşkıyalarını bastırmakta Rum Metropolitleri'nden yardım alınmıştır.³⁹⁷ Bazı kaynaklarda belirtildiğine göre Rum metropolitleri, Bulgar eşkıyalarıyla ve ordu ile ilgili devlete haber

³⁹² BOA, DH. MKT, 1393/74, (24 R 1304/20 Ocak 1887).

³⁹³ BOA, TFR. I. MKM, 23/2223-1, (08 B 1325/17 Ağustos 1907).

³⁹⁴ BOA, TFR. I. d., 88, (539), s.701, (1324/1906); BOA, TFR. I. MN, 136/13594, (11 B 1325/20 Ağustos 1907).

³⁹⁵ BOA, DH. ŞFR, 316/34, (13 Te 1319/26 Ekim 1903).

³⁹⁶ BOA, DH. ŞFR, 303/35, (06 Ma 1319/19 Mart 1903); BOA, DH. ŞFR, 297/77, (09 Ts 1318/22 Kasım 1902).

³⁹⁷ BOA, TFR. I. AS, 7/660, (01 B 1321/23 Eylül 1903).

vermekteydi. Hatta Bulgar eşkıyalarla mücadelede metropolit kaymakamdan daha etkili olmaktadır.³⁹⁸ Bunun yanında Makedonya'daki Yunan çete savaşı Osmanlı egemenliğine karşı bir kurtuluş olarak düşünülmemiştir. Yunanlılar Bulgarlara karşı Osmanlılarla iyi anlaşarak ve zaman zaman iş birliği yaparak galip geleceklerine inanıyorlardı. Bu nedenle Türk yetkililerinin zaman zaman Yunanlılara karşı daha hoşgörülü olduğu görülüyordu.³⁹⁹ Özellikle bu durum İinden Ayaklanması'ndan sonra daha çok görülmektedir. Hilmi Paşa, isyandan sonra Patrikhane'ye bağlı Hristiyanların Eksarhane'ye geçmesine izin vermezken bu durumun ancak Bulgar eşkıyaları ortadan kalktıktan sonra gerçekleşebileceğini bildirdi. Bazı durumlarda da Bulgarların kendi kiliselerine dahi gitmelerine izin verilmedi. Bunun aksine Patrikhane'ye ya da Katolikliğe geçen Eksarhane yanlılarına Osmanlı yetkilileri hiçbir zorluk çıkarmadı.⁴⁰⁰

Sık sık eşkıyalarla çatışma içinde olan askerlere bazen civar yerlerden takviye yapılıyordu. Ele geçirilen eşkıyalara ise farklı cezalar veriliyordu. Bunlar eşkıyaların işledikleri suçun büyüklüğüne göre değişiyordu. Çok sayıda kişinin ölümüne sebep olanlar idam cezasına çarptırılırken daha hafif suç işleyenler hapsediliyor, başka yerlere sürgüne gönderiliyor ya da kürek cezasına çarptırılıyorlardı.⁴⁰¹

Devlet eşkıyalık faaliyetlerinden zarar görenlere de bir takım yardımlarda bulunuyordu. Köylülerin eşkıyalar tarafından yakılan ev ve samanlıklarını yeniden inşa ettiriyor ve para yardımında bulunuyordu.⁴⁰²

---

³⁹⁸ Dakin, *The Greek Struggle*, ss. 121-122.

³⁹⁹ Adanır, *Makedonya Sorunu*, s. 222.

⁴⁰⁰ Tokay, *Jön Türk İhtilalinin Kökenleri*, s. 57.

⁴⁰¹ BOA, DH. MKT, 1214/70, (27 L 1325/3 Aralık 1907); BOA, DH. MKT, 1417/51, (9 Ş 1304/3 Mayıs 1887); BOA, DH. MKT, 232/44, (29 L 1311/5 Mayıs 1894); BOA, DH. MKT, 354/55, (22 N 1312/19 Mart 1895).

⁴⁰² BOA, TFR. I. MN, 28/2702, (19 N 1321/9 Aralık 1903); BOA, TFR. I. MN, 28/2726, (21 N 1321/11 Aralık 1903).

SONUÇ

İncelemiş olduğumuz kazada öne çıkan en önemli olgu, sosyal anlamda yaşanmış olan bir takım sorunlar ve bunlara bağlı olarak meydana gelen çatışmalardı. Kazanın idari ve ekonomik yapısının incelenmesi de göstermiştir ki bu sorunlar yönetim ve ekonomi alanında da etkileyici bir faktör olmuştu. Yine çalışmada ortaya konmuştur ki bu sorunların en önemli sebebi Rum Patrikhanesi'nin Osmanlı Devleti'nden almış olduğu izin ile diğer Hristiyan halk üzerinde yürüttüğü liderlik rolü idi. Rumlara karşı diğer Hristiyan halkın kendi kimliklerini kazanmaya çalışmaları ise bu mücadele ortamına neden olmuştu. Avrupalı büyük devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda bu mücadele ortamına müdahale etmesi ise kargaşa ortamını arttıran bir diğer unsurdu. İngiltere'nin sömürgesi olan Hindistan'a giden yolu güven altına almak istemesi, İtalya'nın yine aynı amaçla Arnavutluk'a giden yolda önemli bir mevki olan Makedonya'ya hâkim olmak istemesi ve en son olarak da Rusya'nın tarihi Panislavist politikası çerçevesinde Kesriye Bulgar halkı kışkırtılarak bu politikalar gerçekleştirilmeye çalışılmıştı.

Bu sebeplerden Kesriye'de birbirine düşman vaziyette olan Rumlar ile Bulgarlar her alanda mücadele etmekteydiler. Bu durum ise daha çok Bulgarlar için önem arz etmekteydi. Zira Osmanlı Devleti'nin Rum Patriğine sağladığı geniş dini ve idari yetkiler sayesinde Rumlar, imparatorluk içinde diğer Hristiyanlara karşı imtiyazlı bir statüye sahipti. Şehir merkezinde yaşayan kısım daha çok ticaretle uğraşan Rumlar ve Türkler idi. Buna karşın Bulgarlar ücra köylerde yaşayan ve tarım ile uğraşan kesimdi.

On dokuzuncu yüzyıla gelinceye kadar adı bile unutulmuş ve Osmanlı Devleti nazarında Rum addedilen Bulgarlar da, diğer Hristiyan halk gibi eğitim ve dini bakımdan Rumlara idaresinde ve onlara bağlı bir statüye sahipti. Bu nedenle Bulgarlar en önemli mücadelelerini milli bir eğitim ve kilise oluşturmak için vermişti. Rumlar ise bu duruma engel olmaya çalışarak var olan üstünlüklerini sürdürmeyi amaçlıyordu. Ancak büyük devletlerin de baskılarıyla Osmanlı Devleti Hristiyanlar için sık sık yeni

düzenlemeler yapıyordu. Böylece gitgide Rumlarla eşit bir statüye gelen Bulgarlar, 12 Mart 1870 yılına gelindiğinde kendi milli kiliselerine de sahip olmuşlardı. Ancak bu da bir çözüm olmamış aksine yeni mücadelelere sebebiyet vermişti. Zira Bulgar Eksarhlığı'nın kuruluşunu ilan eden bu fermanın maddelerinden birine göre, bazı bölgelerde nüfusun en az üçte ikisi Bulgar Eksarhlığı'na girmeyi istediği zaman Osmanlı Devleti buna müsaade edecekti. İşte bu durum Rumlar ile Bulgarlar arasında yeni bir mücadeleye meydan verdi. Bu sefer Bulgar çeteleri köyleri dolaşarak ahaliyi Bulgar Eksarhlığı'na geçmeye ikna etme çabasına girerken, Rumlar da Eksarhane'ye giren ahalinin köylerini basarak bu duruma engel olmaya çalıştılar.

Balkan Savaşlarına kadar devam eden bu süreçten sonra bir zamanlar birbirine düşman olan Bulgarlar ile Yunanlılar bu savaşta aynı safta yer alarak Osmanlıya karşı savaş açmışlardı. Savaş sırasında aralık ayının başlarında Kesriye bölgesi Yunan kuvvetlerinin eline geçti⁴⁰³ ve bundan sonra Yunanistan'ın bir kısmını teşkil etti. Burada kalan Türk nüfus ise Yunanistan ile imzalanan Türk-Rum Nüfus Mübadelesi anlaşması kapsamında Türkiye'nin farklı yerlerine göç etmişlerdi. Kesriye'den göç eden Türkler, daha çok Malatya olmak üzere Samsun ve Giresun'a yerleştirildiler.⁴⁰⁴ 1934 yılında Yunan İstatistik Kurumu tarafından ilân edilen ve 1928 yılında yapılmış olan nüfus sayımına göre Makedonya'nın Yunanistan'da kalan kısımlarında Makedonca konuşan 81, 984 kişi ve Bulgarca konuşan 16,775 kişi yaşamaktaydı. Büyük Yunan Ansiklopedisinde ise şu şekilde yazmaktadır; “Yaklaşık 80 bin Slavca konuşan halkın çoğunluğu Voden (Vodina), Kozani, Lerin (Filorina) ve Kostur'da (Kesriye, Kastoria) yaşamaktadır.”⁴⁰⁵ Ancak zamanla bu etnik çeşitlilik Yunan kimliği altında erimiştir.

---

⁴⁰³ Aram Andonyan, *Balkan Savaşı*, İstanbul: Aras Yayınları, çev. Zaven Biberyan, 1999, s. 404.

⁴⁰⁴ Nedim İpek, *Mübadele ve Samsun*, İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000, ss. 42, 50, 77.

⁴⁰⁵ İvan Katardziev, “Macedonia In The Period From The Balkan Wars To The Beginning Of The World War II In The Balkan (1912- 1941)”, *History of The Macedonian People*, Skopje: Institute of The National History, 2008, s. 221.

Yunan devleti yönetimi boyunca şehirdeki Yahudi nüfusta ise ilk olarak artış olurken daha sonradan zamanla azalma meydana gelmiştir. Öyle ki Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Manastır'daki Yahudilerin de Kastoria'ya göçmesiyle 1928 yılına gelindiğinde Kastoria'daki Yahudi nüfus 900'e yükseldi. Ancak İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman Nazi işgali sonucu 763 Yahudi Kastoria'dan yakalanarak Auschwitz-Birkenau⁴⁰⁶ kampına gönderildi. Bu sebepten 1948 yılında 35'e düşen Yahudi nüfusu daha da azalarak 1965 yılında 22'ye düştü.⁴⁰⁷

Bugün Kastoria olarak adlandırılan şehirde, kendisine bağlı yerleşim yerleriyle birlikte yaklaşık olarak kırk bin kişi yaşamaktadır. Osmanlı Devleti zamanından kalma tarihi eserler hemen hemen tamamıyla yok olmuştur. Sultan Muhammed Cami(Kurşunlu Cami) yarı yıkık bir halde ve Kesriyeli Ahmet Paşa tarafından 18. yüzyılda yaptırılmış olan medrese ise bakıma muhtaç, harap bir durumdadır. Bütün bunlara rağmen şehirde hala çok sayıda Osmanlı zamanından kalma konaklar yer almaktadır. Bunlar eski hali bozulmadan restore edilmiş ve o şekilde kullanılmaktadır. Bu yönden de bakıldığında zaman şehir bir nebze Osmanlı kimliği taşımaktadır.

---

⁴⁰⁶ Nazi Almanyası tarafından II. Dünya Savaşı döneminde kurulmuş en büyük toplama, zorunlu çalışma ve imha kampı.

⁴⁰⁷ Simon Marcus ve Yitzchag Kerem, "Kastoria", *Encyclopaedia Judaica*, 2.b., C. 11, Detroit: Macmillan Reference, 2007, s. 828.

KAYNAKÇA

ADANIR, Fikret. *Makedonya sorunu: Oluşumu ve 1908'e Kadar Gelişimi*, çev. İhsan Çatay, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001.

AFYONCU, Erhan. *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu I*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2009.

AHMED CEVDET PAŞA. *Ma'rûzât*, haz. Yusuf Halaçoğlu, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1980.

ANDONYAN, Aram. *Balkan Savaşı*, çev. Zaven Biberyan, İstanbul: Aras Yayınları, 1999.

BAKIRCILAR, Nimet Ayşe. *Makedonya Coğrafyasında Sosyo-Kültürel Hayat (XIX. Yüzyıl Öncesi)*. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antalya, 2010. Yüksek Öğrenim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 280453)

Balkanantiques.com (Erişim: 25.10.2014).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Babıâli Evrak Odası (BEO)

BOA, BEO, 1000/74973, (02 R 1315/31 Ağustos 1897).

BOA, BEO, 1027/77019, (26 Ca 1315/22 Kasım 1897).

BOA, BEO, 1198/89842, (05 Ca 1316/21 Eylül 1898).

BOA, BEO, 1375/103079, (17 Ca 1317/23 Eylül 1899).

BOA, BEO, 1994/149522, (10 Za 1320/8 Şubat 1903).

BOA, BEO, 2132/159894, (11 Ca 1321/5 Ağustos 1903).

BOA, BEO, 2135/160056, (14 Ca 1321/10 Haziran 1903).

BOA, BEO, 2194/164478, (21 B 1321/13 Ekim 1903).

BOA, BEO, 2210/165729, (13 Ş 1321/4 Kasım 1903).

BOA, BEO, 2230/167189, (14 N 1321/4 Aralık 1903).

BOA, BEO, 2242/168119, (11 L 1321/31 Aralık 1903).

BOA, BEO, 2290/171704, (24 Z 1321/12 Mart 1904).

BOA, BEO, 2354/176550, (8 R 1322/22 Haziran 1904).

BOA, BEO, 2394/179494, (09 C 1322/21 Ağustos 1904).
BOA, BEO, 2415/18114, (13 B 1322/23 Eylül 1904).
BOA, BEO, 2421/181565, (23 B 1322/3 Ekim 1904).
BOA, BEO, 2464/184727, (08 L 1322/16 Aralık 1904).
BOA, BEO, 2527/189470, (08 M 1323/15 Mart 1905).
BOA, BEO, 2532/189857, (15 M 1323/22 Mart 1905).
BOA, BEO, 2537/190257, (22 M 1323/29 Mart 1905).
BOA, BEO, 2596/194685, (07 R 1323/11 Haziran 1905).
BOA, BEO, 2672/200371, (21 B 1323/21 Eylül 1905).
BOA, BEO, 2678/200822, (04 Ş 1323/4 Ekim 1905).
BOA, BEO, 2877/215747, (01 C 1324/23 Temmuz 1906).
BOA, BEO, 2957/221730, (20 L 1324/7 Aralık 1906).
BOA, BEO, 2976/223156, (22 Za 1324/7 Ocak 1907).
BOA, BEO, 2979/223375, (28 Za 1324/13 Ocak 1907).
BOA, BEO, 2982/223613, (06 Z 1324/21 Ocak 1907).
BOA, BEO, 3000/224994, (12 M 1325/25 Şubat 1907).
BOA, BEO, 3132/234826, (16 B 1325/25 Ağustos 1907).
BOA, BEO, 3193/239431, (17 L 1325/23 Kasım 1907).
BOA, BEO, 3245/243313, (06 M 1326/9 Şubat 1908).

Ayniyat Defterleri (BEO. AYN. d)

BOA, BEO. AYN. d., 1529, (30 Z 1308/6 Ağustos 1891).

Sadaret (A)

Mektubi Kalemî Umum (A. MKT. UM)

BOA, A.MKT. UM, 39/27, (12 M 1267/17 Kasım 1850).
BOA, A.MKT. UM, 42/43, (11 S 1267/16 Aralık 1850).
BOA, A.MKT. UM, 47/20, (22 Ra 1267/25 Ocak 1851).

Eyâlât-ı Mümtâze Kalemî (A. MTZ)

BOA, A. MTZ, 62/27, (09 S 1317/19 Haziran 1899).
BOA, A. MTZ, 116/53, (26 S 1322/12 Mayıs 1904).
BOA, A. MTZ, 118/35, (14 R 1322/28 Haziran 1904).

Bulgaristan Evrakı (A. MTZ 04)

BOA, A.MTZ.(04), 97/58, (26 Ra 1321/22 Haziran 1903).
BOA, A. MTZ.(04), 98/79, (08 R 1321/4 Temmuz 1903).

Dâhiliye Nezareti (DH)

Muhaberât-ı Umumiye İdaresi Belgeleri (DH. MUİ)

BOA, DH. MUİ, 66-1/55, (25 S 1328/8 Mart 1910).

İdari Kısım Belgeleri (DH. İD)

BOA, DH. İD, 17/20, (08 S 1330/28 Ocak 1912).

Şifre Kalemli Belgeleri (DH. ŞFR)

BOA, DH. ŞFR, 149/30, (19 Ma 1307/31 Mart 1891).

BOA, DH. ŞFR, 296/40, (19 Te 1318/1 Kasım 1902).

BOA, DH. ŞFR, 297/77, (09 Ts 1318/22 Kasım 1902).

BOA, DH. ŞFR, 303/35, (06 Ma 1319/19 Mart 1903).

BOA, DH. ŞFR, 316/34, (13 Te 1319/26 Ekim 1903).

BOA, DH. ŞFR, 375/117, (30 Ks 1322/12 Şubat 1907).

BOA, DH. ŞFR, 408/84, (27 Te 1324/9 Kasım 1908).

BOA, DH. ŞFR, 411/54, (07 Ma 1325/20 Mart 1909).

Mektubi Kalemli Belgeleri (DH. MKT)

BOA, DH. MKT, 232/44, (29 L 1311/5 Mayıs 1894).

BOA, DH. MKT, 354/55, (22 N 1312/19 Mart 1895).

BOA, DH. MKT, 527/38, (13 Ra 1320/20 Haziran 1902).

BOA, DH. MKT, 658/30, (27 Za 1320/25 Şubat 1903).

BOA, DH. MKT, 1214/70, (27 L 1325/3 Aralık 1907).

BOA, DH. MKT, 1318/28, (22B 1294/2 Ağustos 1877).

BOA, DH. MKT, 1393/74, (24 R 1304/20 Ocak 1887).

BOA, DH. MKT, 1417/51, (9 Ş 1304/3 Mayıs 1887).

BOA, DH. MKT, 1452/3, (11M 1305/29 Eylül 1887).

BOA, DH. MKT, 1522/46, (08 Za 1305/17 Temmuz 1888).

BOA, DH. MKT, 1739/51, (20 Za 1307/8 Temmuz 1890).

BOA, DH. MKT, 1979/55, (3 M 1310/28 Temmuz 1892).

BOA, DH. MKT, 1986/126, (20 M 1310/14 Ağustos 1892).

BOA, DH. MKT, 1993/31, (04 S 1310/28 Ağustos 1892).

BOA, DH. MKT, 2044/75, (02B 1310/20 Ocak 1893).

BOA, DH. MKT, 2062/43, (18 Za 1310/3 Haziran 1893).

BOA, DH. MKT, 2089/51, (29 Z 1315/21 Mayıs 1898).

BOA, DH. MKT, 2212/2, (8 S 1317/18 Haziran 1899).

BOA, DH. MKT, 2221/151, (7 Ra 1317/16 Temmuz 1899).

BOA, DH. MKT, 2286/47, (15 Ş 1317/19 Aralık 1899).

BOA, DH. MKT, 1212/26, (17 L 1325/23 Kasım 1907).

BOA, DH. MKT, 2552/111, (24 B 1319/6 Kasım 1901).

BOA, DH. MKT, 2652/14, (14 L 1326/9 Kasım 1908).

BOA, DH. MKT, 2706/74, (20 Z 1326/13 Ocak 1909).

BOA, DH. MKT, 2719/97, (3M 1327/25 Ocak 1909).
BOA, DH. MKT, 2788/19, (15 Ra 1327/6 Nisan 1909).
BOA, DH. MKT, 2903/46, (01 Ş 1327/18 Ağustos 1909).

İradeler (İ)

Dâhiliye (İ. DH)

BOA, İ. DH, 751/61313, (14 B 1294/25 Temmuz 1877).
BOA, İ.DH, 777/63240, (17 Za 1295/12 Kasım 1878).
BOA, İ.DH, 926/73377, (27 L 1301/20 Ağustos 1884).

Hususi (İ. HUS)

BOA, İ.HUS, 91/117, (23 Ş 1319/5 Aralık 1901).
BOA, İ. HUS, 111/58, (20 Ş 1321/11 Kasım 1903).

Maarif (İ. MF)

BOA, İ.MF, 19/32, (24 Ca 1330/11 Mayıs 1912).
BOA, İ.MF, 19/33, (27 Ca 1330/14 Mayıs 1912).

Taltifat (İ. TAL)

BOA, İ.TAL, 59/62, (23 S 1312/26 Ağustos 1894).

Meclis-i Vâlâ (MVL)

BOA, MVL, 498/41, (17 S 1283/1 Temmuz 1866).

Şura-i Devlet (ŞD)

BOA, ŞD, 2012/39,(19 Za 1302/30 Ağustos 1885).
BOA, ŞD, 2048/16, (11 M 1322/28 Mart 1904).
BOA, ŞD, 2048/26, (24 M 1322/10 Nisan 1904).

Maarif Nezareti Mektubi Kalemi (MF. MKT)

BOA, MF. MKT, 43/40, (24 Ş 1293/14 Eylül 1876).
BOA, MF. MKT, 116/103, (3 Ş 1307/25 Mart 1890).
BOA, MF. MKT, 374/44, (10 C 1315/6 Kasım 1897).
BOA, MF. MKT, 390/40, (06 Za 1315/29 Mart 1898).

Rumeli Müfettişliği (TFR)

Rumeli Müfettişliği Defterleri (TFR. 1. d)

BOA, TFR. I.d., 76, (528), (20 Kânûn-ı evvel1319/2 Ocak 1904).
BOA, TFR. I.d., 80, (26 Kanun-ı Sani 1321/8 Şubat 1906).
BOA, TFR. I.d., 86 (545), (23 Kânûn-ı sani 1323/5 Şubat 1908).
BOA, TFR. I. d., 88, (539), (1324/1906)
BOA, TFR. I.d., 91, (545), (16 Haziran1320/29 Haziran 1904).
BOA, TFR. I.d., 92, (546), (16 Temmuz 1321/29 Temmuz 1905).

Rumeli Müfettişliği Jandarma Müşiriyyet ve Kumandanlık Evrakı
(TFR. 1. AS)

BOA, TFR. I. AS, 7/660, (01 B 1321/23 Eylül 1903).

BOA, TFR. I. AS, 10/933, (26 N 1321/16 Aralık 1903).

BOA, TFR. I. AS, 13/1278, (16 M 1322/2 Nisan 1904).

BOA, TFR. I.AS, 40/3930, (10 N 1324/28 Ekim 1906).

BOA, TFR. I. AS, 40/3953, (21 N 1322/29 Kasım 1904).

Rumeli Müfettişliği Kosova Evrakı (TFR. 1. KV)

BOA, TFR. I. KV, 163/16225, (20 R 1325/2 Haziran 1907).

Rumeli Müfettişliği Makâmât Evrakı (TFR. 1. MKM).

BOA, TFR. I. MKM, 3/258, (19 Ra 1321/15 Haziran 1903).

BOA, TFR. I. MKM, 23/2223-1, (08 B 1325/17 Ağustos 1907).

BOA, TFR. I.MKM, 27/2619, (03 S 1326/7 Mart 1908).

Rumeli Müfettişliği Manastır Evrakı (TFR. 1. MN).

BOA, TFR. I.MN, 7/666, (16 M 1321/14 Nisan 1903).

BOA, TFR. I. MN, 10/972, (03 Ra 1321/30 Mayıs 1903).

BOA, TFR. I. MN, 12/1140-1, (29 Ra 1321/25 Haziran 1903).

BOA, TFR. I.MN, 14/1309, (03 Ca 1321/28 Temmuz 1903).

BOA, TFR. I. MN, 22/2188, (29 B 1321/21 Ekim 1903).

BOA, TFR. I.MN, 24/2333, (12 Ş 1321/3 Kasım 1903).

BOA, TFR. I. MN, 24/2365, (14 Ş 1321/5 Kasım 1903).

BOA, TFR. I. MN, 28/2702, (19 N 1321/9 Aralık 1903).

BOA, TFR. I. MN, 28/2726, (21 N 1321/11 Aralık 1903).

BOA, TFR. MN, 30/2942, (19 L 1321/8 Ocak 1904).

BOA, TFR. I.MN, 30/2944, (19 L 1321/8 Ocak 1904).

BOA, TFR. I.MN, 31/3073, (09 Za 1321/27 Ocak 1904).

BOA, TFR. I.MN, 33/3255, (05 Z 1321/22 Şubat 1904).

BOA, TFR. I.MN, 34/3350, (20 Z 1321/8 Mart 1904).

BOA, TFR. I.MN, 35/3405, (27 Z 1321/15 Mart 1904).

BOA, TFR. I.MN, 36/3526, (11 M 1322/28 Mart 1904).

BOA, TFR. I.MN, 38/3755, (18 S 1322/4 Mayıs 1904).

BOA, TFR. I. MN, 39/3866, (4 Ra 1322/19 Mayıs 1904).

BOA, TFR. I. MN, 40/3902, (11 Ra 1322/26 Mayıs 1904).

BOA, TFR. MN, 41/4085, (14 R 1322/28 Haziran 1904).

BOA, TFR. I. MN, 42/4178, (29 R 1322/13 Temmuz 1904).

BOA, TFR. I. MN, 44/4326, (17 Ca 1322/30 Temmuz 1904).

- BOA, TFR. I.MN, 48/4712, (01 B 1324/21 Ağustos 1906).
- BOA, TFR. I. MN, 52/5159, (5 N 1322/13 Kasım 1904).
- BOA, TFR. I.MN, 54/5364, (15 L 1322/23 Aralık 1904).
- BOA, TFR. I.MN, 60-1/5986, (08 S 1323/14 Nisan 1905).
- BOA, TFR. I. MN, 61/6027, (14 S 1323/20 Nisan 1905).
- BOA, TFR. I. MN, 61/6057, (19 S 1323/25 Nisan 1905).
- BOA, TFR. I.MN, 65/6416, (01 R 1323/5 Haziran 1905).
- BOA, TFR. I.MN, 73/7265, (07 B 1323/7 Eylül 1905).
- BOA, TFR. I.MN, 105/10490, (08 Ş 1324/27 Eylül 1906).
- BOA, TFR. I. MN, 110/10924, (07 L 1324/24 Kasım 1906).
- BOA, TFR. I.MN, 111/11019, (18 L 1324/5 Aralık 1906).
- BOA, TFR. I.MN, 113/11269, (20 Za 1324/5 Ocak 1907).
- BOA, TFR. I.MN, 113/11286, (23 Za 1324/8 Ocak 1907).
- BOA, TFR. I.MN, 114/11358, (01 Z 1324/16 Ocak 1907).
- BOA, TFR. I.MN, 115/11476, (24 Z 1324/8 Şubat 1907).
- BOA, TFR. I.MN, 127/12684, (29 R 1325/11 Haziran 1907).
- BOA, TFR. I.MN, 128/12786, (9 Ca 1325/20 Haziran 1907).
- BOA, TFR. I. MN, 130/12964, (20 Ca 1325/1 Temmuz 1907).
- BOA, TFR. I.MN, 131/13077, (28 Ca 1325/9 Temmuz 1907).
- BOA, TFR. I. MN, 136/13594, (11 B 1325/20 Ağustos 1907).
- BOA, TFR. I.MN, 145/14420, (29 N 1325/5 Kasım 1907).
- BOA, TFR. I. MN, 153/15247, (15 Z 1325/19 Ocak 1908).
- BOA, TFR. I.MN, 162/16125, (07 Ra 1326/9 Nisan 1908).
- Rumeli Müfettişliği Sadâret ve Başkitâbet Evrakı (TFR. 1. A)
- BOA, TFR. I. A, 9/828, (14 R 1321/10 Temmuz 1903).
- BOA, TFR. I. A, 24/2400, (10 R 1323/14 Haziran 1905).
- BOA, TFR. I. A, 25/2464, (12 Ca 1323/15 Temmuz 1905).
- Rumeli Müfettişliği Arzuhaller (TFR. 1. ŞKT)
- BOA, TFR. I. ŞKT, 47/4622, (10 Ca 1322/23 Temmuz 1904).
- BOA, TFR. I. ŞKT, 82/8190, (22 M 1324/18 Mart 1906).
- BOA, TFR. I. ŞKT, 88/8719, (03 R 1324/27 Mayıs 1906).
- BOA, TFR. I.ŞKT, 126/12550, (06 Ş 1325/14 Eylül 1907).
- Rumeli Müfettişliği Konsolosluk (TFR. 1. KNS)
- BOA, TFR. I.KNS, 1/10, (12 R 1321/8 Temmuz 1903).
- BOA, TFR. I.KNS, 8/760, (29 C 1324/20 Ağustos 1906).
- BOA, TFR. I.KNS, 9/810, (27 M 1325/12 Mart 1907).

- Rumeli Mfettiliği Sefaret Evrakı (TFR. 1. SFR)
BOA, TFR. I. SFR, 1/23, (22 C 1321/15 Eyll 1903).
- Yıldız Sarayı Arivi (Y)
Yıldız Esas Evrakı (Y. EE)
BOA, Y. EE, 68/21, (06 M 1294/21 Ocak 1877).
- Yıldız Esas Evrak Kamil Paa Evrakı (Y. EE. KP)
BOA, Y. EE. KP, 1/10, (08 Z 1286/11 Mart 1870).
- Sadaret Resm Maruzat Evrakı (Y. A. RES)
BOA, Y. A. RES,41/10, (13 R 1305/29 Aralık 1887).
- Sadaret Hususi Maruzat Evrakı (Y. A. HUS)
BOA, Y. A. HUS, 454/11, (18 Ca 1321/12 Ağustos 1903).
BOA, Y. A. HUS, 457/46, (23 C 1321/16 Eyll 1903).
BOA, Y. A. HUS, 462/115, (20 N 1321/10 Aralık 1903).
- Yıldız Perkende Evrakı (Y. PRK)
Mfettilik ve Komiserlik Tahriratı (Y. PRK. MK)
BOA, Y. PRK. MK, 15/8, (19 Ca 1321/13 Ağustos 1903).
BOA, Y. PRK. MK, 15/20, (21 Ca 1321/15 Ağustos 1903).
BOA, Y. PRK. MK, 15/77, (14 C 1321/7 Eyll 1903).
BOA, Y. PRK. MK, 15/118, (28 C 1321/21 Eyll 1903).
BOA, Y. PRK. MK, 16/25, (16 B 1321/8 Ekim 1903).
BOA, Y. PRK. MK, 16/34, (19 B 1321/11 Ekim 1903).
- Umum Vilayetler Tahriratı (Y. PRK. UM)
BOA, Y. PRK. UM, 76/68, (15 Ca 1323/18 Temmuz 1905).
BOA, Y. PRK. UM, 79/51, (25 Z 1324/9 Şubat 1907).
BOA, Y. PRK. UM, 80/97, (6 Za 1325/11 Aralık 1907).
- Posta ve Telgraf Nezareti Maruzatı (Y. PRK. PT)
BOA, Y. PRK. PT, 8/115, (28 C 1310/17 Ocak 1893).
- Dhiliye Nezareti Maruzatı (Y. PRK. DH)
BOA, Y. PRK. DH, 12/39, (1320/1902).
- Mtenevv Maruzat Evrakı (Y. PRK. MTV)
BOA, Y. MTV, 252/168, (28 B 1321/20 Ekim 1903).
BOA, Y. MTV, 253/40, (05 N 1321/25 Kasım 1903).
- Yveran ve Maiyyet-i Seniyye Erkn-ı Harbiye Dairesi (Y. PRK. MYD)
BOA, Y. PRK. MYD, 25/89, (21 L 1321/10 Ocak 1904).

Teşrifat-ı Umumiye Dairesi (Y. PRK. TŞF)

BOA, Y. PRK. TŞF, 7/33, (25 Ş 1321/16 Kasım 1903).

Askeri Maruzat (Y. PRK. ASK)

BOA, Y. PRK. ASK, 199/89, (15 Ca 1321/9 Ağustos 1903).

BOA, Y. PRK. ASK, 186/33, (30 B 1320/2 Kasım 1902).

BOA, Y. PRK. ASK, 201/62, (29 Ca 1321/23 Ağustos 1903).

BOA, Y. PRK. ASK, 201/63, (29 Ca 1321/23 Ağustos 1903).

BOA, Y. PRK. ASK, 203/25, (13 C 1321/6 Eylül 1903).

BOA, Y. PRK. ASK, 203/60, (15 C 1321/8 Eylül 1903).

BOA, Y. PRK. ASK, 203/117, (20 C 1321/13 Eylül 1903).

BOA, Y. PRK. ASK, 213/107, (20 Z 1321/8 Mart 1904).

BOA, Y. PRK. ASK, 235/24, (24 L 1323/22 Aralık 1905).

Haritalar (HRT. h)

BOA, HRT.h., 226, (29 Z 1341/12 Ağustos 1923).

BOA, HRT.h., 159, (29 Z 1330/9 Aralık 1912).

Fotoğraflar (FTG. f)

BOA, FTG.f., 350.

BOA, FTG.f., 1554, 29. 1C.

BOA, FTG.f., 1555, 29. 1C.

167 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530) I, Dizin ve Tıpkıbasım, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2003.

BITOVSKI, Krste. “Macedonia In The XIX Century”, *History of The Macedonian People*, Skopje: Institute of The National History, 2008.

BOSCH, M.E., *Helenizm Tarihinin Ana Hatları*, II. Kısım, çev. Sabahat Atlan, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1943.

BOZHINOV, Voin ve PANAYOTOV, L. (ed.) *Macedonia, Documents and Material*, C. XXXII, Sofia: Bulgarian Academy of Sciences, 1978.

BOZKURT, Gülnihal. “Azınlık İmtiyazları-Kapitülasyonlardan Tek Hukuk Sistemine Geçiş”, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-40/azinlik-imitiyazlari-kapitulasyonlardan-tek-hukuk-sistemine-gecis> (Erişim: 15.11.2014), Sayfa numarası belirtilmemiş.

СИЛЯНОВ, Хр. *Освободителнитъ борби на Македония, том II. Следъ Илинденското въстание.изд. на Илинденската.*
<http://www.promacedonia.org/obm2/index.html> (Erişim: 25.06.2014).

ЦВЕТКОВА, Бистра. Френски пътеписи за Балканите.
<http://www.promacedonia.org/frp2/index.htm> (Erişim: 15.06.2014).

ÇAĞ, Galip. *16. Ve 17. Yüzyillarda Osmanlı Hâkimiyetinde Manastır.*
Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
Sakarya, 2010. Yüksek Öğrenim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 273065)

DAKİN, Douglas. *The Greek Struggle In Macedonia 1897-1913,*
Thessaloniki: Institute For Balkan Studies, 1966.

DAŞ, Mustafa. *Bizans 'ın Düşüşü,* İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2006.

DÜSTUR, I. Tertip, C.1, İstanbul, 1289.

EKİNCİ, Ekrem Buğra. *Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat ve Sonrası),*
İstanbul: Arı-Sanat Yayınları, 2010.

ERCAN, Yavuz. “Türkiye’de XV. Ve XVI. Yy.larda Gayrimüslimlerin Hukuki, İçtimai ve İktisadi Durumu”,
<http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=820>
(Erişim: 15.11.2014), ss. 1119-1149.

EVLİYA ÇELEBİ, *Seyahatname,* haz. Seyit Ali Kahraman, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 5.Kitap, c.2, 2010.

GIBBON, Edward. *The Decline and Fall of The Roman Empire,* C.4,
London: J. & J. Harper, 1829.

GORGIEV, Dragi. “Macedonia Under Ottoman Rule (from the end of XIV to the end of the XVIII century)”, *History of The Macedonian People,* Skopje: Institute of The National History, 2008.

GOUNARIS, Basil C. “National Claims, Conflicts and Developments in Macedonia, 1870-1912”, *The History of Macedonia,* ed. Ioannis

Koliopoulos, Thessaloniki: Musesum of the Macedonian Struggle, 2007.

HALDON, John. *Bizans Tarih Atlası*, çev. Ali Özdamar, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007.

<http://www.lozanmubadilleri.com/album-p1-aid,37.html#galeri> (Erişim: 10.12.2014).

http://en.wikipedia.org/wiki/Metropolis_of_Kastoria (Erişim: 21.11.2014)

İNALCIK, Halil. *Tanzimat ve Bulgar Meselesi: Doktora Tezinin Ellinci Yılı 1942-1992*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1992.

İNALCIK, Halil. "Rumeli", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C. 35, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.

İNBAŞI, Mehmet. "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti", *Türkler*, C. 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

İPEK, Nedim. *Mübadele ve Samsun*, İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000.

JORGA, Nicolae. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I*, çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2005.

KABAK, Onur. *Kuzey Yunanistan'da Osmanlı Klasik Döneminde Üç Şehir (Yanya, Kesriye, Serfice.)* Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu 2013. YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 340287).

KARAKASIDOU, Anastasia. "Affections of a Greek Hero", *Balkan Identities Nation and Memory*, ed. Maria Todorova, New York: New York University Press, 2004.

KARAKASIDOU, Anastasia. *Buğday Tarlaları Kan Tepeleri Yunan Makedonyasında Millet Olma Aşamasına Geçiş Süreçleri 1870-1990*, çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

KAPATANASOVЪ, Свещ Златанъ. “Черковно училищната борба (1868-1903г.)”
http://www.promacedonia.org/person/zk/karatanasov_spomeni.htm
(Erişim: 10.06.2014).

KATARDZIEV, İvan. “Macedonia In The Period From The Balkan Wars To The Beginning Of The World War II In The Balkan (1912-1941)”, *History of The Macedonian People*, Skobje: Institute of The National History, 2008.

KAYAPINAR, Ayşe. “Bulgarların Balkanlara Göçü ve Tuna Bulgar Devleti”, *Balkanlar El Kitabı*, C.1, der. Osman Karatay- Bilgehan A. Gökdağ, Çorum: Karam Yayınları-Vadi Yayınları, 2006.

KIEL, Machiel. “Kesriye”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C.25, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.

KLASOV, G. ve NIKOLOV, S. *Bulgarca-Türkçe Açıklamalı Sözlük*, İstanbul: Sümer Kitabevi.

“Костур”, Wikipedia,
[http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%83%D1%80_\(%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4\)](http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%83%D1%80_(%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4))
(Erişim: 10.06.2014).

KOCABAŞ, Süleyman. *Avrupa Türkiye’sinin Kaybı ve Balkanlarda Panislavizm*, İstanbul: Vatan Yayınları, 1986.

KOMNENA, Anna. *Alexiad: Anadolu’da ve Balkan Yarımadasında İmparator Alexias Komnenos Döneminin Tarihi, Malazgirt’in sonrası*, çev. Bilge Umar, Ankara: İnkılâp Kitabevi, 1996.

KUYUCUKLU, Nazif. *Balkan Ülkeleri İktisadı 2 Bulgaristan*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1987.

LEAKE, William Martin. *Travels In Northern Greece*, London: J. Rodwell, New Bond Street, 1835.

LIVIUS, Titus. *Ab Urbe Condita Libri*. İngilizce tercümesi; <http://mcadams.posc.mu.edu/txt/ah/Livy/>, (Erişim: 15.06.2014).

LOWRY, Heath W. *Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi 1350-1550, Kuzey Yunanistan'ın Fetih, Yerleşme ve Altyapısal Gelişimi*, Çev: Ahmet Cemal, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 2008.

LOWRY, Heath W. *Osmanlıların Ayak İzlerinde Kuzey Yunanistan'da Mukaddes Mekânlar ve Mimari Eserleri Arayış Yolculukları*, çev. Hakan-Şebnem Girginer, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 2009.

Македонска нација (<http://www.mn.mk/>) (Erişim: 10.06.2014).

MARCUS, Simon ve KEREM, Yitzchag. "Kastoria", *Encyclopaedia Judaica*, 2.b., C. 11, Detroit: Macmillan Reference, 2007.

ORTAYLI, İlber. *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Ankara: TTK Yayınları, 2011.

POUQUEVILLE, F. C. H. Laurent. *Travels in Epirus, Albania, Macedonia and Thessaly*, London: Printed for Sir Richard Phillips and Co., 1820.

PROKOPIUS. *Buildings*, Book IV, http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Procopius/Buildings/4A*.html (Erişim: 10.06.2014).

ROSSOS, Andrew. *Macedonia and The Macedonians: A History*, California: Hoover Institution Press, 2008.

SAATÇI, Meltem Begüm. *Makedonya Sorunu (1903-1913)*. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antalya, 2004. Yüksek Öğrenim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 144181)

Salnameler

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye: 1285/1868, 1286/1869, 1287/1870, 1294/1877, 1297/1880, 1314/1896, 1322/1904.

Salname-i Vilâyet-i Manastır: 1292/1875, 1293/1876, 1305/1888, 1308/1891, 1310/1892, 1313/1895.

Salname-i Vilâyet-i Selanik: 1288/1871, 1291/1874.

SCHEVILL, Ferdinand. *A History of the Balkans*, New York: Dorset Press, 1991.

SYNVET, Alexandre. *Les Grecs de l'Empire ottoman: Etude statistique et ethnographique*, Constantinople: Imprimerie de l'Orient Illustré, 1878.

SELANIKLİ ŞEMSEDDİN. *Makedonya Tarihçe-i Devr-i İnkılab*, İstanbul: Artin Asaduryan Matbaası, 1324/1908.

ŞEMSEDDİN SAMİ. *Kamusu'l-Âlâm*, İstanbul, 1896.

Şer'iyye Sicilleri Arşivi (ŞSA)

Manastır Şer'iyye Sicilleri (MŞS)

TAHSİN PAŞA. *Abdülhamit ve Yıldız Hatıraları*, İstanbul: Muallim Ahmed Halit Kütüphanesi, 1931.

The text of four letters between Robert Graves and P. McGregor to R. Graves concerning the Ilinden Uprising,
<http://www.mmkm.kcl.ac.uk/content/docs/doc01.pdf> (Erişim: 20.11.2014)

TOKAY, Gül. *Makedonya Sorunu Jön Türk İhtilâlinin Kökenleri (1903-1908)*, İstanbul: Afa Yayınları, 1996.

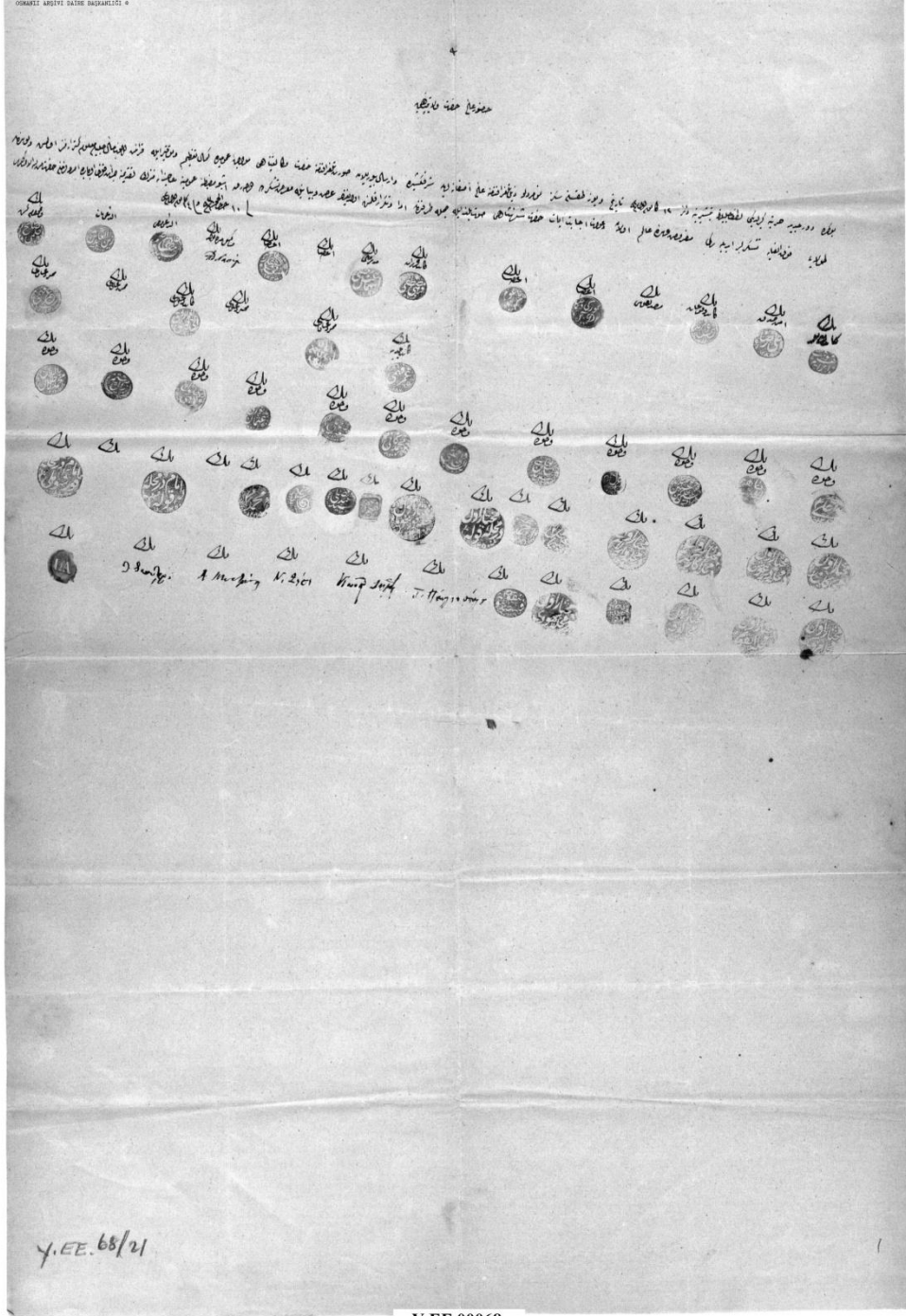
TUNCAY, Faruk. *Türkçe-Yunanca Sözlük*, Atina: Doğu Dil ve Kültürleri Merkezi, 2000.

YARCI, Güler. *Türk Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Diplomasisinde Makedonya Meselesi (1876-1912)*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 1996, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 15501).

EKLER

EK 1: Kesriye Halkının Kanun-i Esasi'nin İlanını Tebrik İçin Gönderdikleri Yazı.

Kaynak: BOA, Y.EE, 68/21, (06 M 1294/21 Ocak 1877).

EK 2: Kesriye Kazası Köylerinin Bağlı Oldukları Merkezlere Olan Uzaklıkları (Birimler saatlik mesafe olarak ölçülmüştür)

Köy İsmi	Kazaya Uzaklık Saat	Livaya Uzaklık Saat	Vilayete Uzaklık Saat	Köy İsmi	Kazaya Uzaklık Saat	Livaya Uzaklık Saat	Vilayete Uzaklık Saat
Oşani	3	8	16	İslatne	15	23	29
İslaveni	2	9	15	Bomboki	3	15	12
İsfetindela	3	8	16	Bilaçe	4	16	12
İslamişte	2	12	15	Berzeniçe	6	7	9
Aposkopu	1	12	14	Babşur	4	12	10
Abezladıçe	2	11	14	Bozlovişte	4	9	12
İsmerdeş	6	6	12	Bayıraçko	4	8	17
Uşteme	7	8	8	Boğaçko	4	15	18
Astibatçe	7	8	7	Borboçko	12	20	26
Orman	1	11	15	Bejan	3	5	23
Elpisure	3	12	18	Binze	3	12	30
Astimençko	5	10	19	Biloş	3	6	24
İzkeble	2	11	16	Borve	1	9	28
Azreç	6	11	20	Burşan	3	5	23
Uşbençani	6	11	20	Botka	3	5	23
Aştaricani	3	12	17	Barmaş	2	10	28
Askamhisko	7	15	21	Pozgrad	7	5	15
İsameniçko	12	20	26	Papraçko	4	4	17
Tikveni	1	11	15	Dopyak	1	13	15
Tehvelişte	2	14	12	Dola	5	14	19
Teristike	4	10	14	Dorobişte	3	10	17
Çitirok	2	10	15	Dolani	6	14	20
Çakoni	3	12	16	Diranova	6	17	20

Köy İsmi	Kazaya Uzaklık Saat	Livaya Uzaklık Saat	Vilayete Uzaklık Saat	Köy İsmi	Kazaya Uzaklık Saat	Livaya Uzaklık Saat	Vilayete Uzaklık Saat
Çerişniçe	4	16	12	Dirnova-i Kolonya	8	18	22
Çernolişte	4	9	12	Rola	5	9	10
Çerilova	3	15	14	Radegoş	4	10	18
Çoke	5	12	18	Revani	6	8	20
Çayırlar	6	14	2	Zagoriçani	4	16	12
Holişte	4	16	12	Zelkoş	4	12	18
Hamicko	6	14	20	Zelve	7	10	10
Horpeşte	2	12	16	Zelin	2	10	16
Horve	6	18	20	Zobanişte	1	11	15
Diranova	3	9	12	Zirveni	3	10	11
Diraniç	4	12	17	Zardeni	7	15	21
Demini	4	8	14	Zengrad	6	8	20
Jozelci	4	14	18	Fotenişte	2	14	11
Joived	14	22	28	Kalandorop	2	14	11
Metume	1	13	13	Komanic	3	15	12
Seput	2	12	16	Kastrac	3	15	17
Sinhas	3	13	17	Kamini	2	14	15
Şak	6	8	20	Konmolat	5	10	9
Tirnova	6	12	8	Kurile	6	8	20
Turye	6	14	8	Kalvişte	5	9	19
Tenhul	7	14	21	Kırçişte	4	8	16
Görüncü	2	14	14	Kotilçi	8	15	22
Atik	1	14	14	Kuras	7	2	21
Galişte	4	12	18	Köşk	1	14	14
Garş	3	9	12	Klisora	6	18	11

Köy İsmi	Kazaya Uzaklık Saat	Livaya Uzaklık Saat	Vilayete Uzaklık Saat	Köy İsmi	Kazaya Uzaklık Saat	Livaya Uzaklık Saat	Vilayete Uzaklık Saat
Garleti	5	10	17	Lebçište	2	14	11
Garinc	3	10	17	Lahor	3	15	17
Gramos	12	8	26	Loşniçe	5	16	14
Gasnu	3	13	16	Lehve	8	20	10
Lograd	6	12	20	Vasil	7	8	12
Labaniçe	4	8	14	Vidhove	6	8	20
Longa	6	12	20	Vişani	3	16	11
Lodve	3	13	17	Viçište	6	12	20
Mavrova	2	13	12	Velişde	5	16	19
Markiveni	2	12	17	Viranik	10	15	24
Maniyak	1	11	15	Visaničko	14	10	28
Mokrani	7	21	10	Yaveni	7	8	21
Miraslaviçe	8	15	22				

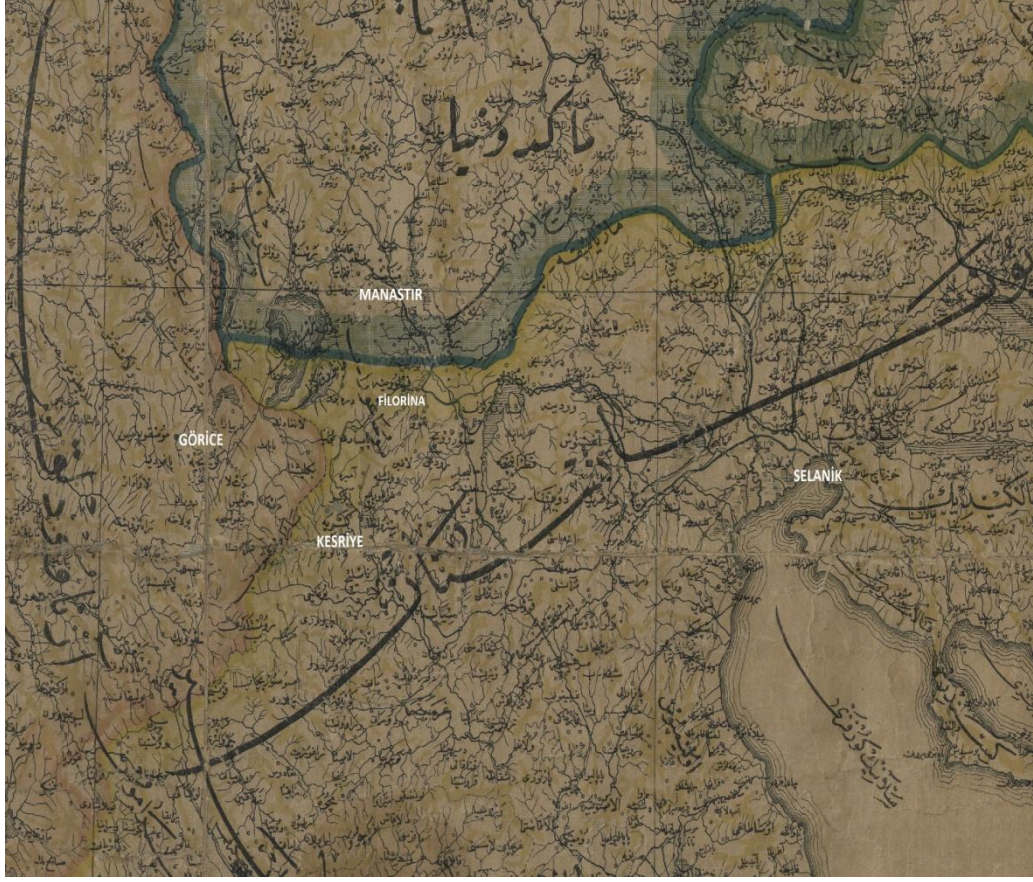
Kaynak: Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1310/1892, ss. 310-420.

EK 4: Balkan Savaşlarından Sonra Kesriye ve Manastır Çevresini

Gösteren Harita

Kaynak: BOA, HRT.h., 159, (29 Z 1330/9 Aralık 1912).

EK 5: 1903 Yılında Bulgar İbtidai Mektebinde Öğrenim Amacıyla Kullanılan Harita; “İvan Asen Zamanında Bulgaristan (1218-1241)”

Kaynak: BOA, ŞD, 2048/16, (11 M 1322/28 Mart 1904).

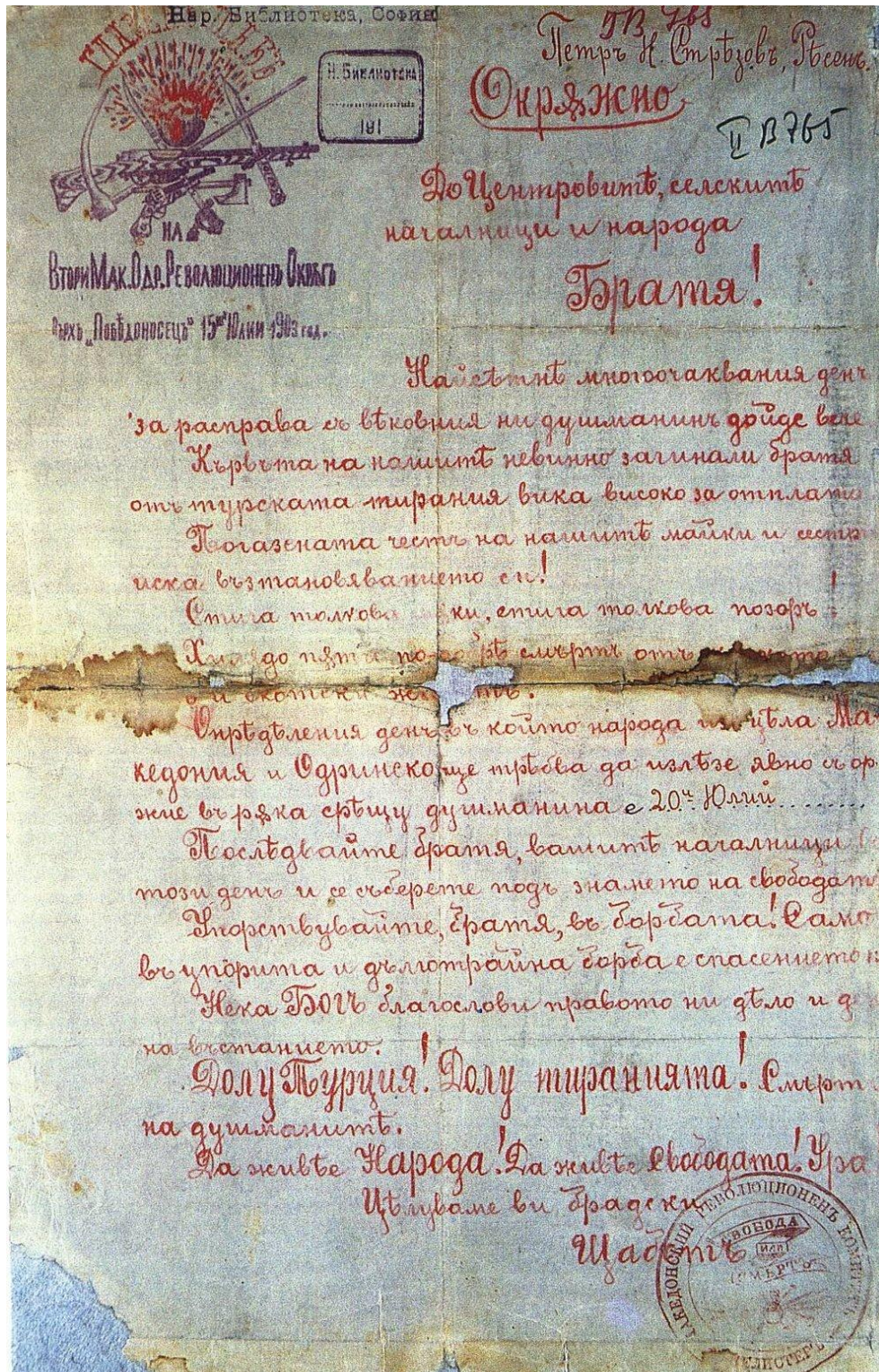
EK 6: 1903 Yılında Bulgar İbtidai Mektebinde Öğrenim Amacıyla Kullanılan Harita; “Boris ve Simeon Zamanında Bulgaristan (842-927)”

Kaynak: BOA, ŞD, 2048/16, (11 M 1322/28 Mart 1904).

EK 7: İç Makedonya Komitesi'nin (Makedonya-Edirne Devrimci Örgütü) İliinden Ayaklanması Sırasında Yayımladığı Bildiri Metni.

Каунак: Македонска нација (<http://www.mn.mk/istorija/8008-Ilindensko-vostanie>) (Erişim: 10.06.2014)

Bildiri Metninin Türkçesi

Belgenin aslı Sofya Halk Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Belge no. 191.

Amblemin ait olduğu örgütün ismi: Makedonya- Edirne İkinci Devrimci Örgütü, 15 Temmuz 1903.

Halk ve köylü önderlerinin merkezi,

Kardeşlerim!

Nihayet çok uzun zamandan beri beklenen yüz yıllık düşmanımızla hesaplaşma günü gelmiştir. Türklerin zorbalığı yüzünden bizim suçsuz olarak ölen kardeşlerimizin kanı yerde kalmamalı. Analarımız ve kız kardeşlerimizin yitirilen onuru ve şerefi ayaklanmamızı zorunlu kılmaktadır. 20 Temmuz, Makedonya ve Edirne bölgesindeki halkın düşmana başkaldıracağı gün olarak belirlenmiştir. Kardeşlerim o gün önderlerinizi izleyin ve kurtuluş bayrağı sancağının altında toplanın...

Kahrolsun Türkiye! Kahrolsun zorbalık! Düşmana ölüm!

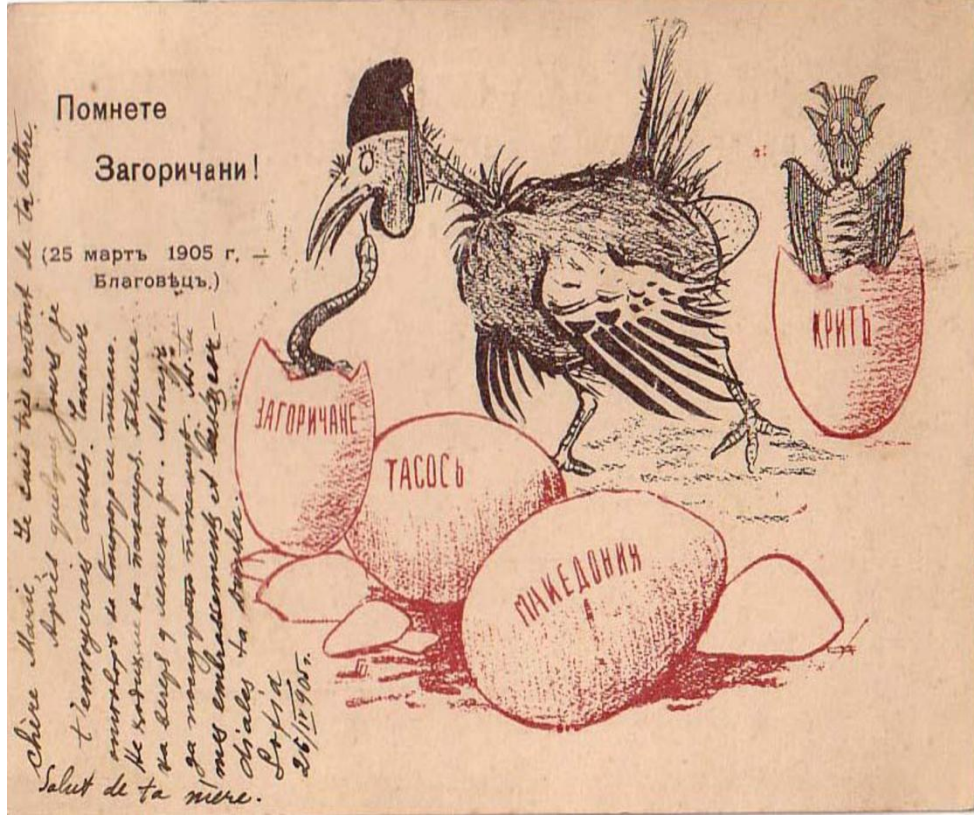
Yaşasın halk! Yaşasın hürriyet!

Sizleri kardeşçe öperim.

Karargâh.

ЕК 8: Zagoriçani Olayının Tasvir Edildiği Kartpostal

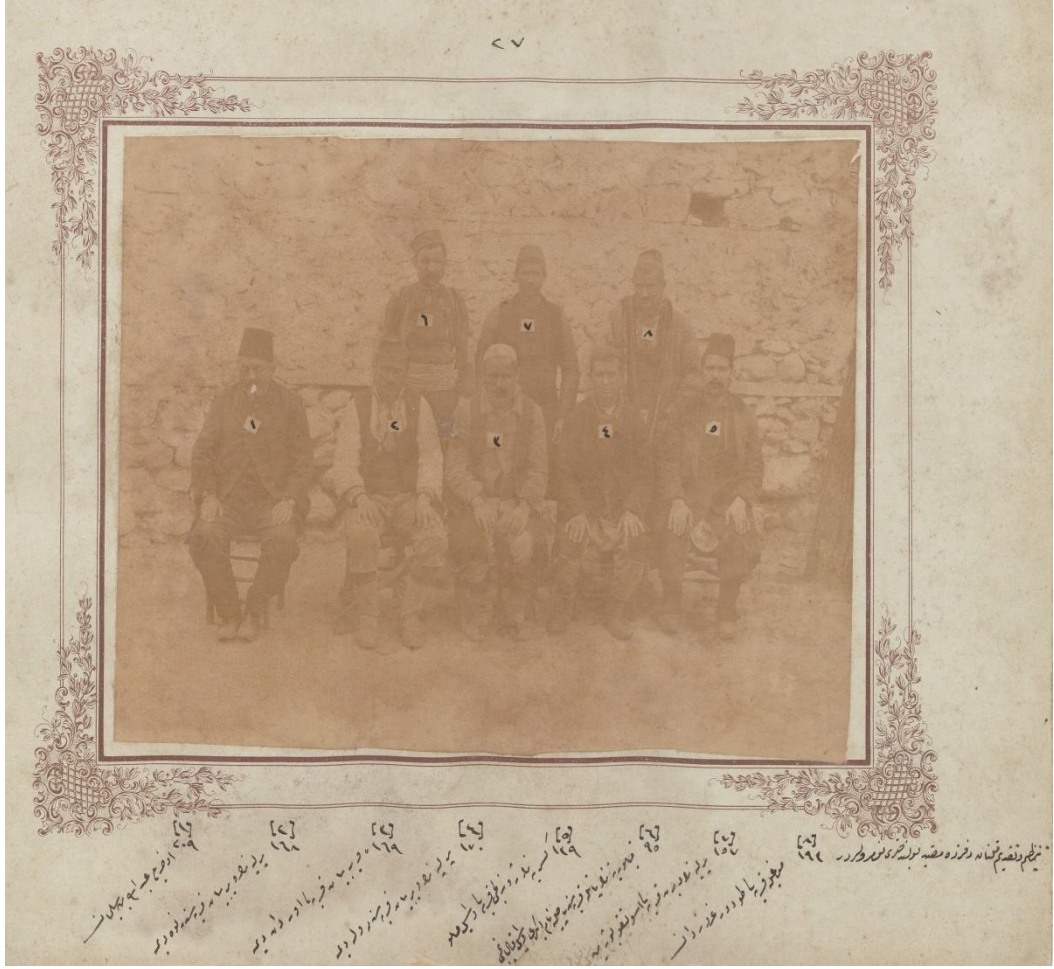
Kaynak: Balkanantiques.com (Erişim: 25.10.2014).

EK 9: Kesriye'nin Konmolat Köyünden Tolo İsminde Bir Köylü

Kaynak: BOA, FTG.f., 350.

EK 10: Pirlepe, Filorina, Kesriye ve Ohri Bölgelerinden Sekiz Mahkûm

Kaynak: BOA, FTG.f., 1554, 29. 1C.

EK 11: Manastır, Filorina, Kesriye, Pirlepe, Debre ve Kurşova Bölgelerinden On Mahkûm

Kaynak: BOA, FTG.f., 1555, 29. 1C.

EK 12: Kesriye Kasabası'nda Bulunan Muhtacin Hastanesi

Kaynak: BOA, TFR. I.MN, 34/3350, (20 Z 1321/8 Mart 1904).

EK 13: Kesriye Kasabası'nda bulunan Ahmed Paşa Medresesi İçinde Üç Kadın

Kaynak: <http://www.lozanmubadilleri.com/album-p1-aid,37.html#galeri> (Erişim: 10.12.2014).

EK 14: Kesriye'den Bir Görünüm

Kaynak: <http://www.lozanmubadilleri.com/album-p1-aid,37.html#galeri>
(Erişim: 10.12.2014).

EK 15: Kesriye Gölü Kenarından Bir Görünüm

Kaynak: <http://www.lozanmubadilleri.com/album-p1-aid,37.html#galeri>
(Erişim: 10.12.2014).

EK 16: Kesriye’de Bulunan Ahmed Paşa Medresesinin Günümüzdeki Görünümü

EK 17: Kesriye’de Osmanlı Konağı

DİZİN

A

Amerika, 48, 52, 61, 75, 80

B

Babialî, 16

Bulgar, 5, 17, 18, 20, 24, 25, 26, 27, 31, 33,
37, 44, 45, 47, 51, 53, 54, 55, 58, 63, 64,
65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76,
78, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 90, 91,
92, 94, 95, 98, 104, 105, 115

Bulgaristan, 6, 8, 54, 68, 72, 77, 78, 83, 86,
92, 93, 101, 106, 115

C

Celetrum, 1, 4

Ç

çiçek hastalığı, 55

D

Diocletianopolis, 1, 4

E

Eksarhane, 65, 98

eşkiya, 52, 54, 71, 76, 82, 83, 84, 87, 88, 89,
90, 91, 94, 95

G

Girit, 16, 17, 31, 72, 78, 84, 85

Görice, 3, 8, 12, 13, 17, 18, 60

İ

İlinden, 85, 86, 90, 92, 93, 94

İngiltere, 73, 74, 77, 91, 92

İtalya, 5, 47, 69, 73

K

Karavangelis, 28, 71, 72

Kastoria, 1, 2, 4, 5, 6, 9, 98, 99

Kesriye, 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14,
15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26,

27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38,
39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50,
51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61,
63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74,
75, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 87,
88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 105,
109, 110, 113, 114, 119, 120, 121, 122,
123, 124

komite, 71, 73

Kostur, 2, 98

M

Makedonya, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 28, 47, 51, 63,
65, 70, 71, 72, 77, 78, 79, 81, 85, 86, 88,
90, 92, 93, 94, 96, 98, 101, 107, 116

Manastır, 3, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19,
20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 32,
34, 37, 38, 39, 43, 44, 45, 46, 50, 52, 53,
55, 57, 58, 59, 60, 61, 67, 69, 70, 74, 77,
78, 79, 84, 86, 102, 103, 107, 112, 114,
121

Metropolit, 26, 72

milliyetçilik, 9, 80

Müslüman, 16, 18, 25, 29, 31, 32, 33, 34, 37,
44, 45, 46, 51, 52, 81, 83, 87

O

Osmanlı, 2, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 16, 22, 25, 26,
27, 31, 32, 33, 34, 38, 45, 46, 47, 57, 63,
73, 75, 76, 78, 79, 81, 84, 85, 87, 92, 93,
96, 97, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106,
107, 124

P

patrikhane, 63, 64

R

Rum, 8, 16, 17, 18, 25, 26, 27, 28, 31, 37, 44,
47, 53, 58, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71,
72, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 94, 95, 97, 98

Rum Metropolit, 67, 70

Rumeli, 2, 7, 8, 11, 16, 19, 26, 31, 35, 44, 57,
73, 74, 75, 84, 91, 92, 102, 104

Rusya, 31, 73, 74, 77, 84, 89, 92

S

Selanik, 3, 4, 6, 8, 11, 12, 21, 22, 23, 25, 26,
29, 34, 47, 52, 55, 60, 71, 77, 80, 107
Sırp, 6

T

Türk, 45, 88, 90, 96, 98, 105

U

Ulah, 18, 20, 25, 37, 44, 53, 63, 64, 67, 78, 82

Urûm lehcesi, 48

Y

Yahudi, 18, 37, 47, 52, 53
Yunanistan, 4, 9, 46, 51, 70, 71, 72, 77, 80,
82, 84, 85, 86, 93, 98, 106

Z

Zagoriçani, 41, 43, 44, 56, 83, 84, 85, 87, 90,
111, 118